

Esmâ-i Hüsna^{ile} çocuk terbiyesi

AYŞEGÜL AKAKUŞ AKGÜN

Esmâ-i Hüsnâ ile Çocuk Terbiyesi

Ayşeg l Akakuş Akgün

Jenerik

Yayın Yönetmeni: Ekrem Altıntepe

Editör: Cihan Dinar

İç Tasarım: Said Demirtaş

Kapak Tasarımı: Gökhan Koç

ISBN: 978-605-183-155-8

Sanayi Cd., Bilge Sk., No: 2 Yenibosna

34196 Bahçelievler / İstanbul

Tel: (0212) 551 3225

Faks: (0212) 551 2659

www.nesilyayinlari.com

nesil@nesilyayinlari.com

© Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince

bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak

Nesil Basım Yayın Gıda Tic. ve San. A.Ş.'ye aittir.

İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayınlanamaz.

Dijital Yayıncılık Direktörü: Uğur Turan

Dijital Yayın Tarihi: Ekim 2016

Bu eserin e-kitap çevrimi **Nesil Digital** tarafından yapılmıştır.

www.nesildigital.com

Ayşeg l Akakuş Akgün

İlköğrenimini  apa ilkokulunda tamamladı. Bir yıl Kur'ân kursunda temel eğitim aldıktan sonra lise tahsilini Eyüp İmam Hatip Lisesi'nde yaptı.

Edebiyata olan yoğun ilgisine rağmen, Sakarya  niversitesi'nde İşletme okudu. Hikâye, şiir, deneme ve diğ er yazı çalışmalarına devam ederken diksiyon-fonetik (güzel konuşma) dersleri aldı.

Radyo ve TV programları yaptı. Çeşitli dergilerde yazılar yazdı. Yerel gazetelerde sayfa editörlüğü ve köşe yazarlığı yaptı. H len bir  ocuk dergisinde yazmaya devam eden Ayşeg l Akakuş Akgün, evli ve iki  ocuk annesidir.

aysegul.a.a@hotmail.com

İthaf

İlk ailem, annem Fatma Hanım ve babam Ali Bey'e; ikinci ailem, sevgili eşim, yol arkadaşım Davut Bey'e ithafımdır.

Beni bu kitabı yazmaya mecbur kılan evlatlarım Bilgenur ve Eymen Nuri'nin paylarını söylemeye dahi gerek yok. Zira her şeyin müsebbibi onlar...

Esma

AYŞEGÜL AKAKUŞ AKGÜN güzel şeyler yapıyor. Güzel bakıyor, güzel düşünüyor. ‘Güzel isimleri’ duvardaki soğuk tablolardan indiriyor, hayatın içinde okuyor, hayata katıyor. İnsanın her hâlinin, esmanın göğünde bir karşılığı olduğunu gösteriyor. Önce, bir ‘anne olarak’ kendi bedeninde gerçekleşen eşsiz inşa projesini izledi. Bir ceninin yaratılış aşamalarını hissederek, ‘öte âlem’in elçiliğini yaptı. Sevindirdi. Heyecanlandırdı. Ki hâlâ sayısız kadını aziz bedeninde süregelen bu esma şöleni, Ayşegül Akakuş Akgün’ün *9 Ay 99 Esma* kitabıyla okunabilir, okunmalı.

Şimdiyse ‘dünyanın rahmi’nde büyüyen çocukların hallerinden esmaya doğru yol arıyor. Bir ‘anne’ olarak, esma semasının altında olanları ince ince görüyor, hece hece örüyor. İnsan fıtratının yatağında akan nehrin çağılışına, ‘esma-i hüsnâ’nın sesine çağırıyor bizi.

Zâtını ilk olarak, ‘Rab’ ismiyle bize anlatan âlemler Rabbi, bizi esmanın tecelligâhı olarak yoğuruyor, halden hale çeviriyor. Meselâ, Rahman olarak terbiye ediyor; yokluğumuza razı olmayacak kadar varlığımızı önemseydiğini duyumsamamızı istiyor. Mesela, Rahîm olarak terbiye ediyor; hatalarımızı ve isyanlarımızı bizden beklediği iyiliklerin hatırına yok sayıyor, kusurumuza kabul ediyor bizi. Mesela, Karîb olarak terbiye ediyor; bize kalbimizden bile yakın, kalbimize bizden de yakın bir ilgiyle her hâlimizde yanımızda oluyor, terk etmiyor. Mesela, Sabûr olarak terbiye ediyor bizi; hatalarımızdan dönmemizi, isyanlarımızdan vazgeçmemizi bekliyor, hemen gözden çıkarmıyor. Mesela, Vedûd olarak seviyor; sevdiklerimizi seviyor, sevdiklerimizi sevmemizi seviyor; kalbimize sevmeyi sevdendiriyor. Anlıyoruz ki, her esma, güzel bir emanet bırakıyor omuzlarımıza. Esma ile halleşme emaneti. Böylesine ihtimam gören insanın, bu ihtimamı çocuğuna, eşine, kardeşlerine, taşta, toprağa, sineğe, yağmur tanesine göstermesi bekleniyor.

Esma ile hâllendikçe güzelleşeceğiz, bir esma-i hüsnâ ahlakı ortaya koyacağız. Esmanın tecellisi olan fıtrat çizgilerimizi

keşfettikçe, şu dünyanın şaşkını kalbimiz ince yollar bulacak, gürültüden sağırlaşmış vicdanımız tarifsiz nezaketler keşfedecek. Ayşegöl Akakuş Akgün bundan emin olmalı ki, yoğun emek veriyor esmaya. Esmâ-i Hüsnâ medeniyetine şahitlik etmiş bu güzel toprakların yeni bir esma medeniyeti filizi vermesi için Ayşegöl Akakuş Akgün'ün çalışması taze tohumlar koyuyor avuçlarımıza.

“Hayy Allah!” dedikçe hayat bulsun çocuklar, neşelensinler; narin ruhları esmanın göğüne kanatlınsın. “Hayy Aksi” olsun ebeveynlerimiz; biricik ‘Diri’nin yansıması olsun hâlleri sözleri tavırları, eylemleri. Hasadımız bol olsun.

SENAİ DEMİRCİ

Sevgili Okuyucu...

BU KİTABI ÖNCELİKLE kendimi eğitmek ve anneliğimi daha da iyileştirmek için yazdım. Bu kitabı yazabilmem için Allah'ın beni terbiye etmesi için ve beni ancak kendi istihdamına alması için dua ettim. Yazarken karşılaştığım meşakkatler ve üzüntüler "Allah'ın beni terbiye etmesini isteme duamın" karşılığı olduğunu düşündüm ve epeyce piştim. Terbiyecilerin en güzeli olan Rabbim'e, yazarken daima şükrettim. Beni esmaları ile buluşturup onları bana peyderpey açması beni çok bahtiyar etti. Öğrendiklerimi ve tecrübe ettiklerimi iki yavrumda uyguladım. Zaten asıl amacım onları iyi terbiye edebilen bir anne olmaktı. Bunun için daha çok 'terbiye etkisine' ihtiyacım vardı.

Yavrular masum ve saf, dış dünya ise evimizin içine sızmış bir canavardı. Zordu, acımasızdı, üzücüydü. Yavrularımın hayata karşı şekil alırken yani büyüüp, yetişirken; acımasız kişilerle, ahlaksız görüntülerle, yanlış ve sapık inanışlarla şekil almalarına gönlüm razı olamadı. Önce dışarıdan evime sızan ahlaksızlık kültürünü dikte eden körpecik beyinlere kolayca girip ruhlarına sızan çatlağı kapattım. İşe bununla başlamakla ne kadar isabetli bir karar aldığımı çok kısa zamanda fark ettim. Ve bunun için şükrettim. Dışarıdaki ahlaksızlığa maruz kaldığımızı hissettikçe yavrularımla birlikte mahremim olan, evime sığındım. Tehlikeyi ve ahlaksızlığı gördükçe Rabbim'den beni, ailemi ve toplumu daha çok terbiye etmesi için niyazda bulundum. Dualarım büyüdükçe imtihanım ağırlaştı, ama beraberinde kitabım da yazıldı, işlendi, demlendi.

Yayınevim bu kitabın durumunu sordukça, yazdırılıyor ve yaşatılıyor inşallah ama bolca demleniyor dedim. 9 Ay 99 *Esma* adlı kitabımda olduğu gibi yaşayarak yazmak istedim. İstifadelerinize sunar Rabbim'in her bir kelimemden razı olmasını dilerim. Belki de kitaplarım hürmetine Peygamber aleyhissalâtu vesselamdan şefaati isterim. Kurtuluşa vesile olsunlar, vesselam...

Önsöz

“AĞAÇ YAŞKEN EĞİLİR CÜMLESİNİ” çok küçük yaşlarımdan itibaren sık sık duyarak büyüdüm. Önceleri “Ağaç neden eğilsin ki? Eğilirse yamuk durur, oysa ağaç düz ve dimdik olmalıdır!” düşüncesiyle bu fikri reddederdim. Sonraları öğrendim ki, ağacı eğilmesi gereken yerden, yaş iken eğmezsen, kuruyunca yani olgunlaşıp sertleşince, yanlış yerlerden kırılır.

Çocuk ne kadar masum, temiz, kötülüklerden uzaksa hayat da o kadar zor ve meşakkatli. Çocuk henüz hiçbir çirkinlikle tanışmamış iken, dünya o kadar çirkin ve tehlikeli. İşte bunun için o zor yollara ve insanlara hazırlamak gerekiyor ‘çocuğu.’ Öğrenilip tecrübe edilecek çok şey var. Tecrübe insanın zamanla ve yaşayarak öğreneceği şey. Kimse çok müdahale ile bunu hızlandıramaz. Fakat öğrenileceklere gelince, en yakını ailesi, annesi, babası ona doğduğu andan itibaren öğretmeye başlamak zorundadır. Tecrübe veremezse de bilgiyi verir.

Bir çocuğun henüz bebekken öğrendiği ilk şey ‘cıs’tır. Tehlikeye karşı uyarıdır bu. Bilmelidir ki, ona yaklaşması sakıncalı ve tehlikeli. Ebeveyn bunu söylemezse vicdan azabı duyar ruhunda. Diğer canlıların aksine ‘insan’ doğunca, yönlendirilmelerle varlığını sürdürmeye başlar. Birinin ya da birilerinin rehberliğinde hayatını sürdürmeye başlayan çocuk; öğrendiklerini, doğuştan getirdiği kalıtsal özelliklerle birleştirerek kişiliğini oluşturmaya başlar. İlk kademeyi öğrenen evlat, ‘cıs’ olduğunu bildiği şeyi kendisi de tecrübe etmek isteyecektir. İşte buna çok fazla müdahale edemeyecektir anne-baba. Neden? Çünkü tehlikeli ya da çirkin olduğunu bildiği şeye dokunma isteği ve ısrarı ortaya yeni bir insan karakteri çıkaracaktır. Hâl böyle diye ebeveyn ya da diğer aile bireyleri doğru bildiğini, henüz bilmeyen çocuktan esirgemeyecektir.

İlk yaşam ortamında çocuk, mutlaka olumlu uyaranlar ve rehberlik almalıdır ki, gelecekte nasıl biri olacağının temellerini sağlam atabilsin. İşte bu örnekle başlayan süreç çok geniş kapsamıyla ‘Terbiye’ adı ile çıkıyor karşımıza. Öğretmeyen ‘anne-baba’nın mesul tutulduğu dinimizde edep, terbiye güzel ahlak daima çok

önemli kılınmıştır. Müslüman, emri altında bulunanlardan mesul tutularak, Hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: **“Hepiniz, bir sürünün çobanı gibisiniz. Çoban sürüsünü koruduğu gibi, siz de evinizde ve emriniz altında olanları cehennemden korumalısınız! Onlara Müslümanlığı öğretmezseniz, mesul olursunuz.”** [Müslîm]

Gerek kendi anne-babamın bana karşı tutumlarından gerekse kendi anneliğimden ve eşimin babalığından yola çıkarak tüm biriktirdiklerimden; okuyup öğrendiklerim ve yaşayıp danıştıklarımın toplayarak tecrübe ettiklerimi kaleme almaya ve kitaba dönüştürmeye çalıştım. İnsan ve mesuliyetinin, çocuk yetiştirmenin ciddiyetinin farkında olarak, her kelimemin Allah'ın (c.c.) rızasına uygun olmasını temenni ederek okuyucularımın istifadesine sunarım.

Giriş

ÇOCUĞUN ‘TERBİYE’ EDİLMESİ konusunu araştırırken gördüm ki bu konuyu kesinlikle ‘din eğitimi’nden ayrı tutamıyoruz. Gerek genel olarak “İnsanda terbiye” ve özelde “Çocukta terbiye ve ahlak” konularını işlerken, onun dinî inancına değinmeden ve dokunmadan bunu yapmanın mümkün olmadığını görüyoruz. Zira din eğitimi, insan hayatının her aşamasında ve anında var olan ve insanı büyük oranda yönlendiren yapısıyla kişinin kendisini, çevresiyle münasebetlerini ve nihayetinde yaratıcısıyla ilişkisini düzenleyen bir özelliğe sahip.

İnsanı oluşturan karakter ve davranış modelleri, onun çocuk yaşta kazandıklarından oluşmuş ve şekillenmiştir. Ona çocuk yaşlarında verilenler ve verilmeyenlerle geleceği belirlenecektir. Terbiye ve eğitim adına aldığı ve alamadığı her şey ileriki yaşamında ya direkt olarak karşısına çıkacak ya da dolaylı olarak onu etkileyecektir. Yaşamını belirleyecek olan bu iki birbirinden ayrılmaz konuyu ve manevi hayatımızı anlamlandıracak olan Esmâ-i Hüsnâ’yı en anlaşılabilir şekliyle anlatmaya ve işlemeye çalıştık.

Özellikle ‘çocukta din eğitimi’ konusuna, terbiye konusuyla fazlasıyla kesiştiği için yer verdik. İnsanın erken yaşlarda aldığı her doğru ve yararlı bilgi, her doğru ve faydalı eğitim, karşısına sosyal ve duygusal yaşamını bilinçlendirecek güç olarak çıkacaktır. Çünkü çocuk bu yaşta aldığı her şeyi alışkanlık hâline getirecektir. Ruhuna silinmez bir şekilde kodlayacaktır. Yapılan araştırmalar çocukluk döneminde alışkanlık hâline getirilmiş davranışların bireyin gelecekteki kişilik yapısını şekillendirdiğini, bütün hayatı boyunca ona yön verdiğini göstermektedir. Bu sebeple terbiye ve ahlakın din eğitiminden, din eğitiminin de (çocuğun gelişim aşamalarını iyi bilerek) onu tanımaktan geçtiğini bir kez daha söyleyerek kitabımızın konularını işlemeye başlayalım.

1. BÖLÜM:

ÇOCUĞU GELİŞİMİYLE BİRLİKTE TANIMAK

Çocuğu Tanımak ve Gelişim Alanlarını Bilmek

BİR İNSANIN EğİTİMİNDEN başarı elde edilmesi, o kişinin yakından tanınmasına ve öğreticinin yeterliliğine bağlıdır. Eğitimin öznesi olan çocuk her türlü öğrenme potansiyeline sahiptir, fakat bunları kullanacak yeterliliğe ulaşmış değildir. Çocuğun potansiyelini en iyi şekilde kullanabilmesi için onun tüm yönleriyle birlikte eğitilmesi gerekir. Bu durumda ilk önce onun nasıl işlediğini ve kişisel farklılıklarını bilmek gerekir.

Eğitimde olduğu gibi terbiyede de çocuğu çok iyi tanımalı, neye nasıl tepki geliştireceğini 'önceden kestirebilecek' kadar yakından takip etmelidir. Tüm çocuklar tek bir yol ve yöntemle eğitilemeyeceği gibi terbiye de edilemezler.

Ruhsal açıdan insan, benliğini bulmayı, çevreye uyum sağlamayı amaçlar. Bu sürede yeteneklerini işleyerek yeterliliğe ulaşmaya çalışır. İnsanın yeteneklerinin sınırı bilinmediğinden sınırsız olduğu varsayılmaktadır. Fakat psikolojide bunun en üst sınırı için kapasite kavramı kullanılır. Kapasite insanın her yeteneğinin eğitimle yeterliğe dönüştürülmesinde ulaşabileceği en üst sınırdır. P. C. Jersild'e göre; çocuğun genetik güçleri ne olursa olsun uygunsuz bir çevre, normal gelişimi engelleme veya geciktirmede rol oynar. Bu durumda çocuğu iyi tanımak, eğitimcinin iyi olması ve üçüncü şart olarak da çevrenin çocuğa olumlu mesajlar verecek yapıda olması gerekir diyebiliriz. İstenilen ölçüde kaliteli bir çevre sağlanamıyorsa da en azından çocuğa ahlaki açıdan olumsuz mesajlar iletmemesine dikkat edilmesi gerekir.

Çocuğun Gelişim Süreci

Çocuk eğitilirken de, terbiye edilirken de okul öncesi dönem (0-6 yaş dönemi) deyip dururuz. Bu dönemden çok bahsedilir, çünkü bu dönem çocuk gelişiminin çok hızlı yönlendiği dönemdir. İlk altı yaş insanın hayatında kritik önem taşır. Her türlü duygu, düşünce ve yeteneğin en yoğun şekilde geliştiği bu erken çocukluk dönemi, çocuğun gelecekteki tüm hayatını etkileyecektir. Yaşadığı her bir durum ve olay, tavrına, alışkanlığına ve kişilik yapısına tekabül edecektir. Ama burada çocuğa etki ettiği düşünülen yaşanılmış bazı olumsuz durumlar için çok fazla üzülmemelidir. Çünkü kesin çizgilerle 5 yaşta şu biter, 6 yaşta bu başlar diye sınırlar koyamayız.

6 yaş dönemi bitip ilkokula başlayan çocuk için de artık kritik dönemi bitirdi diyemeyiz. Zira bir önceki dönemin özellikleri bir sonraki dönemde, bir süre daha devam eder. Bu geçiş dönemlerini telafi aralıkları olarak görüp iyi değerlendirmek gerekir. Bir dönemde ortaya çıkan gelişimsel özellikler bir sonraki döneme eklenir ve yeni niteliklerle birleşerek kişiliğe sindirilmeye başlanır. İyi şeyler gelişerek devam ederken olumsuz kötü gelişmeler de, bir sonraki döneme sarkarak gelişmeyi bozabilir. İşte bu anlamda 0-6 yaş; ruhun, karakterin, kişiliğin temel atma katıdır. İlk temel dengeli ve doğru atıldığı takdirde sonradan konulan taşlar yanlışa da kolay düzeltilebilir. Altta ki temel taş yamuksa üsttekini ne kadar değiştirseniz yamuk ve dengesiz duracaktır.

İslâm düşünürlerinden Gazalî, kişinin gelişim sürecini dört temel aşamada inceler: Hissedici ruh, hayali ruh, akli ruh ve fikri ruh.

Bunlar insanda beş duyu organının dış dünyaya ait verilerini kişiye ileten ve süt dönemindeki çocukta bulunan hissedici ruh ile başlar. Duyularla elde ettiği verileri depolayıp ilk çocukluk döneminde bunları geliştiren hayali ruh ile devam eder. Akli ruh, insanın tecrübeleriyle elde ettiği ve küçük çocuklarda henüz bulunmayan aşamadır. Son olarak fikri ruh ise, salt akli bilgileri alıp bunlar arasından çıkarımlar yapan, bunlardan yeni alanlara ulaşabilen, gençlik ve yetişkinlik dönemidir.^[1]

Çocuğa gerek terbiyenin gerekse eğitimin verilebilmesi, ondaki dinî duyguların uyandırılmasıyla ve geliştirilmesiyle alakalıdır. Tüm bunları yapabilmek için, çocuğun gelişim alanlarını çok iyi bilmek gerekmektedir. O hâlde bu dönem (okul öncesi) çocuğunu anlamak için bedensel, bilişsel, sosyal, duygusal, kişilik, din ve ahlak gelişimi gibi gelişim alanlarını bilmek ve anlamak gerekir.^[2]

Gazalî, Ebu Hamid, *İhyâ-u Ulûmi'd-Din*, Darussadr, Beyrut 2004. s. 119.

Cemil Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, Dem Yayınları, s. 13.

Okul Öncesi Çocukta Gelişim Alanları

Çocuğun Bedensel Gelişimi

ÇOCUĞUMUZU TANIYIP anlayabilmemiz için öncelikle onun bedensel olarak nelere yettiğini, hangi yaşında neler yapabildiğini bilmemiz gerekir. Buna göre; ona neler öğretebileceğimizi kolaylıkla kestirebiliriz.

Hayatının ilk anlarında çocuklar, çok hızlı gelişim gösterir ve tahmin edemeyeceğiniz kadar duyarlıdır dış cepheye. Yüksek bir öğrenme potansiyeline sahiptir, fakat uygulaması o oranda azdır. Ayları ve yılları ilerledikçe tepki verme ve uygulayabilme yeteneği artar. 18 aylık civarına geldiğinde algılamasına anlama yeteneği de eklenir. Bunu asla unutmayacak şekilde yanında dikkatli davranışlar sergilemeli ve anladığını bilerek ona bilgi akışı sağlamalıyız. Bu dönemde görmesi, duyması, kokuları hissetmesi, tat ve dokunmaya karşı algılarının yüksek olması onun öğrenmesinde büyük role sahiptir.

Yeni doğan bebeğin yanında müzik açıldığında tepkilerinin farklılaştığını görürsünüz. O hâlde bunu öğrenme sürecinin başlangıcı olarak kabul edip bebeğinize, hoş ve ahenkli sesler duyurmakla işe başlayabiliriz. Yanında yüksek sesle Kur'ân-ı Kerim okumak ileride onu okumasına, öğrenmesine yardımcı olacaktır. Aşına olan kulak, daha çabuk öğrenir. Hatta kulak bebeklik döneminden neye aşına ise ona meyleder, çocukluk döneminde de onu arar.

3 yaş bu eğitime başlamak için uygundur. 3 yaşlarındaki bir çocuk hızlı hareket etmeye başlar. Hareket etme özgürlüğü bol olan çevrede gelişim daha çabuk ve tam olarak ortaya çıkar. Zekâsı da buna paralel olarak gelişir.

4 yaşına geldiğinde elbiselerini kendisi giyip çıkartır. Elini, yüzünü kendisi yıkayabilir. Bu yaşta çocuklara abdest almayı öğretmek çok kolaydır. Çocuk, abdest gibi ciddi bir temizlenme faaliyetini kendisi

yapabildiği için özgüven geliştirir ve bundan çok hoşlanır. Abdest eğitimi, ileride kolaylıkla kendi kendine banyo yapabilmeyi getirir ki, buradan da çocuğa vakti geldiğinde gusül terbiyesi vermenin bir fırsatı ortaya çıkar.

5 yaş civarında çocuklar koşma, hoplama, zıplama gibi bedensel faaliyetleri fazlasıyla severler. Takla atmak, güreşmek en aktif beden faaliyetleridir. Bu dönemde yapamadıkları beden hareketleri neredeyse yok gibidir. Bu tür beden gelişimlerini de fırsat bilerek çocuklara, nasıl da güzel namaz hareketlerini yapabileceğinden bahsetmeliyiz. Gerekirse yan yana birlikte yaparak yarışabiliriz. Daha sonraları namaz hareketlerinin içine bildiği kısa sûreleri sığdırabilecek mi diye yarışma başlatabiliriz. Yarışmayı sık sık kazanan çocuk, namaza karşı sempati geliştirecektir.

6 yaşına ulaştığında çevresindekilerin namaz kıldığını gören çocuk, yapabildiğini (yapabildiği her şey onun hayatında başarmaktır) hatırlayarak kendisi de kılmak isteyecektir. 6 yaşına kadar çocukta gelişim büyük oranda tamamlanmıştır, fakat gelişimin bütün alanlarında ilerlemenin devam ettiği görülür. Bu dönemden sonra çocuk artık kazanımlarını sürekli geliştirmeye çalışır. Çevrenin de etkisiyle muazzam bir ilerleme çabası içerisine girer.

Çocuğun sosyal çevresi anne, baba, kardeş, arkadaş, okul ortamı ve medya organlarıdır. Buralardan aldığı eğitim ve gördüğü terbiye, okul çağı boyunca (6 yaş ve sonrası dönemdir) uygulayıcı konuma sahiptir. Okul öncesi döneminden okul çağı çocukluğuna geçilen bu dönemde çocuk, ya birçok yönden gelişecek ya da tam tersine körelecektir. Buna dikkat edecek olan önce biz aileler olmak zorundayız.

Çocuğun Bilişsel Gelişimi

Çocuğun bilişsel gelişimi deyince, algı ve düşünme gibi aşamalarını ve bu aşamaları etkin şekilde kullanabilmesini anlayabiliriz. Bu gelişim türü çocuğun kendi davranışlarını ve çevreyi anlamlandırma sonra da etkinliklerde bulunabilmesi şeklindedir.

Bu konuda en geniş çalışmayı J. Piaget yapmış ve Piaget'e göre

bilişsel gelişimin tanımı şöyle: “Beyin ve sinir sisteminin olgunlaşması sonucunda, bireyin bulunduğu çevresine uyum göstermesini sağlayan tecrübelerin bütünüdür.”

İnsan doğumundan ölümüne kadar farklı gelişim aşamalarından geçer ve düzenli bir niteliksel gelişim içindedir. Bilişsel gelişimdeki bu değişimin amacı, soyut anlamda akıl yürütme, varsayımları mantıksal olarak düşünebilme, kuralları ve sınırları daha karmaşık yapıda organize etmektir. Çocuğun da yaşına göre bilişsel yapısı derece derece kurulur. Yine buna yardımcı olmak ve çocuğun bu dönemini fırsata çevirmek aileye düşmektedir.

2-3 yaş döneminde dil gelişimi sağlayan çocuğumuza öğrettiğimiz dinî kavramların üzerine, 3-6 yaş döneminde dinî ve ahlaki kuralları bina edebiliriz. Bilişsel gelişiminin ve farkındalığının hızla ilerlediğini dikkate alarak çocuğun ilgisini tabiata çekebiliriz. Çok güzel yaratılmış olan bir çiçeğin, mis kokulu bir meyvenin nereden geldiğini onu kimin öyle yaptığını düşünmeye başlayacaktır. Soyut düşüncelerle somut kavramlara geçiş yapacak, bol bol soru üretecektir. Ailesinden alacağı mantıklı cevaplarla biliş seviyesini arttıracaktır. Bazen de kendisi akıl yürütme yoluyla cevaplarını kendisi bulacak, çoğu şeyin bilincine böylelikle varacaktır. Böylece biliş; çocuğun içinde bulunduğu dünyayı anlaması için akıl yürütme ve problem çözme gibi zihinsel faaliyetlerin tümü olacaktır.

Çocuğun bedensel ve biyolojik gelişmesiyle, zihinsel gelişimi arasında çok önemli bir bağ vardır. Örneğin; yeni doğmuş bir

bebeğin tüm hareketleri refleks iken, 4-6 yaş aralığındaki çocuk kendince problem çözmeye başlamıştır. Çocuk bilişsel olarak gelişirken bir şeyi önce tanır, sonra özümsemek ister. Daha sonra da uyum sağlamaya geçer. Yeni öğrendiği bir şeyin önce çevrede uygulamasını inceler, iyice özümser. Çevresiyle girdiği etkileşim (sosyalleşme) sonucu bunu kazanım hâline getirir. Öğrendiği bir şeyi çevresi ona ne kadar çok sunarsa onu kabullenmesi o derece kolay ve kalıcı olur. Burada çocuğumuza vereceğimiz ahlaki bir değer, terbiye kuralı yahut dinî emir, onu önce düşündürecek daha sonra da çevresini inceleyerek kabullenmesini sağlayacaktır.

6 yaşa kadar dinî motif ve kavramları tanıttığımız çocuğumuza, okul çağında yani tam da bilişsel gelişimin hızla ilerlediği evrede, namaz emrini verebiliriz. Aile ortamı gereği daha önce şekil olarak namazı tanımış olan çocuk artık bizzat modellemeye geçebilir. Devamlılığını da, bilinci (bilişsel gelişimi) arttıkça kolaylıkla sağlayacaktır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi çevresinde namaza dair ne kadar çok sunum görürse alışması ve devamlılığını sürdürmesi o kadar kolay olacaktır. Burada çocuğun bir şeyi görmesi somut olarak algılaması onu sadece bilmesine yetecektir. Fakat hakkında sorular sormaya başladığı neden-sonuç ilişkisi kurmaya başlaması ilerleyen yaşıyla birlikte gerçekleşecek ve böylece soyut düşünme yeteneği ile o şeyi ruhunda bir yerlere oturtacaktır.

Çocuklar zaman zaman bazı kurallara karşı çıkabilir ve kendisine konulan sınırları saçma bulabilir. Burada çocukla inatlaşmak yerine uygulanması bakımından kolay olan kurallarla işe başlayabiliriz. Mesela; bazı toplumsal kuralları tanıtmak, bizim imdadımıza yetişecektir. Büyüklerin konuştuğu esnada izinsiz söze girmemek, elimizdeki çöpu sokağa atmamak gibi...

Yapılacak şey basittir: konuşulacağı zaman izin isteyerek söze başlamak ve çöpümüzü elimizde biraz bekleterek bir çöp kovası görünce ona atmak. Bu tip kuralların, önce kendisi, sonra da diğer insanların mutluluğu ve rahatı için gerekli olduğu fikrini bilerek, üzerine bazı soyut düşünceleri bina edecek ve kuralları kolaylıkla kabullenecektir. Kendisinden önce konuşan kişilerin sözünü izin

almadan keserek konuşursa, hem onların sözünü yarıda kesmiş olacak hem de saygısızca davranarak kalplerini kırmış olacaktır. Oradaki diğer tüm insanların birlikteliğini de bozmuş olacağı gibi etkilerini düşünerek kuralın kabul edilebilirliğini zihninde arttırmış olacaktır.

Sosyalleşmek, fıtrî bir ihtiyaçtır.

Çocuğunuzun yaşı henüz kuralları soyut düşüncelerle beslemeye yeterli gelmiyorsa ona yardımcı olabilirsiniz. Sokağa atacağımız çöp sağa sola savrulup pislik olacaktır. Zamanla sineklenip mikrop yayacak ve hastalık oluşturacaktır. Ayrıca o sokağın temizliğinden sorumlu görevlilere saygısızlık olacaktır. Bu düşüncelerle kuralımızı beslerken çocuğa ‘asla baskı yapma’mayı da unutmayalım. Çünkü çocuğun öğrendiği yeni bir kural o ana kadar zihninde oluşturduğu bazı şemaları değiştirmesini gerektirecektir. Var olan şemaları kaldırıp yerine yenilerini kazandırma ve çocuğun ona ayak uydurması zaman alabilir.

Bilişsel gelişiminin hızını takip ederek çocuğumuza uygulamalar vermeliyiz. Aksi takdirde zihni daha karmaşık bir yapıya dönüşebilir. Unutmayalım, çocuğun bilişsel yapısı derece derece kurulur.

Çocuğun Sosyal ve Duygusal Gelişimi

Sosyal ve duygusal gelişim, kişi ve çocuğun içinde bulunduğu çevre ile etkileşimi sonucunda gelişen bir yapıdır.

Toplumsallaşmak insan için vazgeçilmez bir özelliktir ve fıtrî bir ihtiyaçtır. İbn Haldun’a göre; insan doğası gereği sosyal ilişkilere girmek zorundadır. İşte bunun sonucu olarak insanın hem sosyal hem de duygusal gelişimi yön kazanır.

Bir çocuğun yaşamının ilk yılında güven duygusunun gelişmesi ve bu kritik dönemi başarılı ya da başarısız olarak atlatması anne-baba

ve sonra da yakın çevresine bağlıdır. Çocuk güven ve güvensizliğin tohumlarını bu ilk yılda atacaktır. Bebek, anneye duygusal bir bağ ile bağlıdır ve güven dolu bir bağlılık ancak dikkatli ilgili ve duyarlı bir bakımla gerçekleşir. İhmalkâr, tutarsız, değişken bir ilgi ise güvensiz bir bağlanmayı doğurur. Güvenli bağlanmayı yakalamış olan bebeklerin okul öncesi döneminde, özgüvenli, rekabetçi, bağımsız özelliklere sahip ve en önemlisi de sorun çözmede başarılı bir kişilik sergiledikleri görülür. Güvensiz bağlanmayı yaşamış olan bebekler ise okul öncesi dönemlerinde sürekli ilgi bekleyen, sürekli onaylanma ihtiyacı hisseden, bağlandığı kişinin diğer insanlarla olan ilişkisini engelleyecek kadar bu kişiye yapışan çocuklar olduğu gözlenmiştir.

2-6 yaş aralığında çocuklar sosyal ilişkinin nasıl kurulduğunu ev dışındaki insanlarla nasıl beraber olunacağını öğrenmeye başlar. Uyum sağlar ve işbirliği geliştirir.^[3] Okul öncesi dönemde çocuğun özellikle kendi yaşlılarıyla kurduğu ilişki onun sosyal, bilişsel ve duygusal gelişiminde çok önemlidir. Çocuk sosyalleştikçe anneye bağlılığını korumakla birlikte, yalnız hareket etmekte ve annesine gerek duymadığı hissini uyandırmaktadır. Fakat zor durumlarda yine annesine sığınmaktadır.

Özellikle 4 yaş çocuğu yetişkinleri izlerken sosyal gelişimini geliştirmekte diğer yandan da kendi yaşlılarıyla bir arada durabilmeyi başarmaktadır. Çocuk arkadaşlarının isteklerine uymayı öğrenmeye başlar ve kendi isteklerinden fedakârlık yaptığını görür. Bu da onun sosyal gelişimi yönünden son derece önemli bir yaklaşımdır.

Çocuğun Kişilik Gelişimi

Gelişim alanlarından en karmaşık ve değişken olanıdır. Bu sebeple de kişilik gelişimini çok bilinmeyenli bir denkleme benzetebiliriz. Bu anlamda çocuğu tanımak, diğer alanlara göre ebeveyn ve eğitimciler için daha zorlayıcı olacaktır. Kişinin iç ve dış çevresiyle kurduğu diğer kişilerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir.^[4] Her insanın kendine has dediğimiz özellikleri vardır ve bu onu özgün kılar.

Kişilik, bir ferdin kendi içinde yaşadığı duygu ve düşüncelerini ve dışarıda yaşanan duygu ve düşünceleri nasıl algıladığı ile ilgili olarak yapılır. Girdiği etkileşimler sonucunda da gelişir. Toplumun karşılıklı ve çok yönlü etkisi olmadan sağlıklı bir kişilik yapısının oluşması da mümkün değildir.

Çevresel faktörleri merkeze alacak olursak bir çocuğun aile, okul ve oyun alanları, hayatını sürdürdüğü yerlerdir ve devamlı bunların etkisindedir. Her birinin çocuğun üzerinde etkisi farklıdır ve çocukta farkındadır ki, her birinin kendisinden beklentileri, istekleri de farklıdır. Dolayısıyla her birinin çocuğun davranışı üzerindeki etkileri de farklıdır. Sosyalleşme sayesinde aile, okul vs. grupların inançlarını, normlarını, davranış modellerini öğrenir ve aynileşme yoluyla onları kişiliğinin bir parçası hâline getirir.

Kişinin doğuştan getirdiği ‘mizaç’ dediğimiz değişmez özellik ile yaşantısıyla şekillenen değişim kabul eden ‘karakter’i kişiliğin temel iki unsurudur. Karakter kişiliğin ahlaki yönü olup çevrenin etkisiyle oluşur. Kişiliğin duygusal yönü olan mizaç ise daha çok kalıtım ile belirlenir. Mizaç kişinin içe dönük-dışa dönük, neşeli, öfkeli, sıkılgan olma vb. gibi duygusal özellikleriyle ilgilidir.

Kişilik konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için şöyle bir örnek verebiliriz: Sıcakkanlı insanlar olaylara daha çabuk ve güçlü tepki verirler. Bir çocuk sıcakkanlı ise bu onun mizacıyla ilgilidir ama hangi konulara duyarlı olup tepki vereceği onun oluşan karakteriyle alakalıdır. Bazı çocuklar düşünce gülüp geçebilirler. Bazıları da utandığı için gülümsemez ciddileşirler. Hemen kaçamak gözlerle çevrede kendisine gülen kişilerin olup olmadığını da tahlil ederler. Varsa tepkisini ortaya koymakta gecikmezler.

Konuyu özetleyecek olursak, yaşanan aynı olayın her kişilik yapısında farklı yansıtacağı ve farklı tepkilere yol açacağı gerçeğidir. Temelde kişilik yapısını fazlasıyla kapsayan bir göz ardı edilemez konu daha var ki; o da kişinin dinî inancıdır. Olgunluk seviyesine gelerek tam bir tutum hâlinde yaşanan iman, kişiliği meydana getiren tüm unsurları kapsayacak tek içsel faktördür.^[5] İnsanın kişiliğini bu denli etkileyen dinî inancı, hiç şüphesiz okul öncesi yaşlarda oluşmaya başlamaktadır. O hâlde şimdi de çocukta

din ve ahlak gelişimine bakalım.

Çocuğun Dini Gelişimi

Din insan hayatının en önemli kısımlarını etkisi altına alan hem psikolojik hem de sosyal bir gerçekliktir. Ayrıntılı ve iyi bir din eğitimi almamışken dahi insan kendisini bir inanca ve ona bağlı olan gruplara ait hisseder. Ona göre kararlar alır ve ona göre yaşamaya çalışır. Bu davranış insanın ilâhî bir dine fitraten ihtiyacı olduğunu gösterir.

Kişi aslında henüz çocuk yaşlarında iken ciddi arayışlar içerisinde. Bir çocuğun her şeyin sebebini sorgulaması birbirine zincirleme sorular sorması aslında her şeyin ilk başlangıcına, kaynağına ulaşma çabasındandır. Çocuk tanımlayamadığı bir his ile her şeyin ilk kaynağının yüce Allah olduğunu bilmektedir. Gerek ailesine gerekse arkadaşlarına bu soruları aktararak konuyu paylaşır. Dini öğrenme ve geliştirmede de, kişinin toplumla etkileşimi çok önemlidir. Çocuk dini önce ailesinde tanır ve çevresiyle şekillendirir. Okul öncesi dönemin 3 yaşa kadarki kısmında çocuktaki baba modeli onun Allah'ı algılamasına yardımcı olur. Çünkü o büyüktür, yöneticidir, ihtiyacı karşılayandır, gerektiğinde korkulan otoritedir. Bu sebeple ailede babanın 'en güzel ve kaliteli bir baba modeli' olması çok önemlidir.

3-6 yaş aralığında ise çocuktaki algı daha gerçekçi olmaya başladığından, duyduğu dinî kavramlar üzerinden sorular geliştirmeye başlar, "Cennet nerededir?", "Namaz neden kılınır?" gibi... Tam da bu sorular başladığında çocuğun temsili ispatlara ihtiyaç duyduğunu bilmeliyiz. Çeşitli hikâyelerle sorularına cevaplar bulabiliriz. Bu dönem çoğu araştırmacılarca, çocuklarda Allah (Tanrı) inancının, ölümsüzlüğünün ve sürekliliğinin oturtulabileceği yaştır. Bunu kabullenmeye başlayan çocukta hemen iletişim kurma isteği doğar. Zamanla bunu dua ile yapabileceğini öğrenir. Annesine ev, babasına araba, kendisine oyuncaklar isteyen çocuk, istediği her şeyi verebilecek bir kudretin olduğuna inanır ve ihtiyaçlarına paralel olarak dinî inancını geliştirmeye devam eder. Her gelişim döneminin

niteliklerine uygun olarak verilecek din eğitimi, çocukta sağlam bir inanç oluşturacaktır.

Çocukta dinî gelişim deyince ilk olarak Allah'a (c.c.) olan merakları dikkat çeker. Çünkü çocuk güvende olmak ister, güçlü ve büyük olan Allah'a bağılı oldukça korunduğunu/korunacağını hisseder. İyi ve kötü kavramıyla birlikte melek ve şeytan onun gitmek için seçeceği en temel iki yoldur. Biri cennete, diğeri cehenneme götürür. Çocuk bu şekilde temelini oturttuğı inancının ilerleyen zamanlarda onu kendisine getiren şahıs olan Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselam ile tanışmaya başlar. Hakkında sorular sorar ve okul döneminde de öğrenmeye devam eder. Okul öncesi dönemde yalnızca adını bilir ve hakkında anlatılan hikâyelerle onu sever.

Çocuğun Ahlak Gelişimi

İyi ve kötüyle tanışmış olan çocuk, onu uygulayacak ortam bulduğunda tercihini, yerleşen ahlakına göre yapacaktır. "Neyin iyi, neyin kötü olduğu hakkında ortak bir anlayış bulunmasaydı, insanlar arasında düzen ve huzur yerine tam bir kargaşa hüküm sürerdi."^[6] İşte burada iyinin ve kötünün belirleyicisi öncelikle din, daha sonra da toplumsal ahlaki değerlerdir.

Ahlak öğrenilen bir şeydir. Sağlıklı düşünen, hisseden ve davranan insanların yetişmesi için çok gerekli bir eğitimidir. Ahlaklı ve olgun davranışlar sergileyen insanlar, ahlaklı toplumları oluştururlar. Bireysel anlamda terbiye, ahlaki davranışların uygulanması ve sergilenmesine sebep olur.

Terbiye, ahlaki davranışların alışkanlık hâline getirilmesi sürecidir. Çocuk ya da kişi, yalnız kaldığında kendisini diğeri insanların görmediğinden emin olduğu yerlerde dahi inandığı ahlaki kuralları çiğnememeyi başarıyorsa (kendisini daima gören bir ilâhî kudretin olduğuna inanarak) gerçekten ahlaklı olmayı davranışa dönüştürebilmiş, özümsemiş demektir.

S. Freud, ahlaki gelişimi vicdan ile ilişkilendirir. Çocukta vicdanın uyanmaya başlamasının en önemli göstergesi utanma duygusudur. 1 yaş civarı çocuk utanma duygusunu hisseder ve sergilemeye

başlar. Yaş ilerledikçe yaptığı hatalardan suçluluk duygusunu hissetmeye başlayan çocuk; huzursuzluk, hatayı telafi etme, özür dileme gibi durumları yaşar ve böylelikle ahlaki duygusunu geliştirir.

İnsanın sosyo-ekonomik kültürel şartlarının, karşılaştığı sayısız olay ve kişilerin, töre ve yasakların ve pek çok alanın etkisi ile ahlaki gelişimi şekillenir. Ahlak eğitiminin çok önemli olduğunu söylemiştik. Bunu sağlamada en etkin rol ailenin özellikle de annesidir. Bu dönemde en iyi eğitim modeli, iyi örnek olmaktır.

Ödül ve cezada aşırıya kaçmak, kontrolsüz sevgi ve başboşluk çocuğun ahlaki gelişimini olumsuz etkileyecektir. Ebeveynin yanlış tutumları, dinî konulardaki istismarı çocuğun en çok ahlak gelişimini kötü etkiler. “Allah elini taş eder!”, “Cehennemde yanarsın!” gibi tehdit içerikli sözler çocuk için dinle alakalı örneklerdir. Anne-baba davranışlarıyla örnek olamayıp sağlayamadığı disiplini, dini ve Allah’ı alet ederek sağlamayı hatta dayatmayı tercih etmiş olur. Bu doğru bir din eğitimi olmadığı gibi çocukta ahlaki sapmalara da yol açacaktır. Örneğin; hep katı kurallarla uyarılan çocuk hiçbir zaman hoşgörü sahibi olamayacaktır. Daha kötüsü hiçbir uyarıyı almayan duyarsız bir çocuk hâline gelecektir. İleriki yaşamında sorumluluk ve vicdan duygusuyla değil, kendi dışındaki baskıcı üstün güçlerin korkusuyla hareket edecektir. Bu tip baskıcı ve tavırlar sergileyen ebeveyn çok kısa sürede çocuklarının oyunlarında aynı baskıyı görerek ruhlarında oluşturdıkları yarayı görebilirler.

Bebeğini döven kız çocukları, sürekli kavga dövüş ile kırıp dökmeye meraklı erkek çocukları artmaya başlıyorsa aile tutumundaki yanlışların da sayısı artıyor demektir. İstikrarlı ve dengeli anne-baba tutumu çocuğun gelecekteki hayatını fazlasıyla etkileyecektir.

Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, s. 105.

Cemil Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, Dem Yayınları, s. 96.

Cemil Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, Dem Yayınları, s. 102.

Erol Güngör, *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, Ötüken Yayınları, s. 18.

Çocukta Din Eğitimi

TOPLUMUMUZDA DİN EĞİTİMİ deyince akla ilk olarak, yaz tatili geldiğinde çocuğun Kur'ân kursuna gönderilerek, Kur'ân okumayı öğrenmesi geliyor. Yahut okulda ders olarak gördüğü din dersi. Tabii ki bahsettiğimiz 'din eğitimi' akla gelen din derslerinden çok farklı. Eğitim çok ciddi bir iş, din eğitimi ise bir insanı kurtarmak kadar hayati bir meseledir.

Çocuğu terbiye etmek, "önce küçükken terbiye edelim, daha sonra yaşı ilerledikçe dinî eğitimini de verimiz..." nev'inden düşüncelerle mümkün olmuyor. Terbiyeyi, insan yetiştirmeyi, dinî eğitimden asla ayrı tutamayız. Bu sebeple bu konunun da birçok diğer önemli konular gibi ilk temellerinin, okul öncesi dönemde atılması gerekiyor.

Çocuk psikolojisi alanında yapılan araştırmalar çocukta büyük bir dinî hazırlık ve doğal bir din istidadı olduğunu ve dördüncü yaşın dine olan ilginin altın çağı olduğunu göstermektedir.^[7] Hâl böyle iken çocuğumuzu iyi okumalı iyi anlamalıyız. Birçok anne-babanın yaptığı gibi çocuğu tanımamaktan dolayı "çocuğun niyetini anlayamama yanlışı" ortaya şöyle bir tablo çıkarmaktadır:

Genellikle üç ve beş yaş arasındaki çocuk ebeveynine "nereden geldiği?", "nasıl doğduğu?" ile ilgili sorular sorarlar. Burada anne-baba bu sorunun cinsel bir merak olduğunu zannetme hatasına

düşerek maalesef çocuğa aradığı hayati cevabı vermemektedir. Hatta bazen rencide ederek, “Sus bakım ayıp! Öyle boyundan büyük şeyleri merak edip sorma!” demektedir. Burada çocuğun sorduğu soru, erişkinlerin algıladığı gibi insanın dünyaya gelişinin cinsellikle ilgili olan cüzi kısmı değil, daha geniş anlamda insanın ‘Ne’liğini safi duygularla merak edişi, ‘bilmek’ isteyişidir. Çocuğun nereden geldiğini bilmeyi istemesi kadar, akıllıca bir soru daha olamaz. Bunun ardında kendisini Yaratanı aramaktadır çocuk! Yani Allah’ı aramaktadır. Çocuk, düşüncelerini bu soruya alacağı cevap üzerine bina etmek için hazır bekliyordur. Çünkü ‘nereden’ ve ‘nasıl geldiği’ sorusunun üzerine, ‘niçin geldiği’ sorusunu da ekleyecek ve düşünecektir. Zira insanın dünyaya ‘niçin geldiği’nin cevabı; dindir.

Çocuk ile empati kurulup sorunun amacı doğru anlaşıldığında; kulluk etmek için, rıza-yı ilâhî için, Yaratıcımızı tanımak için ve benzeri gibi doğru cevaplar verilecektir.

Din eğitimi, insan varlığının bütünü ile ilgilenir. İnsanın hayatını, hayatın bütünlüğü içindeki yerini ele alır. İnsanın kökenini, yeryüzündeki manasını ve Allah’ın onu ne için yarattığını inceler. İşte din eğitiminin bu fitri amacını çocuk hissederek tüm sorularını yöneltir. Çocuğa verilecek olan doğru cevap ve dinî eğitim sonucunda çocuğun zihni, sosyal bilimlere hazır hâle getirilmiş olur. Tarihi, sosyolojiyi, felsefeyi, sosyal bilimleri daha iyi anlayabilmek ve geliştirebilmenin yolu; bunların temel değerlerini, kavram ve metotlarını anlamayı kolaylaştıran, dinî düşüncenin ve duyarlılığın insanda var olmasıdır. İnsanın davranışlarını yönlendiren etkilerin en başında, dinî inancı gelir. Bazı gafil düşünceler insanı yalnızca bilimin aydınlatacağı ve bilimin yönlendireceği fikrinde olsalar da, realite (gerçekler) durumun böyle olmadığını göstermektedir.

Yeryüzünde hiçbir dinî inancı, Allah’ın varlığını anlatmadan, insana vermek mümkün değildir. Velew ki anlatmaya çalıştınız; o dinin emrettiği kulluğu kime karşı yaptıracaksınız. Allah tüm ilâhî dinlerin sahibidir.

Çocuk sorular sormaya başladığı andan itibaren onu en tatmin edici cevaplar yine Allah’ın varlığına dayandırılarak verilecek cevaplardır. Aksi mümkün olmadığı gibi insanı doğruya ve tatmine

ulaştırmaz. İnsan—çocuğın—aklında hep eksik parçalar kalır. Bu durumda düşünene yani tefekkür eden çocuğa mutlaka yaşına göre her şeyin temelinde evvela Allah inancı verilmelidir.

Peki, bu durumda bir çocuğa dengeli bir şekilde ve onun sorularına paralel olarak, Allah (c.c.) inancı vermek, çocuğa ne kazandırır?

Allah İnancı Çocuğa Ne Kazandırır?

Bir Yaratıcıya iman etmek çocuğın, saf ve temiz ruhunda yüksek duyguların, fedakârlığın, diğerkâmlığın, karşılıksız sevmenin ve aşkın oluşumunu hazırlayan zemini oluşturur. Çocuktaki Allah'ın varlığına olan inanç, onu her zaman gören, duyan ve koruyan bir varlığın kendisiyle birlikte olduğunu bilmeyi ve dolayısıyla bir sahibi olduğu düşüncesi ona daima güven kazandırır. Ailesinin dışında daha geniş anlamda da bir sahibinin olduğunu, üstün bir güç tarafından sürekli korunduğunu, her an kendisini duymaya hazır olduğunu bilmesi; ileriki yaşamında da gelecek endişesi taşımayan, özgüvenli, sağlam karakterli bir insan ortaya çıkaracaktır.

Dinî inancı çocuğın ruhuna yerleştirememiş bir eğitim sistemi, yaşamın amacını doğru öğretemeyecektir. Kendisini ve ruhunu güvende hissedemeyen çocuk kendisini keşfetme konusunda güçsüz düşecek, çabuk vazgeçen ve güvensiz bir tavır içerisinde olacaktır. Doğru bir dinî eğitim alamamış olan çocukta Allah inancı yerleşememiş olacağından, insanları, kendisini, derslerini ve yeteneklerini sevmeye karşı dirayetsiz olacaktır. Çocuk genel anlamda hayatı sevmeye ilgili problemler yaşayacaktır. Hayata karşı sorduğu sorulara dine dayanmayan bir fikir yapısıyla cevaplar arayacak fakat bulduğu cevapların hiçbirinden tam tatmin olamayacağı için mutsuz olacaktır. Kendisini mutlu edemeyen, kendisine yetemeyen çocuk yahut ileriki yaşamında birey, çevresine de bir fayda sağlayamayacaktır. Korkuyu, ümidi, endişeyi, mutlu olmayı, zorluklarla mücadeleleyi, çabayı, kendi başına yaşayacak başkasıyla paylaşamayacaktır.

Din ve Allah'ın varlığı ile ilgili sorularına net ve doğru cevaplar bulamayan çocuk, kendisini tatmin edecek cevabı büyü, sihir gibi

doğru olmayan inanışlarda arayacaktır. Hemen oluveren, uğraştırmayan, esrarengiz şekilde hallolan şeyler onu hep cezbedecektir. Günümüzde maalesef televizyon filmlerinin çoğunda sıra dışı yetenekleri olan çocuklarla karşılaşırız. Hazircılık ve metafizik boyutlara atlama gibi kavramlar çocukların zihnini karıştırdığı gibi kendilerini eksik ve yetersiz bulmaya kadar götürüyor. Kolaylıkla istemediği zamandan ayrılma, istediği mekâna gidiverme, bambaşka âlemlere bir ayna aracılığıyla geçebilme gibi renkli görselliklerle dolu filmler çocuklara sunulmakta... Bunlar her neresinden bakarsak bakalım çocuğun Allah'a olan inancını zedelemektedir. Filmde yapılanın kendisince yapılamadığını gören çocuk hem özgüven kaybetmekte hem de Allah'a olan güvenini sarsmaktadır.

Fakat dinî eğitim almış ve ruhunda tam bir Allah inancı olan çocuk (bireyler), çevresine faydalı olmayı yaşadığı olumlu-olumsuz tüm duyguları diğerleriyle paylaşmayı tercih edecek, böylece hem yardım alarak hem de yardım ederek mutlu olacaktır. Derde ortak olma, fayda sağlama gibi duygularda sırtını Allah'a yaslayan birey, bu faydadan kendisini sonsuz tatmin hissedecektir.

Bu durumda din eğitimi otomatik olarak çocuğu (ileride bireyi) sosyalleştiren bir unsur olarak karşımıza çıkmış oluyor. Henüz bebek hâldeyken çevresinden modelleme yaparak öğrenme sürecine giren insan, çocukluk döneminde de ilk dinî eğitimini aileden görerek alır. Bu sosyal düzeyde öğrenme, çocuğa yaşadığı toplum hakkında da bilgi verir. Ramazan ayında ailecek teravihe giden çocuk, bunu uygulayarak öğrenir. Camide komşularıyla karşılaştığında da sosyal olarak yaptığı ibadetin kabul gördüğünü fark ederek inancını kökleştirir. Kandillerde ve bayramlarda yollarda dahi tebrikleşmeyi yaşayan çocuk, dinî inancı sayesinde sosyalleştğini hisseder.

Yukarıda belirttiğimiz gibi Allah'a inanmayla kendisini güvende hisseden çocuk, kendisine ve çevresine karşı saldırgan tutumlarda bulunmaya ihtiyaç hissetmeyecektir. Çocukta şiddete ve saldırganlığa yönelmenin en önemli sebebi, hayatında inancının ve güveninin sık sık yıkılmasıdır. Bu durumda ebeveyn inancında

çelişki yaşamamalıdır ki, çocuk anne ve babaya göre inandığı, güvendiği inancı hakkında, şüpheye düşmesin. Ruhundaki Allah (Tanrı) inancını ve algısını daha çoğu babaya göre yapılandıran çocuk, ondan mutlaka sevgi görmelidir. Ebeveynle çocuk arasındaki sevgi ilişkisi, çocuk ile Allah arasındaki sevgiyi geliştirecektir. Bu sebeple çocuğun duygusal dünyası, Allah'a olan inancıyla oldukça alakalıdır.

Çocuğa uygulanacak olan sevgisiz, sert ve ters bir tutum onun dine olan merakını yok edeceği gibi dine tamamen karşı bir tavır içine de sokabilir. Bu durum okul öncesi dönemde sevgi ve ilgi ile halledilemezse erişkin bir kişi olduğunda dine ve hatta Allah'a karşı duran, sorunlu bir kişilik ortaya çıkar. Nasıl ki okul öncesinde çocuğa el faaliyetleri severek yaptırılabilirse ki bu ileride onun kolay yazı yazabilmesi ve kalem tutabilmesi için gereklidir. O hâlde Allah'ı doğru tanıyıp onun hak dinine uyması için de bazı baskın duygularla çocuğa kolaylık için sevdendirilmelidir.

Bir çocuk için en baskın duygular sevgi, nefret, affedicilik ve ceza vermedir. Arkadaşlarıyla ve ailesiyle bu duyguları doğru yaşayarak öğrenen çocuk, ileride Allah'ın affedici, ödüllendirici ama gerektiğinde cezalandırıcı bir varlık olduğunu daha kolay kabul edebilecektir.

3 yaş civarı öğretilmeye başlanan dinî motifler çocuğa ileriki yaşamında inancını uygulamada kolaylık sağlayacaktır. Namaz için acele eden bir babanın, abdestini dikkatli ve titizlikle alan bir annenin, sözünde mutlaka duran bir dedenin, dürüst davranmaya özen gösteren bir öğretmenin karşısında çocuk, Allah'a ve onu hatırlatan tüm dinî argümanlara karşı, saygı geliştirecektir.

İslâm Düşünürlerinin Din Eğitimi Hakkındaki Görüşleri

Farabi: İnsanların mutluluğu için şu dört erdemi elde etmeleri gerekir: Nazari erdemler, düşünme erdemleri, ahlaki erdemler ve ameli sanatlardır. Bu erdemler ancak belli bir gelişme ve eğitim sayesinde kazanılır.

Farabi'ye göre; çocuk eğitiminin altın kurallarından biri ona alışkanlık kazandırmak ya da davranış eğitimi vermektir. Bunu çocukta ikna delilleriyle heyecan uyandırmaya yönelik bir psikoloji ile verebiliriz. Bu süreçte aileye hayati bir rol düşer ki, Farabi'ye göre ebeveynin çocuklarının eğitiminden sorumlu olma gibi bir zorunluluğu vardır.

İbn Miskeveyh: İnsanın mutlu ve iyi olması ancak varoluş amacına yöneldiği zaman gerçekleşir. Miskeveyh'e göre; yeni doğan bir bebekte ortaya çıkan ilk güç beslenmeye karşı duyduğu istektir. Bebekte ilk ağlamalar süt ihtiyacı ve isteğini ifade eder. Fakat daha sonra bu ağlamalarını diğer tüm ihtiyaç ve istekleri için kullanır. Bu arada öfke ve buna ilişik diğer tüm duygular ortaya çıkar. Bazı duygu ve güdüler insan hayatı boyunca gelişme gösterirken, bazıları bir müddet geliştikten sonra durur. İşte tam bu anlamda çocukta ilk gelişen duygu utanma yani ahlaki duygulardır. Bu duygunun sağlıklı gelişmesi, insanın eğitimini kolaylaştırır ve çocuğun mutluluğu için gereklidir.

İbn Sina: Çocuğun zihinsel ve bedensel gelişimi arasında dengeli bir ilişkinin kurulması ve çocuğun korunması çok önemlidir. Koruma tedbirleri ise şöyledir: Çocuğun anne sütüyle beslenmesi eğer bu mümkün değilse, güvenilir bir sütanne bulunması, bebeğin ılık suyla yıkanması, yemek konusunda dengeli davranılması ve çocuğa oyun için fırsatlar verilmesi.

Çocuğun zihinsel ve bedensel gelişimi için 2-6 yaş çok önemlidir. Ailenin çocuğa karşı en önemli görevleri bu yaş döneminde başlar. Çocuk süttten kesildikten sonra aile, ona olan ilgisini arttırmalı; çocuğun karakterini inşa etmede ve onu kötü çevre etkilerinden korumaya çalışmalıdır.

İbn Sina'ya göre; çocuk fiziksel olarak sağlamlaştığında, dilin sözcüklerini özümseğinde ve olayları algılamaya başladığında Kur'ân eğitime başlanmalıdır. Bu da yaklaşık 5-6 yaşlarına denk gelmektedir. Bu dönemde çocuğun yazı yazma becerisi geliştirilmeli ve temel dinî konulardan haberdar edilmelidir. Bu ilk aşamada,

ahlaki içerikli, bilgiyi yücelten, cehaleti kınayan, aileyi ve iyi işleri öven şiirler öğretilmelidir. Beraberinde bedensel gelişimi için oyun ve spora teşvik edilmelidir.

Gazalî: Klasik dönem İslâm düşünürlerinden biridir. Çocuk eğitimi konusunda en geniş bilgileri Gazalî’de bulmaktayız. Gazalî çocuğun okul öncesi dönemini “duyular evresi” olarak değerlendirir. Çünkü bu dönemde insanın duyuları gelişmeye başlar ve gelişiminin büyük çoğunluğu yine bu dönemde tamamlanır. Bu bağlamda çocuğun akli yetenekleri 7 yaşına kadar gelişir ve olgunlaşmaya başlar. Bir çocuğun kalbi her şekli almaya müsait, fakat her türlü şekil ve suretten uzak, temiz bir özdür. Kendisine yapılacak telkine göre iyi ya da kötü olana yönelebilir. Bu durumda çocuğa daima iyi ve güzel olan telkin edilmeli ve hayatını da bunlar üzerine sürdürmesi sağlanırsa, çocuk hem dünya hem de ahirette mutluluğa ulaşır. Yetiştirenlerde böylelikle onun sevabına nail olurlar. Eğer çocuk kötü ve çirkine yönlendirilirse ve böyle bir hayat yaşamasına sebep olunursa, kendisi helak olduğu gibi sebep olanlar da hem aile hem öğretmenleri onun suçuna ortak olurlar.

Gazalî’ye göre; “Ey iman edenler kendinizi ve ailenizi ateşten koruyun”^[8] ayetinde bahsedilen koruma onu eğitmek güzel davranışlarla süslemek ona güzel ahlakı öğretmek, onu kötü arkadaşlardan korumak refah lükse alıştırmamakla olur. Bu da hayatının ilk günlerinden itibaren onun eğitimini üstlenmekle mümkündür. Gazalî de tıpkı İbn Sina da olduğu gibi, öncelikli olarak çocuğun helal beslenmesine dikkat çekmektedir. Çünkü haramla beslenen çocuğun karakterine pislik bulaşır. Çocuğun gelişimi devam ettikçe, eğitim ve gözetimine daha yoğun bir şekilde dikkat etmek gerekir.^[9]

Okul öncesi dönemde Gazalî, çocuğun zihinsel gelişimi açısından iki aşamadan söz eder: Hissedici ruh ve hayali ruh. Süt emen bebekteki akıl ya da ruh hissedici ruhtur. Hayali ruh ise iki sayısının birden fazla olduğunu ya da bir insanın aynı anda birden fazla yerde olamayacağını kavrayabildiği aşamadır. Bu akıl duyuların verilerini kaydeder ve depolar. Bu aşama süt döneminden sonraki aşamadır.

Çocuğun gözünün önünden bir nesneyi aldığınızda onu takip edip ağılıyorsa, onu almaya çalışıyorsa, çocuk bu aşamaya ulaşmış demektir.^[10] Gazalî'ye göre; eğitimin en önemli hedeflerinden biri ona düşünmeyi öğretmektir. Çünkü ona göre kişi kısacık bir düşünme etkinliğiyle, başka bir insanın bir senede öğreneceği konuları öğrenir ve uygular. Bu durumda öğrenciye bazı ön bilgiler verilmeli ardından düşünmesi ve yeni sonuçlar elde etmesi sağlanmalıdır. Öğreticinin bu eğitimdeki temel rolü; ona örnek olmak, onu yönlendirmek ve zorlandığında onun önünü açmaktır.

Gazalî modern psikoloji verilerine aykırı olarak çocukta ilk gelişen duygulardan birinin hayâ olduğundan bahseder. Okul öncesi dönemdeki bir çocuk ahlaki nitelik gösterebilir. Bunun, 7 yaşlarında gelişmeye başlayan akli yeteneklerin habercisi olduğunu söyler.

Çocuğun yemeğe karşı isteğinin de düzene konulması gerektiğini, erken dönemlerde çocuğun yemek kültürünü elde etmesi gerektiğini söyleyen Gazalî, bu gibi ihtiyaçların amaç değil araç olduğunun öğretilmesi gerektiğine de dikkat çeker. Lükse ve aşırılıklara ilgisinin uyandırılmaması için sade giyinmesi teşvik edilmelidir. Onun sisteminde bir çocuk, yetişmesinin başlangıcında ihmal edilirse, ileriki hayatında bu eksiklik bir şekilde kendisini gösterecektir. Çünkü okul öncesi dönem birçok duygu ve alışkanlıkların kazanılmasında ve güçlenmesinde kritik bir dönemdir.

Gazalî'ye göre; inanç eğitimi yaklaşık 3 yaşlarında başlanmalıdır.

Yanında inançla ilgili sözler söylenmeli ki, bu tür telkinlere aşına olabilsin. Çocuk tanık olduğu durumları önce hafızasına alır, ardından bunların arka planını merak eder, anlamını sorgular ve inanır. Bu durumlar onda sarsılmaz bir inanca dönüşür. Aile ortamında alınan bu tedbirlerin ardından çocuk 'küttab'a gönderilir. Kur'ân ve hadis bilgileri öğretilir, iyi insanların hikâyeleri anlatılır ve onları kendisine model edinmesi sağlanır.

Özet olarak, Gazalî'de çocuk eğitiminin temel alanlarını; helal beslenme, ailenin gözetimi, davranış eğitimi, inanç eğitimi gibi konular oluşturur. Bu dönemin sağlıklı bir şekilde geçirilmesi bireyin ileriki hayatında birçok alanda yeterli olmasını sağlar.

İbn Haldun: Fas, Tunus, Cezayir ve Endülüs bölgelerinde yaşamış özellikle sosyoloji alanında modern bilimin öncüsü olmuş çok önemli bir İslâm düşünürüdür.

İnsanın bilgi ve ahlakını sahip olduğu görüş ve erdemlerini iki şekilde elde edebileceğini söyler: Birincisi öğretim yoluyla, ikincisi diğer insanlardan görüp model alma yoluyla oluşan öğrenmedir. En köklü ve sağlam olan öğrenme yolu 'model alma yoluyla görerek ve yaşayarak öğrenme'dir.^[11]

Çocuk eğitiminde en önemli aşamalardan biri disiplindir. Bu düzeyli disiplini şöyle açıklar: "Çocuk eğitiminde onlara kaldıramayacağı düzeyde sıkı davranmak özellikle küçük çocuklarda fazlasıyla zararlıdır. Çünkü böyle bir davranış çocukların kötü alışkanlıklar edinmesinin en önemli sebeplerinden biridir. Şiddet ve zorlamayla yetişen öğrencilerde baskı durumu hâkim olur ve bu onların gelişimini engeller, aktifliğini ve üretkenliğini yok eder, onları tembelliğe yalana ve ikiye bölmeğe yönlendirir. İçinde olanları dışına yansıtmaz. Kendisine şiddet elinin uzanacağından korktuğu için kalbinde olanı dışına yansıtmaz. Böylece hileyi ve aldatmayı öğrenir. Bu huyların tekrarlanmasıyla da bu yönde bir karakter gelişir. Toplumun ve medenileşmenin asıl unsurunu oluşturan insanlık anlamı bozulur. Bu anlam kendisini ve evini korumadır. Bunu yitiren kişi, diğer insanların korumasına muhtaç hâle gelir. Kişi güzel ahlak ve insani erdemleri elde etme konusunda tembelleşir. Böylece bu

erdemlerden uzaklaşır ve en düşük seviyeye alçalır.”^[12]

İbn Haldun, Kur’ân eğitime de fazlasıyla önem verir. Temel eğitim konuları olarak Arapça dil eğitimi, kural ve kanunlar, aritmetik ve beceri kazanma gibi konuları sayar. Gerekirse Kur’ân eğitimi bu alanlarda beceri kazanıldıktan sonra da verilebilir. Aşama aşama bilgi verilmeli ve kolaydan zora doğru yol izlenmeli. Böyle bir düzen takip edilmesinin en önemli sebebi, insanın düşünce gücünü harekete geçirmektir.

İbn Haldun’a göre; insanı insan yapan en önemli özellik ‘düşünme’dir. Düşünme gücü sayesinde insan yeni alanlara açılır ve önceden öğrendiği bilgileri geliştirerek yeni bilgiler elde eder. Ezbere dayalı bir eğitim anlayışı değil, anlaşılan, yorumlanabilen bir Kur’ân eğitimi ve bu eğitimi destekleyen diğer ilimlerin öğrenilmesini gerektiren bir anlayış tavsiye eder.^[13]

Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 40.

Tahrîm sûresi, 66:6.

Gazalî, *İhyâ-u Ulûmi’-d-Din*; Cemil Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, s. 32.

Gazalî, *İhyâ-u Ulûmid-Din*, I, s. 119; Gazalî, *Mişkatül Envar*, Mecmuatü Resaili, s. 304; Oruç, a.g.e., s. 33.

İbni Haldun, *Mukaddime*, s. 618.

İbni Haldun, *Mukaddime*, s. 617.

Oruç, a.g.e., s. 39.

Çocuğun Davranış Eğitimi

ÇOCUK EĞİTİMİNDE özendirilmesi gereken temel konu, lüks ya da maldan kaynaklanan geçici duyguları değil, dinin ilkelerine bağlı kalmaktan kaynaklanan yücelik duygusunu hâkim kılmaktır. Bunun için de çocuğun gelişiminin başlangıcında iyi insanların hikâyelerini öğrenmesi ve onları kendisine model olarak benimsemesi gerekir. Çünkü gelişimin ilk aşamasında çocuğun birçok davranışı ilkel bir yapıda başlangıç seviyesindedir. Çocuk yalan söyleyebilir, duymadığı görmediği şeyleri anlatabilir. Kıskançlık yapabilir, hırsızlığa kalkışabilir, kendisine ve çevresine zarar verebilir. Çocuğun bilinçsizce yapacağı bu tür eylemler küçük yaştan itibaren düzenli kontrol ve gözetimle engellenebilir.

Davranış eğitimi, İbn Miskeveyh'e göre öncelikli konular arasında yer alır. Bunlar; yemek, düzenli konuşma, giyinme, sosyal ilişkilerde gözetilmesi gereken kurallar gibi temel insani ve sosyal konulardır. Bunların çocukta yerleşmesi için öncelikli olarak model olmak ve iyi insanların durumlarını çocuğa izah etmek gerekir.

Ödül ve ceza konusunda ise orta yolu takip etmeyi tavsiye eden İbn Miskeveyh; çocuğun iyi ve olumlu davranışlarını ödüllendirmeyi, istenmeyen davranışlarının da aşamalı olarak cezalandırılmasını tavsiye eder.

Cezada asla aşırıya gidilmemeli! Çünkü aşırı cezalar çocuğun hiçbir konuda artık tepki vermemesine böylece her şeyi doğal gören bir anlayışın gelişmesine ve çocuğun yüz­süzleşmesine sebep olur.

Bu durumu İbn Miskeveyh şöyle açıklar: Çocuk bir işi bilerek yapmamışsa, özellikle o işi herkesten gizliyorsa, ona göz yummak ve bunu yüzüne vurmamak gerekir. Çocuk aynı davranışı tekrarlıyorsa, gizlice azarlanmalı, yaptığı işin kötülüğü anlatılmalı ve onu tekrar etmemesi söylenmelidir. Zira onu azarlamaya alıştırmak ve yüzünü açarsak, onu utanmazlığa sevk eder ve kötü olarak gördüğü şeyleri tekrarlamaya zorlamış oluruz. Böylece nefsinin sevk ettiği pek çok kötü zevklerin ardına düşmesinden dolayı kınanmak, onun için önemsiz kalır.^[14]

Çocuğun davranışları konusunda ahlak ve terbiye en önemli konudur. İnsan doğuştan temizdir ve bu temiz doğasını korumak ve olumlu anlamda yönlendirmek gerekir. Çocuk önceleri doğru tercih yapma gücüne sahip değildir. Fakat kendisine yapılan her türlü etkiyi almaya kabiliyetlidir. Bu sebeple ailenin çocuğa sunacağı çevre, onun algı dünyasını oluşturacağından çok önemlidir ve bu nedenle de sağlıklı bir eğitim alabileceği şekilde düzenlenmelidir.

İbn Miskeveyh, *Tezhibu'l Ahlak*, ss. 59-60.

2. BÖLÜM:

ANNE-BABANIN ÇOCUK TERBİYESİ

Terbiye Nedir?

TERBİYE ARAPÇA ASILLI BİR kelimedir. ‘Rabba’ fiilinin mastarıdır. Lügat açısından bir şeye neşv ü nema vermek, büyütmek ve yükseltmek anlamlarına gelir. Fransızcada karşılığı ‘education’dur ve aynı şekilde kök manası, yükseltmek ve yetiştirmek anlamlarına gelir.

Türkçe’de ise yetiştirme, kabiliyetleri geliştirme, eğitim anlamlarına gelir. Fakat günümüzde ‘terbiye’ kelimesinin yerine sadece ‘eğitim’ kelimesi konulmaya çalışılmaktadır ve bu dar tanım, anlam bakımından çok eksik kalmaktadır.

Aslında bizler ‘terbiye’ kelimesini söylerken, içeriğinde bulunan, talim (öğretme), tedris (ders verme), te’dip (edep verme), kültür verme faaliyetlerinin tamamını kastediyoruz.

Terbiye ile aynı kökten gelen ve Kur’ân’da çokça yerde geçen ‘Rabb’ kelimesi, Allah’ın sıfatıdır. Sahip, malik ve idâreci gibi manalar için kullanılır. Aynı zamanda terbiye manasına da gelir. Terbiye ile aynı anlamda olan bu ‘Rabb’ kelimesinin bulunduğu ayetlerden biri şöyledir: “Âlemlerin Rabb’i (terbiye edip yetiştiricisi) Allah’a hamd olsun.”^[15]

Âlemlerin Rabbi her bir varlığa, yaratılış gayelerine ulaşabilmeleri için muhtaç olduğu şeyleri veren, onları terbiye eden; tedbir, tasarruf ve egemenliği altında bulunduran Allah’tır. O ki, Âdemden (yokluktan, hiçlikten) eşyayı (her şeyi, varlığı) çıkaran kudret, o eşyayı, varlığı elbet mühmel (ihmal edilmiş) başı boş bırakmaz. Ancak hikmetin murakabesi nezareti altında terbiye eder ve ettirir.^[16] Terbiye, bir nevi herhangi bir şeyi kademe kademe, tedric ile kemâline erdirmektir. Kâinattaki bütün varlıkların terbiye görme ve kemâle erme kanunları vardır. Bu kanunların sahibi, hakimi, idareci ve yöneticisi de, hiç şüphesiz Yüce Allah’tır.^[17]

Kişinin fıtratında doğuştan getirdiklerine tabiat, sonradan kazandıklarına da kültür denilecek olursa terbiyeyi, daha veciz bir ifade ile “Teraküm eden biriken beşer kültürünü yeni nesillere

aktarma ve doğuştan getirdiği kapasitelerini inkişaf ettirme faaliyeti” diyebiliriz. Bu kültür aktarılmasında aktarılan şey, dinî-dünyevi olabileceği gibi alışkanlıklar da olabilir, cemiyetin ve zamanın değerleri de olabilir. O hâlde terbiye beşeriyetin kültürünü aktararak yaşadığı asrın seviyesine çıkaran yegâne vasıtaadır. Medeniyetin sebebidir. İnsanı hayvandan ayıran mümeyyiz vasfıdır.^[18]

‘Terbiye’ye İslâm Bakışı

İslâm dini, insan terbiyesine son derece önem vermiştir. Kur’ân ve sünnet ölçüleri içinde terbiye edilen, ona göre hareket eden insan, meleklerden daha üstün olan bir makama yükselmiş kabul edilir. İslâm terbiyesinden mahrum olan, nefsine, şehvi duygularına ve maddi menfaatine göre hareket edenler de, hayvanlardan daha aşağı olan bir dereceye düşmüş olurlar. Onun için ilk peygamber Âdem aleyhisselamdan son peygamber Hz. Muhammed aleyhissalâtu vesselama kadar, bütün peygamberlerin ana gayesi aslında, insanları tevhid inancı ile terbiye etmektir. Burada hedef, insanları iyi ve faydalı olan şeylerle eğitip terbiye etmektir.^[19]

Yüce Allah (c.c.) terbiye konusuna ısrarla vurgu yapmış ve inanan insanları bu konuda uyarmıştır. Aile fertlerini kötü şeylerden koruma ve iyi şeyleri işleme hususunda eğitmelerini istemiştir. Bu konuda ayeti kerimede şöyle buyrulmaktadır: “Ey inananlar, kendinizi ve aile fertlerinizi bir ateşten koruyun ki, onun yakıtı insanlar ve taşlardır”^[20] Burada ateşten kasıt her ne kadar cehennem olsa da, ona götürecek yol olan, her türlü kötü huy ve alışkanlığı da anlayabiliriz. Bu kötülüklerden de aileyi ve öncelikle de çocukları koruyacak olan ebeveynidir.

Çocukta Terbiye

Terbiye denince, daha çok çocuklar akla gelir. Eğitim ve terbiye öncelikle onları ilgilendirir. Sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed aleyhissalâtu vesselam da, çocuk terbiyesi üzerinde önemle durmuştur. “Hiçbir baba çocuğuna güzel terbiyeden daha iyi bir hediye veremez” buyurmuştur. Bir diğer hadis-i şerifte: “Bir adamın

çocuğunu eğitip terbiye etmesi maddi (içerikli) sadakalar dağıtmasından daha hayırlıdır” buyurmuştur. Konunun önemine dair bir hadis-i şerif daha aktaralım ki, o da şöyle: “Hepiniz çobansınız ve hepimiz çobanlığınızdan mes’ulsunuz.” Hadis-i şeriflerden çıkaracağımız ortak mananın şu olduğu görülmektedir: Her anne-baba çocuğunu eğitip terbiye etmek mecburiyetindedir. Bu son derece önemlidir.

Çocukluk döneminde terbiye temelini alan kişinin, erişkinliğe erdiğinde kademe kademe nefisini de terbiye etmesi kolay olacaktır ki, nefis terbiyesi İslâm dininin önemle işlediği bir konudur. Terbiye konusuna bu derece önem veren İslâm dini, insanların ruh, akıl ve cisminin eğitim ve terbiyesi için, birçok emir ve yasaklar koymuş ve bunlara uyulması için de çeşitli müeyyideler tespit etmiştir. Bu müeyyideler erişkinlerde nefis terbiyesini sağlayıcı cinstendir. İleri de “Nefis Terbiyesi” konusuna ayrıca yer vereceğiz.

Sonuç olarak, İslâm’ın koyduğu terbiye kurallarına uygun hareket eden insanlar, dünya ve ahirette huzur ve saadete ererler ki dünyadaki en temel amaçlardan biri de budur.

Terbiye konusunu ünlü düşünürlerden Eflatun’un: “Bedene ve ruha müsait oldukları tekemmülü temin etmek” şeklinde açıklamasından da, İslâm’ın bu konu üzerinde ısrarla duruşundan da anlıyoruz ki, bir çocuğun, bir insanın terbiye imkânı vardır. İnsan fıtratında kuvve hâlinde bulunan birtakım kabiliyetler vardır ve bunlar dışarıdan (harici) bir müdahale görmezler ise inkişaf edemeyeceklerdir. Bu kabiliyetlerin inkişafı (ortaya çıkması) için bir kısım iradi faaliyetler gerekir ki bu faaliyete ‘terbiye’ denir.

Çocuğu terbiye etmenin en bariz vasfı, terbiye faaliyetlerinin merkezine çocuğu koymaktır. Zira merkeze öğretmenini, hocasını, eğitim metotlarını ya da okulu koyacak olursak yanlışla düşmüş oluruz. Terbiyenin merkezine koyduğumuz çocuğa göre, diğer unsurları tanzim etmek en doğru şey olacaktır. Ancak bu şekilde terbiyenin imkânını mümkün kılabiliriz. Bu durumu uygulamak için de elbette çocuğu iyi tanımak gerekir.

Eski görüşe göre; “İnsanlar büyük çocuktur, çocuklar da küçük adamdır” şeklinde değil, her çocuğun birbirinden ayrı olduğuna ve

her an değişmekte ve gelişmekte olduğu anlayışına göre terbiye verilmelidir. Çocukların sürekli olarak gelişen i  dinamiklerine uygun ve büyüklerden ayrı ele alınması gerekir. Tabii h llerinde gelişen fitri özelliklerine (i  dinamiklerine) fazla müdahale edilecek olursa, zamansız açan çiçekler gibi mevsimsiz meyveler vereceklerdir. Bu da tatsız ve çabucak bozulmaya meyyal olacağından hiçbir işe yaramayacaktır.

Dikkat edelim ki, yanlış ve baskıcı uygulamalar sonucu J. J. Rousseau'nun ifadesi ile "Genç doktorlarla, ihtiyar çocuklar" yetiştirmeyelim. Bu çok doğru bir tespittir. İhtimam gösteriyoruz diye de çocuklarımıza yanlış ve zamansız yüklemeler yaparak onları yormamalıyız. Bu onları toptan her şeyden soğutabilir.

En vahşi hayvan bile terbiye ile ehlileştirilebiliyor. Bu durumda bazı konularda çocuklarında asilikler gören anne-baba ümitsizliğe kapılmadan kararlı bir şekilde terbiye eğitimine devam etmelidir. İncitici uyarılardan uzak durarak ısrarla doğru telkinlerine devam etmelidir. Hiçbir zaman elma çekirdeğinden portakal olmaz. Sağlam inançlı, ahlaklı bir aile olduğumuzu düşünerek evladımızın da bizim gibi olmasını arzuluyorsak, onda gördüğümüz aksilikleri sabır ve dua ile destekleyerek eğitime devam etmeliyiz. Hassas bir annenin, " amurdan mis kokulu  i ek yaratan Rabbim, benim evladımı da temiz terbiyeli bir insan yetiştirmemize elbet yardım edecektir" diye dua ettiğine şahit olmuştum. Bu kararlı ve ümitli bir annenin naif duygularla yaptığı dua çok hoşuma gitmişti. Elbet elma

çekirdeğinden bir elma ortaya çıkacaktır. Fakat elma fidanını büyüterek, lüzumlu aşı ve kültürel tedbirlerle kaliteli, lezzetli, mis kokulu bir elma veren ağaç olarak yetiştirmek de mümkündür.

Evlatlarımız adına daima en iyisini ve en kalitelisini isteriz. Bunun için uygun ortamı çabalarımızla oluşturmamız gerekir. Yoksa toprağa atılmış her tohum sulandığı sürece büyük ihtimalle meyve verecektir. Ama bu sıradan bir meyve olacaktır. Oysaki özen gösterilerek yetiştirilen bir tohum, diğerlerinden farklı, daha kaliteli ve tercih edilen olacaktır.

Evlatlarımızı yetiştirirken unutmayalım ki, insan tabiatında bulunan bazı olumsuz arzular yok edilemez, fakat mutlaka terbiye edilebilir.

İnsanı insan yapan birtakım vasıfların birbirine uyumlu bir şekilde ortaya çıkması ve gelişmesi, ancak terbiye ile mümkündür. İnsanın, inancıyla birlikte içinde yaşadığı toplumun değerlerini de öğrenerek ferdilikten çıkıp içtimaileşmesi (kişisellikten çıkıp sosyalleşmesi) toplumun bir uzvu olması gerekmektedir. Toplumca birlikte yaşamak için bu vazgeçilmezdir. Zira insan yalnız yaşamaya uygun bir canlı değildir. Bu şekilde yalnızlaştırılmış olarak programlanarak yaratılmamıştır. Böylece diğer bir açıdan terbiye, sosyalleşmek için zaruridir diyebiliriz.

Yine ünlü düşünürlerden Cicero, terbiyeyi kısaca, “Bir çocuğu insanlığa yükseltmek” olarak tanımlar ki, bu açıdan bakıldığında terbiyenin ne denli önemli ve asil bir tavır olduğunu görürüz. Eskiler şöyle bir söz söylerlermiş dedelerimize: “Elsine-i avamdan, nezaketi tavra geçmek” ne kadar hassas bir mevzu. Şahsiyetin en beğenilen şeklini ortaya çıkaracak olan terbiye faaliyeti, çocuğun ileride bedenî, ilmî, ahlaki, mesleki durumunu ortaya koyacaktır. Kur’ân-ı Kerim’de, “İnsanların annelerinin karınlarından hiçbir şey bilmezler olarak dünyaya getirildiklerine...”^[21] atıf yapılırken biz insanların hayatta lazım olacak her bilgiyi sonradan almak zorunda olduğumuz bize bildirilir. Sağlığıyla ilgili, yapacağı işle ilgili, çevre ve eşya ile ilgili, dinî inancıyla ilgili her konuyu sonradan öğrenir insan. Tüm bunlar beşeriyete has konulardır ki; akli, ahlaki, fikrî ve hissî konular da peşinden gelir. Tüm bunların birbirine uyumlu şekilde inkişaf etmesi için eğitime başvururuz ki, bu da konuları saadete ulaştıracak olan

terbiye ile mümkündür.

Özet olarak; kişinin dininin selameti, dünyasının saadeti için gereklidir desek tüm amaçları konunun içine dâhil etmiş oluruz.

Çocukta Fıtrat

Çoğunlukla biz anne-babaların unuttuğu bir şey var. Bu da çocuğumuzun çocuk olduğu! Nedense çocuğunu iyi terbiye edip yetiştirmek isteyen her anne-babanın içine düştüğü ilk çıkmaz bu olmakta ve bunu kendileri fark edememektedir. Öncelikle çocuğumuzun her ne bilirse bilsin, her ne kadar eğitim almakta olursa olsun sonuç olarak hayatını bir çocuk olarak devam ettirmekte olduğunu unutmayalım. Yaşının gereğini yapacağını, hatalara düşeceğini, birçok şeyi siz ne kadar sözle söyleyerek uyarırsanız uyarın, yine de deneyerek öğreneceğini unutmayın. Örneğin; 2-3 yaşlarındaki bir çocuk masanın örtüsünü çektiğinde üzerindikilerin yere döküleceğini mutlaka kendisi tecrübe etmek isteyecektir. Defaten tekrar etmiş olsanız da nasıl bir şey olduğunu görerek öğrenmek onun da hakkıdır. Tehlikeli olabilir, eşyanız kırılabilir. Fakat küçük bir çocuğun dünyasında bunun çok da bir ehemmiyeti yoktur.

4-5 yaş çocuğu fırında ne piştiğini nasıl piştiğini şiddetle merak eder. Siz ona ne kadar 'cıs' da deseniz, dokunursa elinin yanacağını da söyleseniz yanma hissinin nasıl bir şey olduğunu ona öğretemezsiniz. Çünkü siz de onu yaşadığınız için biliyorsunuzdur.

O da tatmadan bilemez. Elinin yanması pahasına o fırını mutlaka elleyecektir. Fıtratı gereği çocuk yabancı eşyalar ve materyallerle dolu yabancı bir dünyadadır ve onu 'hızla tanıma isteği' eğilimindedir. Bu tür tecrübe ve meraklarını şiddetle engellemeye çalışmak onun fıtratına aykırı davranmak olacaktır. Yeniçağın tabiri ile DNA'sına müdahale olacaktır.

Çocuğumuzu bir an önce insanlığın seviyesine yükselteceğiz diye yoğun programlı aceleci bir eğitime de sokamayız. Bu da çocuğu bir anda her türlü kuraldan ve uygulamadan soğutur ileri safhada da baskılardan dolayı nefret ettirir. Aniden isyan ettiğini görebiliriz. Okul ya da terbiye metotları çocuğa adapte edilirse, konular çocuğun gelişimine uygun seviyede verilirse olumsuz bir hâl ile karşılaşılması pek mümkün olmaz. Maksat temayüllerin çocuğa çokça aktarılması değil, alabildiği kadar hayatında etkin kılabileceği kadarının verilmesidir. Böylece çocukta kendiliğinden merak uyanacak ve kendi kendisine öğrenmesi, öğretilmiş olacaktır. Bu da onun en büyük becerisi olacaktır.

Bu durumda terbiye, kendi kendine çevreye uyumlu hareket etmeyi öğretmek; tedris de öğrenmeyi öğretmek olarak tarif edilir. Hem eğitim hem de terbiye konularında çocuğun fıtratına aykırı davranmak zamanla onun fıtratını bozacaktır. Fıtratı bozulmuş bir çocuk ya da insan, şer olan şeyleri kolaylıkla kabul edebilecektir. Çocukluğunda hırsızlığın bir meziyet gibi gösterilerek öğretilmesi, o kişiyi olgunlaştığında da hırsızlık, hakka girme gibi konuların şer olmadığı kanaatine vardırır. Çünkü o insanın fıtratı bozulmuştur.

Hayatımızın fıtrat kanunlarına göre yaşanması dünyevi ve uhrevi saadet adına çok önemlidir. Peygamber Efendimiz aleyhissalâtu vesselamın beyanlarına bakılacak olursa, insanın sahip olduğu fıtratını koruması ve onu bozacak her türlü fiilden uzak durması, rıza-i ilâhînin kazanılması için de önemli bir sebeptir. Biz insanlara sahip çıkıp korumamız gereken en güzel suret ve fıtrat verildiği hâlde, Kur'ân-ı Kerim insanın ezeli ve ebedi düşmanı olan şeytanın oyun ve tuzaklarından birisi olarak da, insanların fıtratlarını değiştirmeye çalışması göstermiştir. Ayet-i kerimede şöyle geçer: "Onları mutlaka saptıracağım, muhakkak onları boş kuruntulara

boğacağım, kesinlikle onlara emredeceğim de hayvanların kulaklarını yaracaklar, şüphesiz onlara emredeceğim de Allah'ın yarattığını değiştirecekler. Kim Allah'ı bırakır da şeytanı dost edinirse elbette apaçık bir ziyana düşmüştür.”[22]

Tarihte çok meşhur, çocuğun eğitilirken karakterine ve yaratılışına uygun davranılması gerektiğine vurgu yapan bir İslâm düşünürünün, bir eğitimciye yazdığı mektup vardır. Burada paylaşmak, konumuz itibarıyla isabetli olacaktır. İbn Haldun, Harun Reşid'in oğlunun öğretmenine mektubunda şunları yazar:

“Ey Ahmer! Mü'minlerin idarecisi kendisinin en kıymetli parçasını ve kalbinin meyvesini sana göndermiştir. Senin elini onun üzerine serbest bırakmış, sana itaat etmeyi de ona gerekli kılmıştır. Ona Kur'ân okut, tarihi öğret, şiirleri rivayet et ve gelenekleri öğret. Nerede nasıl konuşacağını ve söze nasıl başlayacağını göster. Gereksiz yere gülmekten onu sakındır. Boş yere bir saat bile geçirme, aksine her saati ona faydalı bir şey öğretmek için ganimet bil. Ancak bunu yaparken de onu tasalandırıp kederlendirme ki, zihnini öldürmeyesin. Ona karşı çok müsamahalı davranma ki, gevşekliği tatlı bulup ona alışmasın. Gücün yettiği kadar hatalarını yakınlık göstererek ve yumuşaklıkla düzelt.”[23]

Terbiyede Esas Olan Nedir?

Terbiyede, 'bunu yap', 'şunu yapma' demek yerine, daima örnek olmak gerekir. Bunun için, lisan-ı hâl, lisan-ı kalden entaktır denilmiştir. Yani insanın hâl ve hareketi, sözünden daha etkilidir. Bu temel esas yanında çocuk için şunlar önemlidir:

Zekâ: Çocuk, ilk gördüğü eşyayı tetkik etme, kurcalama ve sorup öğrenmeye heveslidir. Onun için çocuklara hep iyi ve güzel şeyler gösterilmeli ve soruları doğru cevaplandırılmalıdır. Böylece çocuğun düşünme kabiliyeti gelişmiş olur. 3-6 yaş arası çocuklar için bunlara çok dikkat edilmeli. Bu zaman dilimi, beyin ve zekâ gelişmesi için en önemli devredir.

Ruh: Hassas ve alıngan çocuklara acı da olsa gerçekleri görmesi ve tahammül edebilmesi öğretilmelidir. Katı ruhlu çocuklara ise onu

duygulandıracak, örnekler vererek, hassas olmasına çalışılmalıdır.

İrade: Çocuğun güçlü bir iradeye sahip olmasına çalışılmalıdır. Zayıf iradeli çocukları biraz serbest bırakıp kendine olan güvenini arttırmalı, iradesi kuvvetli çocuklarda ise terbiye daha sert olmalı. Ancak yine sevgi ve anlayış göstermek şarttır.

Din: Allahu Teâlâ'nın iyi, çalışkan ve dürüstleri sevdiğini, onları cennete koyacağını, kötülerini sevmediğini ve bunları da cehennemde cezalandıracağını öğretmelidir.

Sevgi: Terbiyede sevgi gibi, ciddiyet de çok önemlidir. Anne-babanın geçimsizliği, hele ayrılığı çocuk ruhunda fırtınalar koparır. Bu da terbiyesinde sağlanmaya çalışılan istikrarı bozar.

Ceza ve mükâfat: "Bunu yaparsan, bilgisayarını (telefonunu, tabletini) vermeyiz," "Sokağa çıkarmayız" gibi bazı cezalar yerine göre uygun iseler de, kesinlikle dayak atılmamalıdır. Ceza, kalp kırıcı olmamalı, kimsenin önünde de yapılmamalıdır. Yerinde, yaşına göre oyuncak veya seveceği başka bir şey almakla mükâfat verilmelidir. Çocuk, "Bu bisikleti Kur'ân-ı Kerim'i hatmettiğim için babam bana aldı" diyerek aklında yer edindirmelidir.

Çevre: Hadis-i şerifte, "Kişinin dini, arkadaşının dini gibidir" buyrulur. İyi çevre ve iyi arkadaş edindirmek terbiye açısından en hayati noktalardandır. Çocuğa yapılan yatırım, insana yapılan yatırım en değerli şeydir. Dünyanın en zor işi insan yetiştirmektir. Bir insanın yetişmesinde birçok unsur rol alır. Bunlar içinde en önemlileri; aile, çevre, okul ve medyadır.

Dünyadaki bütün ülkeler, kendi çocuklarının ve gençlerinin dürüst, çalışkan, güzel ahlaklı, başarılı, kültürlü, topluma faydalı, vatansever, eğitilmiş ve kendi öz değerlerine saygılı insanlar olarak yetişmesini isterler. Bunun için çaba harcarlar. Bunu başaran ülkelerin, diğer sıkıntıları daha kolay ve çabuk çözülür. Çünkü her şeyin başı kaliteli insandır.

İnsanın iyi yetişmesi için hiçbir masraftan, emekten ve güçlükten kaçınmayanlar, başarının ve medeniyetin zirvesine yükselmişlerdir. Osmanlı böyle yapmıştı. Şimdi Amerika ve Avrupa da Osmanlı'yı taklit ederek böyle yapıyor. Övündükleri eski medeniyetleri bugün gizli tutsalar da Osmanlı'nın uyguladığı yöntemlerle ayakta

durmaktadır.

Dışarısı tehlikelerle dolu! Görüntülü ve yazılı medyanın büyük bir bölümü şiddet ve cinsel içerikli konulara ağırlık veriyor. İnsanın edep duygularını zedelediği ve çeşitli kötülükleri cazip hâle getirdiği için izlenmesi, okunması sakıncalı bir sürü yayın var. Bunu süzgeçten geçirecek olan ailedir.

Bütün ebeveynlerin biricik derdi, çocukların iyi bir şekilde yetiştirmektir. Bu konuda kendi gayretlerinin yeterli gelmediği görüyorlarsa öncelikle çocukları, kötü arkadaşların, görüntülü ve yazılı medyanın zararlarından korumakla yeniden işe başlamak lazım gelir. Her şeyi, zıddı kırar. Kötü huyları, iyi huylar yok eder. Bu bakımdan insan kendini de evladını da, zorla da olsa iyi işler yapmaya alıştırmalı, onları âdet hâline getirmelidir. Çocuk, işleri ve ahlakı iyi olan insanlarla arkadaşlık ettirilirse, güzel huylar kendiliğinden onun tabiatı olur. Bu esaslar dâhilinde çocuklar yetiştirilmeye çalışılırsa dünya ve ahiret saadeti elde edilecektir Allah'ın izniyle.

Çocuk terbiyesinde dikkat edilecek bazı noktalar:

- Çocuğa dert ve sıkıntılar söylenmemelidir.
- Çocuğu aileden biri azarlarsa, diğeri ona arka çıkmamalıdır.
- Onu başkalarının yanında azarlamamalı.
- Kusurlarını kabul etmesi öğretilmeli. Kusurlarını bilip yapmamaya çalışması hayatta başarılı olmasına sebep olur.
- Kibrin kötülüğü anlatılıp kibirlenmesi önlenmelidir.
- Çocuğun yanlışları olur. Hemen cezalandırmamalı. Yanlış izah edilmeli, zararı anlatılmalıdır.
- “Sen adam olmazsın” gibi suçlamalardan kaçmalı. Bunlar, çocuğun kendine güvenini azaltır, kişilik sahibi olmasını engeller.
- Çocuğun sevmeye, oynamaya ve birleriyle sohbet etmeye ihtiyacı vardır. Çocuk kendisine soğuk, sert, kaba ve kırıncı davranan büyüklerinin kendisini sevmediğini zannedip bunalıma girer. Bu sebeple onlara şefkatli, güler yüzlü davranmalı.
- Çocuğa nasihat vermek yerine bizzat uygulamalı iş yaptırmak daha uygun olur. Mesela, “Yemekten önce ellerini yıka” diye

tekraren söylemektense, bir defa, “Hadi ellerimizi yıkayalım” diyerek birlikte yapmaya çalışmak daha etkili olur.

- Ona verilen işi takip etmeli, yapıp yapmadığını kontrol etmeli ki, takip edildiğini bilsin.

- Çocuğun yapmayacağını bildiğimiz şeyleri söylememeli, ısrarcılık ve inatlaşmadan kaçınmalıdır. Zira telkinlerinizden sıkılıp yapacağı şeyleri de artık yapmaz olur.

- Evliya menkıbelerinin, çocuğun zekâsının gelişmesinde ve onlardan alacağı derste rolü büyüktür. Bunlar hassas şekilde seçilip anlatmalıdır.

- “Kişinin dini arkadaşının dini gibi olur” hadis-i şerifi esas alınmalı, iyi arkadaş edinmesi sağlanmalıdır.

- “Çocuktan al haberi” sözünün doğruluğu unutulmamalı, kişisel ve aile sırları çocuğa duyurulmamalıdır.

- Çocuğa karşı ne kadar sabırlı ve anlayışlı olursak o kadar etkili ve başarılı oluruz.

- Sözlerine önem verilmeyen veya sürekli eleştirilen çocuk; suskun, içine kapanık, güvensiz, huysuz ve saldırgan olur. Ona değer verdiğimizizi hissettirmeliyiz.

- Sürekli şiddet kullanarak çocuğu yönlendirmeye çalışan anne-baba; çocuğun korku içinde asabi ve saldırgan olmasına, kendi problemlerini şiddet yoluyla çözmeye çalışmasına sebep olur.

- Çocuğun yüzüne ve başına kesinlikle vurmamalı.

- İyi iş ve davranışları ödüllendirilmeli, kötülerinin ise zararı tatlı dille anlatılmalı.

- Tenkit gibi aşırı takdir de uygun değildir. Aşırı sevgi ve takdir, çocuğu şımartır.

Terbiyede Dayak(!)

Terbiyede esas olan emir değil, sevgidir. Hâl böyle iken dayak ile terbiye kelimesini yan yana yazamıyoruz bile.

- Çocuğu dövmek ahlakının bozulmasına, hırçınlaşmasına sebep olur.

- Dayakla büyüyen çocuk esnek düşünemez.

• Dövmek, çocukta anne-babaya karşı kızgınlığa yol açar. Çocuk kendi yaptığıının kötü bir şey olduğunu düşünmez, kendini suçlu görmez, kendini döveni suçlar.

• Döven çocuk, kızdırılınca, o da şiddete başvurur, bir başkasını döver. Böylece dayak, saldırganlığa sebep olur.

• Sözden anlayacak yaştaki çocuğa dayak atılmaz. Sözden anlamayan çocukları ise bazı konularda hoş görmek, bazı konulara da uygun ceza vermek yeterlidir. Çocuğu terbiye etmek için dayak atmak bir yol değildir. Ancak yanlış, zararlı bir iş yapınca, cezalanabileceği hissini vermek gerekir.

Demek ki çocuk, “Ne yaparsak yapalım, bize kimse karışamaz” duygusuna kapılmamalıdır. Öyle bir duyguya kapılırsa her çeşit suçu rahatça işleyebilir.

Çocukta Nefis Terbiyesi

Nedense hep kendisinde bir yücelik iddiasında bulunur nefis. Onun azığını verirse şımarır. Kendini git gide büyütür. Her istediğini yapmak, gurur, kibir ve riyakârlığa meylettirecektir. Ve bu davranışlar, nefsin azığı, yiyeceğidir. Kendine faraza bir ‘Rab’ gibi vasıf veren terbiyesiz nefse karşı en güzel tedavi yöntemi Rabbimizin güzel isimleriyle onu terbiye etmektir.

Her bir esma, nefsin hastalığına bir şifa kaynağıdır. Örneğin; **el-Kuddûs** ismi, ruhu fena hâl ve düşüncelerden temizleyecektir. **Mücemmil** ismi de fenalıktan kurtulan nefsi güzel bir ahlaka sevk edecektir. Tefekkür esmaya açılan bir pencere hükmündedir. Öyleyse tefekkürü alışkanlık hâline getirmeliyiz.

İnsan her gün yepyeni bir fert olarak uyanır. Yemek yiyerek ve temizlenerek bedenini, tövbe ve ibadet ederek de ruhunu yeniler. Bu yüzden her yeni günde nefsi de yenileme ihtiyacı vardır. Tefekkür ve esma zikri, insanı nefsin manasız ısrarına ve lüzumsuz gevezeliğine karşı donanımlı kılar. Manen kuvvetlendirir. Cenâb-ı Hakk’a yakınlaştırır.

Burada yapmamız gereken bu eylemi bir defalığına mahsus değil, her an yaparak güzel bir alışkanlığı elde edebilmektir. Evde, işte,

okulda her daim sessizce Esmâ-i Hüsnâyı söyleyebiliriz. Nefis terbiyesi için: Ya Kuddûs. Ya Mücemmil.

Her günün her ânı tefekkür (Allah'ı düşünme) hâlinde olan bir insan Esmâ-i Hüsnâ yolculuğunda epey mertebe kat etmiştir. Hatta nefsi terbiyeye durmuş, kalbinin sesini dinlemektedir. Kalbin içi tefekkürle, zikirle dolarsa huzur bulur. “Haberiniz olsun ki, kalpler ancak Allah'ın zikriyle huzura kavuşur”^[24] ayeti bizi bu yöne teşvik eder.

Hasta bir kalp maneviyata da tesir eder. Bu yüzden tezkiyeye kalp ile başlamalıdır. En temiz ve saf kalması gereken organ kalptir. Kalp, manen yorgun ve hasta düşerse beden de ruhun da dengesi sarsılır. Nefis ön plana çıkar. Bu yüzden kalbi daima huzurda tutmalıdır.

“Kalp, organların hükümdarıdır. Hükümdar iyi olunca emrindekiler de iyi olur. Bozuk olunca emrindekiler de bozulur.”^[25]

“Allah'ın kulunu sevmesinin belirtisi, Allah'ı anmayı sevmektir. Allah'ın kula buğzetmesinin belirtisi ise, kulun aziz ve celîl olan Allah'ı anmaktan hoşlanmamasıdır.”^[26]

Ve Allah (c.c.) bizi çok çeşitli şekillerde terbiye edendir!

“Yâ İlâhenâ! Rabbimiz Sensin. Çünkü biz abdiz (kuluz). Nefsimizin terbiyesinden âciziz. Demek bizi terbiye eden Sensin.

“Hem Sensin Hâlık (yaratıcı). Çünkü biz mahlûkuz (yaratılanız), yapılıyorz.

“Hem Rezzâk Sensin. Çünkü biz rızka muhtacız; elimiz yetişmiyor. Demek bizi yapan ve rızkımızı veren Sensin.

“Hem Sensin Malik (her şeye sahip). Çünkü biz memlûküz (kuluz). Bizden başkası bizde tasarruf ediyor. Demek Malikimiz Sensin.

“Hem Sen Azizsin, izzet ve azamet sahibisin. Biz zilletimize bakıyoruz; üstümüzde bir izzet cilveleri var. Demek Senin izzetinin âyinesiyiz (yüceliğinin aynası, yansımasıyız).

“Hem Sensin Ğaniyy-i Mutlak (sınırsız zengin). Çünkü biz fakiriz; fakrımızın eline yetişmediği bir gınâ (zenginlik) veriliyor. Demek Ğanî Sensin, veren Sensin.

“Hem Sen Hayy-ı Bâkîsin (sonsuz hayat sahibi). Çünkü biz ölüyoruz; ölmemizde ve dirilmemizde bir daimî hayat verici cilvesini

görüyoruz.

“Hem cevap veren, atıye (hediye) veren Sensin. Çünkü biz, umum mevcudat, kâlî ve halî dillerimizle daimi bağırip istiyoruz, niyaz edip yalvarıyoruz. Arzularımız yerlerine geliyor, maksutlarımız veriliyor. Demek bize cevap veren Sensin.”^[27]

Demek ki bizi, her türlü terbiye eden düzene sokan sensin. Amenna ve saddakna.

Esma-i Hüsnanın bana ve nefsimе nasıl bir faydası olacak?

Esma zikrine yani Allah’ın güzel isimlerini ve sıfatlarını tekraren okumaya devam edersen her bir esmanın tecellisini kendinde ve diğer insanlarda görmeye, hissetmeye başlarsın. Hayata ve insanlara bakış açın değişir. Bu durumda onları kırmamaya dikkat edersin. Kötü söz söylemekten geri durursun. Kendinde gördüğün esmanın hürmetine kendine, nefesine zulmetmez, karşındaki kimsede yansıyan esma hürmetine de ona kıyamaz ve kaba davranamazsın. Bu durumda nefsinı teskin etmiş, kontrol altına almış ve kendini terbiye hâlinde bulmuş olursun. Bu sakinlik hâlinde dolayı da kendini hoşlukta, huzurda bulursun.

Nefsi kontrol altında tutmanın en etkili bir yolu da oruçtur. Genel manada oruç, sadece yemeden, içmeden kesilme ve cinsi münasebetten uzak durma değildir elbette. Oruçlu kimse kötü söz kullanmaktan, yalan söylemekten, tartışmaktan ve boş konuşmalardan da uzak durmak zorundadır. Aksi hâlde tüm Müslümanlara emredilen oruç, asıl gayesine ulaşmış olmaz. Zira orucun asıl gayesi, nefsin zaaflarından kaynaklanan tüm duygu ve amelleri kontrol altına alarak nefse her an Rabbini hatırlatmaktır.

Çocukta Mahremiyet Terbiyesi

Çocuklara mahremiyet terbiyesi ve anlayışı farz olduğunda değil, küçük yaşlardan itibaren mutlaka verilmelidir. Kız yahut erkek olsun önce gizliliğin yani mahremiyetin ne olduğu öğretilmeli sonra da örtünme sınırları ve mahremiyet öğretilmelidir.

Ev içinde ve ev dışındaki davranışların veya giyimlerin birbirinden farklı olması gerektiği kavratılmalıdır. Mahremiyet yalnızca bedenın

haram olan yerlerini örtmek değil, göz kapaklarını da örtmektir. Hanımların mahremiyeti deyince evvela akla örtüleri geliyorsa, erkeklerin de önce göz kapakları gelir. Çünkü Nisâ sûresi 30. ve 31. ayetlerde, “Mü’min erkeklere ve mü’min kadınlara söyle, bakışlarını indirsınlar” buyurulmaktadır. Her iki cins için de dinimizde mahremiyet ve harama bakmak konuları birlikte işlenmiştir.

Dinimiz tecessüse meyilli olmayın derken, gözü ‘yabancı’dan örtmekten bahseder. Gözü, izinsiz olana örtmekten, senin olmayana örtmekten bahseder. Çocuklarımıza önce özel olana saygıyı öğretmeliyiz ki, kimsenin hakkına bakışıyla dahi zarar veremesin. Evlatlarıma bir ev oturmasına gidileceği zaman tembihlediğim ilk şey şu olur hep: Size gösterilen yere oturun, evin diğer odalarına gitmeyin.

Her evin özellikle iki mahremi vardır: Yatak odası ve mutfak. Asla izinsiz girilmez ve başkasının buzdolabı da açılıp bakılmaz. Terbiye anlayışı, kültüre, inanca, millete hatta yöreye göre dahi değişebilir. Siz—İslâm’ın öngördüğü—inandığınız terbiye anlayışından vazgeçmeyin. ‘El ne der’ anlayışını ve toplumsal baskıyı bırakmadığımız sürece kararlı davranamaz, çocuklarımızı istediğimiz gibi yetiştiremeyiz. Hayatta karşılaştığımız herkes bizim akıl hocamız olamaz. Aile içinde kendimize has davranış modelini ve ahlaki olguyu oluşturup o istikamette ilerleme kararlılığını göstermek zorundayız.

Evvela Allah’a olan inancını sağlamlaştırdığımız evlatlarımıza zamanla onun emirlerini söylemeli ve sevdirecek uygulamalıyız. Belli bir yaşa kadar çocuk ebeveyninden model olarak bunları aldıysa öğretmek konusunda işimiz çok kolaydır. Zira çocuğa ailecek yapılan faaliyetler ve ibadetler çok zevkli ve kolay gelir. Bir erkek çocuğun babasıyla camiye gitmesi onun için gurur vesilesidir. Annesiyle aynı anda başörtüsünü bağlayarak dışarı çıkmak bir kız çocuğu için büyüdüğünün göstergesidir.

Tüm bunlara rağmen ibadetler içinde bedenle yapılacak olan ibadetler, uygulanması nefse en zor gelenleridir. Namaz ve mahremiyet mü’minlerin uygularken nefsiyle en çok mücadele verdiği konulardandır. Bu sebeple evlatlarımızın mücadelesinde

yanında olmak yegâne görevimizdir.

Ergenlik dönemlerinde bu farz olan konuları ıskalamazlarsa, bir ömür Allah'ın izniyle zorlanmayacaklardır. Buluğ çağına girmiş olan her kız çocuğunun eller ve yüz dışında kalan yerlerini örtmesi farzdır. Kurallarına uygun olarak örtmenin adı da mahremiyettir.

Küçüklüğünden itibaren utanma duygusu ve mahremiyet sınırları hatırlatılarak büyüyen çocuğun, ileride örtünmesi hiç zor olmayacaktır. Yeter ki anne-baba çocuğun utanma duygusunu, hayâsını, zayıflatacak, örseleyecek yayınlardan ve konuşmalardan uzak tutabilsin.

Zira çevremizdeki yaratılmış olan şeyleri incelediğimizde kıymetli olan her şeyin örtülü olduğunu görüyoruz. Güzel ve faydalı olan her şey de katbekat örtü vardır.

es-Settar: Allah kullarının günah ve ayıplarını örtendir. Gizleyip bağışlayandır.

el-Afüvv: Allah çok affeden çok bağışlayandır.

el-Azîm: Zatı, isim ve sıfatları itibarıyla pek ulu olandır. Büyüklüğünün sınırı olmayandır. O bütün noksan sıfatlardan münezzehtir.

Fâtiha sûresi, 1:1.

Bkz. İşarâtü'l-İcâz.

el-İsfahânî, *el-Müfredât*, İstanbul, 1986, s. 269; Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul, 1971, I, s. 62.

Prof. Dr. İbrahim Canan, *Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye*, s. 57.

Bkz. Muhammed Kutup, *Menhecü't-Terbiyeti'l-İslâmiyye*, Beyrut 1982, s. II.

Tahrîm sûresi, 66:6.

Nahl sûresi, 16:78.

Nisâ sûresi, 4:78.

İbni Haldun, *Mukaddime*, s. 617.

Ra'd sûresi 13:28.

Bkz. *Câmiü's- Sağîr*, 2773.

Bkz. *Câmiü's- Sağîr*, 2650.

Bkz. Bediüzzaman Said Nursî, *Mektubat*, 20. Mektup.

3. BÖLÜM:

ÇOCUĞUN İMANLA TERBİYESİ

Sünnete Göre Terbiye

GÜNÜMÜZDE EN ÖNEMLİ yaranın, insanın yetiştirilmesi konusundaki eksiklik ve buna gereken önemin verilmemesi olduğunu düşünüyorum. Günü kurtarmak adına okullara âdetâ atılmış çocuklar, özgürlük adına başıboş bırakılmış gençler, bu düşünceme en büyük ispat olarak görünüyor. Televizyon karşısına oturtularak uyuşturulmuş okul öncesi çocuklarını görmek de maalesef bu düşüncemi güçlendiriyor.

Ayrıca insan yetiştirmek gibi hassas bir konunun, ya bütünüyle âdet ve geleneklere bırakılmış veya gelenekten kaynaklanan kimi yanlışlıkları düzeltmişçesine sözüm ona Batı kültürünün engin(!) araştırmalarına terk edilmiş olduğunu görüyorum.

Oysaki peygamberler insanları eğitirken, en güzel metotları kullanmışlardır. Onlar bu yolda sabır, doğruluk, dürüstlük, adalet ve benzeri bütün hususlarda örnek insanlar olarak hareket etmişlerdir. Yüce Allah Kur'ân'da, peygamberlerin insanları eğitip terbiye etmeleri hakkında şöyle buyurmuştur: "Nitekim kendi içinizden, size ayetlerimizi okuyan, sizi temizleyen, size kitap ve hikmeti ve size bilmediklerinizi öğreten bir Resûl gönderdik."^[28] Bu ayette geçen tezkiye, ta'lim, hikmet ve bilmediklerini öğretme kelimeleri, âlimler tarafından çeşitli şekillerde yorumlansa da genellikle eğitim ve terbiye manasında kabul edilmiştir.^[29]

Anne-baba olacak kişiler, evlenmeden önce ve sonra gereken eğitimi ve tedbirleri almadıkları için böyle bir tablo yaşıyoruz. Çocuk yetiştirmeye ilgili bilgi sahibi olunmadığı için günümüzde çok fazla sıkıntılar yaşanmaktadır. Ebeveyn olmak rastgele ya da anne-babadan öğrenilerek yapılacak bir iş, meslek değildir. Bu işin ilmini araştırmış kişilerden yahut bu bilinçle yazılmış kitaplardan öğrenerek yapılacak bir görevdir. Biz, inanca duyarlı olan insanlar; kendisinden, ailesinden ve çevresinden sorumlu olan Müslüman bir toplum olarak, en büyük korkumuz eğitim, ahlak ve terbiye olmalıdır.

İyi çocuklar yetiştirmek her Müslüman'ın hayatındaki en önemli kulluk görevidir. Bugünün sosyal ahlakını nasıl ki dünün çocukları oluşturduysa, yarın ki dünyanın ahlakını da bugünün yani bizim yetiştirdiğimiz çocuklar belirleyecektir. Kıyamet kopana dek yeryüzünde İslâm'ın nurunu parlatacak nesiller olmalı ise, bizim o nesilleri yetiştirmekten başka çaremiz yoktur. İslâmî duyarlılığı olan aileler bunu kendisine vazife bilmezse, kim yapacak?

Bu soruyu ebeveynler olarak cidden düşünmeliyiz. Hem de öyle bir düşünmeliyiz ki, çağın edebe mugayir, ahlaka savaş açmış ne kadar silahı varsa hepsiyle güçlü bir şekilde mücadele edebilecek yeni yöntemler bulmalıyız. Eskinin yaşadığı zamana göre kullandığı yollar yeterli olmayacağı için yeni yöntem ve metotlarla çocuklarımızı yetiştirmeliyiz. Çünkü küffar durmuyor. Teknolojinin çeşitli yollarını kullanarak direkt ahlaka saldırmak için çalışıyor. Biz de fasıla vermeden çalışan küffara karşı, İslâm ve sünnet ışığında mücadeleciler bir yol izlemek zorundayız.

Hz. Ali'nin (r.a.), "Çocuklarınızı yaşayacakları çağa göre yetiştirin" tavsiyesini göz önünde bulundurarak, her çağın kendine has insan yetiştirme usullerini keşfetmeliyiz. Çocuğumuza terbiye eğitimi verirken kulaktan dolma, komşudan duyma yöntemlerle değil, inancımıza has çağlar ötesine seslenen mesajlarla bunu yapmalıyız. Bu mesajları ancak Kur'ân, sünnet ve hadislerde bulabiliriz. Şimdi sünnet ışığında bazı terbiye yollarını ve yöntemlerini inceleyelim:

Peygamber Efendimiz aleyhissalâtu vesselam çocuğu terbiye etmenin ilk şartının doğru eş seçmeye kadar dayandığına işaret ederek "...siz dindar olanını seçiniz" buyurmuştur. Dindar seçilen eş

çocuğunu terbiye etmeye karnında iken başlar.^[30]

Onunla konuşarak terbiyeye başlayabilirsiniz. Çünkü ceninler duyarlar ve hissederler. İş bu denli ciddidir. Doğumla devam eden süreçte dikkat edilmesi gereken konular ilk gıda, ilk giysi ve isimdir. İlk tıraş ve akika ile verilen sadakaya da dikkat çekilmiştir. Daima şefkatle ilgi göstererek onlara değerli olduklarını hissettirmemiz gerektiğini, davranışlarıyla bize göstermiştir. Peygamber Efendimiz çocukları ilgi ile dinler onların dünyasına inerdi. Şefkatle hüküm verir daima yumuşak davranırdı. Buna en güzel örnek yaşanmış şu olaydır:

“Rafi’ b. Amr (r.a.) çocuk yaşlarında bir sahabi idi. Bir gün Medine’de Ensar’dan birinin bahçesindeki hurma ağaçlarını taşlamış, daha sonra bahçe sahibi Râfi’ b. Amr’ı (r.a.) Resûlullah’ın huzuruna getirmişti. Efendimizin onu cezalandırmasını ister gibiydi. Allah Resûlü aleyhissalâtu vesselam ‘Yavrum! Hurmayı neden taşladın?’ diye sordu. Çocuk da, ‘Karnım açtı, yemek için taşladım’ cevabını verdi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz aleyhissalâtu vesselam, ‘Bir daha hurmaları taşlama, dibine dökülenlerden ye’ buyurdular. Sonra çocuğun başını okşadı ve ona şöyle dua etti; ‘Allah’ım! Onun karnını doyur.’”^[31]

Yaşanan bu olay, bize çocuk terbiyesinde takip etmemiz gereken yollar adına çok önemli mesajlar vermektedir: Çocuğun davranışının sebebini bilmeden yargılamamak. Şefkatle sebep sormak ve merhametle hüküm vermek. En son olarak da doğru yolu (ne yapması gerektiğini) göstermek.

Biz anne-babaların en büyük hatası belki de bu noktada... Çocuklarımızı eğitirken onların önüne yasaklar koyuyoruz ve karşısına alternatifler getirmiyoruz. Çocuğa “Onu yapma”, “Bunu elleme” diyerek hareket alanını daraltıyoruz ki, bu hiç doğru bir yöntem değildir. Fakat çocuk yine yaşının gereği gibi hareket etmek zorunda olduğu için hatalı görüp yasakladığınız şeyi yapmaya devam eder.

Hareket alanını daraltmak çocuğun gelişimini olumsuz etkileyecektir. Çocuğun yanlışı karşısında susmak değil, onu tatlı dille uyararak alternatif sunmak en doğru yol olacaktır. Biz

ebeveynler çocuğa yasaklar koyarken, bunun karşısında alternatif olarak neler yapabileceğini ona göstermek zorundayız. Örneğin; “Duvarlarımızı çizme ama şu kartonu duvara yapıştıralım ona istediğini çizebilirsin” şeklinde makul yollar göstermeliyiz. Peygamber Efendimiz de çocuk sahabe Rafi’ye ağacın dibine dökülen hurmalardan yiyebilirsin diyerek alternatif bir yol göstermişti. Yalnızca o hurmaları yeme!’ deseydi, aç olan çocuk karnını doyurmak için bildiği yol olan ‘dalları taşıyarak hurma yeme işini’ devam ettirecekti. Doğru bir uyarı ve alternatif bir yol ile çocuk, dalları taşıyarak zarar vermedi hem de karnını doyurdu.

Peygamber Efendimiz aleyhissalâtu vesselam çocuklara sorumluluk verme, adalet duygusunu geliştirme ve itaat bilincini benimsetme gibi konularda da bize örnek olmuştur.

Sorumluluk şuuru ruhta tesirini gösterdiği zaman, adalet duygusunu da itaat bilincini de olumlu etkileyecektir. Çağımız insanının problemlerinden biri büyüyememe, olgunlaşamama problemidir. Bizler çocuklarımıza tam olarak güvenemediğimiz ve alan da açamadığımız için onlarda büyüyemiyorlar. Çocuğun yaşına bakmadan ona değer vermeli, değere uygun roller belirlenmeli ve o rolleri oynayabileceği mekânlar açmalıyız. Peygamber Efendimiz aleyhissalâtu vesselamın yaşadığı dönemde çocuklara verdiği sorumluluklarla bu yolu izlediğini görüyoruz. Yaşanan örnek olay şöyle:

“Abdullah b. Ebu Bekir Mekke’nin istihbaratçısı olarak görevlendirilmişti ve sadece 8 yaşında idi. Hicret vakti geldiğinde Peygamber Efendimiz aleyhissalâtu vesselam çok ciddi bu görevi Abdullah bin Ebu Bekir’e veriyor ve şöyle diyordu: ‘Biz gidince sen büyüklerin meclisine gir ve dinle. Ne konuşuluyorsa ablan Esmâ’ya git anlat.’”

Koca şehir Mekke’nin durumu bir çocuğa emanet ediliyordu. Küçüktür anlamaz denilmiyordu. Fakat çocuk olması sebebiyle de önlem alınıyordu. Abdullah b. Ebu Bekir babasının ve Peygamber Efendimizin nereye gittiğini bilmeyecekti. Olur da yakalanıp sıkıştırılırsa söyleyiverir diye ondan gizli tutuyorlardı. Yani çocuklarımıza sorumluluk vermekten kaçmak yerine önlem olarak

ona vazifeler vermeli ve güvendiğimizi göstermeliyiz. Bu onu daha çok özgüvenli ve cesur kılacaktır.

Yaşanan diğer bir olay da yine Peygamber Efendimizin hayatından çok önemli olan şu mesajı gönderiyor bize ve günümüz terbiye anlayışına:

“Çocuğuna güven ama yapamayacağı işlerden onu alıkoyarken de rencide etme!”

Medine’nin koruyucusu Abdullah b. Zübeyr 8 yaşında idi: O günlerde Mute’ye gitmek için ordu toplanıyordu. Abdullah b. Zübeyr de arkadaşlarını toplamış Peygamber Efendimize gelerek, biz de geleceğiz diyordu. Peygamber Efendimiz böylesine ciddi bir iş karşısındaki çocuğun tavrına gülmedi. Gülerse hevesi kırılır ve incinir biliyordu. Ve şöyle dedi: “Ya Zübeyr ben sizin için başka bir görev düşünmüştüm. Babalarınız Mute’ye gidince Medine boş kalacak. Ben de buradayım. Siz Medine’yi koruyun olmaz mı?” Onları küçümsemedi çoluk çocukla mı uğraşacağız diye düşünmedi. Onlara rol biçti ve görev verdi. Sorumluluk verdi. Ve Zübeyr sevinerek gitti görevinin başına. Mute ordusu dönene kadar da Medine girişinde nöbetleşe güvenlik kalkanı kurdular. Aldığı görevden gururlu, sorumluluğunun bilincindeydi. Ve ileride yiğit bir Zübeyr çıkacaktı karşımıza. İşte tohumları böyle atılmıştı.

Her hususta Hz. Peygamberi örnek alıp ona uymak gerekir. Zira ‘edeb’i son şekliyle temsil eden Allah Resûlü’dür. “Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim” buyurmuştur. Yüce Allah onu en

güzel şekliyle terbiye etmiş sonra da insanlığa örnek model olarak göndermiş ve şöyle buyurmuştur: “Allah’ın Resûlü’nde sizin için güzel örnekler vardır.”^[32] Peygamber Efendimiz kendisi de “Beni Rabbim terbiye etti, ne güzel terbiye etti”^[33] buyurmuştur.

Bu durumda peygamberliğin gayesini, terbiye ve edep olarak alabiliriz. O hâlde yeni yetişen neslin sorumluluklarının da en mühim vazifesi terbiye olmalıdır. Edep öğrenmek isteyen kişi, Resûl’e bakmalı ve ona göre kendi çizgisini çizmelidir.

Peygamber Efendimiz çocukların terbiyesinden öncelikle babaları sorumlu tutmuştur. “Bir baba evladına güzel edepten daha efdal bir şey hediye edemez” buyurmuştur. Hadiste bahsedildiği üzere edepten daha üstün bir hediye yoktur. Çünkü kazanılacak bütün zahiri ve manevi hediyeler edeple elde edilir. Dünya ve ahiret saadetine edeple varılır. Hak yolcusu ancak edeple yol alabilir. İlim de edeple tam olur. Zikir de ancak edeple fayda verir. İbadetse edeple yapılırsa Allah’a ulaşır. Tövbeler edeple kabul olunur. Bunun için her şeyde, her daim edep aranır.

Çocukların yetiştirilmesinde onlara gösterilecek ilginin, verilecek terbiyenin ‘cihad’dan üstün tutulduğuna dair İslâm tarihinde yaşanılmış birçok örnek olay vardır. Taberani’nin rivayetine göre; İbn Mübarek kardeşleriyle beraber katıldığı bir gazvede onlara şöyle sorar: İçinde bulunduğunuz ‘cihad’dan daha efdal bir amel biliyor musunuz? Hayır, cevabını alınca ben biliyorum der: “İffetli bir adam düşünün, ailesi ve çocukları var. Gece kalkar, uyuyan çocuklarını kontrol eder, üstü açılanları örter. İşte bunun ameli bizimkinden daha efdaldır.”

Kendimize, çocuğumuzu yetiştirirken dahi alışkanlık edinebileceğimiz sünnet davranışların varlığını gördük. Yumuşak davranışlı, hatalara karşı hoşgörülü, alternatif yol göstererek yaptırımlı bir davranış. Çocuğa güvenme ve sorumluluk verme. Bir çocuğu yetiştirirken ne kadar da önemli konular... Tüm bunları Peygamber Efendimizin hayatından örnek alarak çocuklarımıza daima uygulayabiliriz. Böylesine yüce bir makamın ahlakını kendimize rehber edinerek evlatlarımızı yetiştirmeyi, kendimize bir ödev bilirseک yüce Yaraticımızın da bize olan yardımı kaçınılmaz

olacaktır. Halisane niyetlerle doğru yolda ve Resûl'ün ışığıyla yürürsek en karanlık yollar bile kolaylıkla aşılar olacaktır.

İncelendiğinde daha birçok sünnetin hem kendi hayatımızda hem de çocuğumuza alışkanlık edindirmede, onu terbiye ederken kolaylıkla uygulanabilir olduğunu görebiliriz. Kısacası, sünnetleri hayat tarzı hâline getirmek bize hem kolaylık hem de pek çok şey kazandıracaktır. Allah muhafaza etsin ki, sünnetin terki dinimizi yavaş yavaş kaybetmemize sebep olabilir. “Dinin elden çıkışı sünnetin terkiyle başlar. Halat nasıl lif lif kopup parçalanırsa, din de sünnetin birer birer terkiyle ortadan kalkar.”^[34]

Çocuklarımız aşağıdaki sünnetleri uyguladığında onlara da, edinilmiş terbiye açısından çok yakışacaktır. Kolaylıkla alışkanlık hâline getirilebilecek birkaç sünnet örneği:

- Hayırlı işlerde sağ tarafı kullanmak.
- Yemekten önce ve sonra elleri yıkamak.
- Yemeğe besmele ile başlamak, Allah'ın sonsuz ikramlarını tefekkür ederek, sonunda hamd etmek.
- Yemekte tabağın kendi önümüze gelen tarafından yemek.
- Yemeğe sofradakiler ile beraber başlamak.
- Acıkmadıkça yememek, tam doymadan yemeği bırakmak.
- Tabağa az yemek koydurtup artık bırakmamak.
- Selamı yaymak. Eve girince ilk söz olarak selam vermek.
- Hediyeleşmek ve gelen hediyeye aynıyla veya daha güzeliyle karşılık vermek.
- Az gülmek, gülünce kahkaha ile değil, tebessüm ederek gülmek.
- Çoğu zaman susmak, tefekkür etmek, ihtiyaç olunca konuşmak.
- Tane tane, orta bir ses tonuyla konuşmak. Çok mühim şeyleri üç defa tekrar etmek.
- Doğru sözle şaka ve mizah yapmak.
- Ayakkabı giyerken sağdan başlamak, çıkarırken de soldan çıkarmak.
- Soğan ve sarımsak kokusuyla mescid ve meclislere yaklaşmamak.
- Misafire elinde bulunandan ikramda bulunmak. Misafir ve ziyaretçileri temiz bir kılık kıyafetle karşılamak.

• Esnemeyi mümkün olduğu kadar gizlemek. Ağzı elle kapayarak gidermeye çalışmak.

• Kapıyı üç defa vurmak, cevap verilmezse geri dönüp gitmek.

• Emin ve muttakî insanlarla istişare etmek, neticedeki karara tevekkülle uymak.

• Hasta akraba, dost ve arkadaşları ziyaret etmek. Onlara teselli ve ümit vermek. Ziyareti uzun tutmamak. Hastanın hoşla gitmeyecek hâllerini başka yerde anlatmamak.

• Anne-babaya itaat etmek, onlara ihsanda bulunmak, kalplerini kırmamak ve hayır duâlarını almak.

Bakara sûresi, 2:151.

Bkz. el-Maverdi, *en-Nuketü ve'l-Uyûnu*, Beyrut 1992, I, s. 208.

Ayşegül Akakuş Akgün, *9 Ay 99 Esma*, s. 28.

Bkz. Tirmizi, Büyü' 54; İbn Mace, Ticaret 67.

Ahzâb sûresi, 33:21.

Bkz. Süyûtî, I. 14-15, 35.

Bkz. Dârimî.

Hadislerle Terbiye

HER BİNANIN BİR temeli vardır. İslâm binasının temeli de güzel ahlaktır. Peygamber Efendimiz aleyhissalâtu vesselam, “Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim”^[35] buyuruyor. O hâlde ahlaktan terbiyeden ve eğitimden bahsederken Peygamber Efendimizin sözlerine-hadislerine bakmadan, onların tamamlayıcılığından ve hikmetlerinden nasiplenmeden olmaz. Sünnet davranışlar nasıl ki bize model oluyorsa, hadis-i şerifler yol gösterici ve aydınlatıcı mesajlar olacaktır. Bu konuyla ilgili çok özel iki hadis-i şerifi inceleyelim:

Ahlak eğitiminde ve çocuklukta kazanılması şart olan karakter özellikleri düşünüldüğünde akla ilk gelen hadis-i şerif: “Az ye, az uyu, az konuş” olmaktadır.

Çocukta fazla yemek yeme alışkanlığı

Çocuğumuza düzenli ve çeşitli olarak dengeli bir beslenme alışkanlığı kazandırılmalıdır. Böylece çocuğun fazla ve gereksiz yemek yemeye alışmasını engellemiş oluruz.

Yemek yeme adabı çocuğa güzelce öğretilirse, yeme içmesini kendi kendine disipline edebilen, irade sahibi bir çocuk yetişecektir. Çağın hastalığı obezitenin pençesine düşmeden önce bu terbiye çocuğa verilmeli her aklına geleni zevki için yememesi gerektiği öğretilmelidir.

Büyüklerimiz derler ki; sofraya, bir çocuğu e itmenin en güzel aracı ve yeridir. Çünkü  ocuk tüm aile büyükleriyle bir arada olmayı, onlar gibi kendi başına yemek yemeyi, kendine özel tabak konulmasını çok önemser. Bu,  zg ven geliştirmesi için yakalamaya çalıştığı f rsatlardandır. Bir  ocuk için en çok sofrada hissedilen bu kendisine güvenme, kendisini ispatlama ve büyüklere uyum sağlama sürecinde ona imkân tanınmalı ve müsaade etmeliyiz. Çocuğun sofrada büyüklerle birlikte yemek yemesi; onu, görgü kuralları, el becerisi, davranış modeli kazanma gibi daha birçok konuda terbiye etmemize imkân sağlayacaktır.  ocuk gördüklerini kolaylıkla öğrenecek ve uygulayacaktır.

Kendisine abur cubur yemeyi hatırlatan şeylerden ve özellikle televizyondan uzak tutulmalıdır. Televizyonun oburluk yapt ı bilimsel araştırmalarla ispatlanmıştır. Çocuklar özellikle reklam aldatmacalarından da uzak tutulabilirse bu konuda sünnete göre yaşaması kolaylıkla sağlanabilir. Çok yemek çok uyku getirece inden tembellik hasıl olur. Ayrıca yemeğin fazlası çocuğun zekâsının gerilemesine de sebep olabilir.

Peygamber Efendimizin yeme içme konusunda bizi uyard ı,  u hadiste olduğu gibi: "Midenin üçte birini yemeğe, üçte birini suya, üçte birini de havaya ayırın"^[36] buyurulmaktadır. Az yemenin önemi çeşitli ifadelerle vurgulanmaktadır. " demo lu midesinden daha  erli (tehlikeli) bir kap doldurmamı tır. Oysa insana kendinin ayakta tutacak bir ak lokma yeter."^[37] Tüm bu unsurlar yemek yeme

adabındandır. Peygamber Efendimiz acıkmadan sofraya oturmazdı ve tam olarak doymadan sofradan kalkardı. Mideyi tıka basa doldurmanın insana sıkıntı vermekten başka hiçbir faydası yoktur.

Bir anne çocuğuna bu örneklerle yemek yeme adabını öğretirken ona mutlaka Allah'ın Rezzâk sıfatından da bahsetmelidir. Bize tüm bu nimetleri onun verdiği ve bizim de karşılığında şükrünü vererek, israf etmeden tüketip, faydalı olanlarından ancak ölçülü olarak kullanmamız gerektiğini, bize bu nimetleri ancak bu şartlarla verdiği öğretilmelidir. Ona, mutfakta yemek pişirirken, karnını doyururken yahut acıktığını söylediğinde, Allah'ın 'canlıları rızıklandıran' anlamına gelen Rezzâk sıfatından bahsetmek gerekir. "Allah dilemeseydi bu yiyecekler bize ulaşamazdı. Sana içirdiğimiz bu sular, sütler hepsi O'nun istemesiyle gerçekleşir. Rezzâk ismiyle yaratılır."

Ayrıca Allah'ımız Muti'dir. Çok nimet verip sayısız ihsanlarda bulunur bizim için, şeklinde anlatılabilir. Allah'ın bizi nasıl beslediğini, büyüttüğünü, bize nasıl nimetler verdiğini tüm bunları bizi çok sevdiği için yaptığı anlatılarak; çocukta Allah'a karşı güven ve sevgi hissi arttırılmalıdır.

Toplumsal olarak bu konuda maalesef şöyle bir yanlış alışkanlığımız var. Her gün mutlaka üç öğün yemek yemek zorunda olduğumuzu kabul ederiz ve her öğün de salata dışında çorba yemek ve pilavımız olmak üzere üç çeşit yemeğimiz olmalıdır. Bir öğünde, bir çeşit yemekle elbette doyulabilir ve iki öğün yiyerek meyvelerle ara öğünler yaparak daha sağlıklı beslenebiliriz.

Çocukta fazla uyku

Yemek yeme düzeni gibi uyku düzeni de erken dönem terbiye konularının arasındadır. Çocuk fazla uyumaya alıştırılmamalıdır. Bir Müslüman erken yatıp vaktiyle erken kalkmalı ve işine erken vakitte başlamalıdır.

Akşam erken yatırılan çocuk, sabah uykusuna doymuş olacağı için erken saatte uyanmakta zorluk çekmeyecektir. Bu alışkanlığı okul öncesi dönemde kazanan çocuk, okul çağı geldiğinde sabah erken uyanma konusunda problem yaşamayacaktır.

Erken yatmanın en büyük engeli televizyondur. Erken uyanmayı alışkanlık hâline getirmiş bir çocuğun ileriki hayatına en büyük faydası, sabah namazlarına kolaylıkla kalkabilmek olacaktır. Sabahın erken saatlerini uyuyarak geçiren kişinin rızkının azalacağı ve sıkıntılı bir gün geçireceği muhtemeldir. Bu anlamda “Sabah uykusu rızka manidir”^[38] hadis-i şerifi sık sık hatırlanmalıdır. Erken çocukluk döneminde uykuyu seven biri olarak annemin benim için dolabıma yapıştırdığı şu dizeleri hatırlıyorum: “Bir baksana gökler uyanık, yer uyanıktır. Dünya uyanırken uyumak maskaralıktır.”

Merhum Mehmed Akif Ersoy’a ait olan bu dizeleri sesli bir şekilde okuyarak annemin genellikle beni bu şekilde uyandırdığını hâlâ hatırlarım. Terbiye etmede bu tür ezberlenmesi kolay dizelerle çocuğa hitap etmek, oldukça işe yarar ve etkili bir metottur.

Toplumsal olarak maalesef bu konuda da—özellikle biz annelerin—yanlış bir anlayışa sahip olduğumuzu söylemek isterim. Görüştüğüm çoğu annede, yaşı kaç olursa olsun çocuğunun en az 12 saat uyuması gerektiği inancı var.

Okul öncesi dönemde akşamları anne-babasıyla geç saatlere kadar televizyon ya da internet başında oturan çocuk, maalesef en erken gece yarısı civarlarında yatmakta ve bu da ertesi gün öğlenden evvel uyanamaması anlamına gelmektedir. Zaten çocuk erken uyanacak olsa çoğu anne merhamet(!) adına, “Yat yavrum akşam geç yattın zaten, uykunu alamamışsındır daha sen. İşin ne erken kalkacaksın?” diyerek çocuğu biraz daha uyumaya teşvik etmektedir. Burada annenin asıl düşüncesi çocuklar uyanmadan kendi işlerini toparlamak ve çocukların tabiri caizse ayak altında olmamalarını sağlamaktır.

“Okul öncesi dönemi çocuklar için, 8 saatten az uyumamak ve 12 saatten fazla uyumamak gerekir. İlkokul döneminde olan çocuklarımız içinse makul ortalama uyku saati 10’dur.”

Bediüzzaman Said Nursî, fitri uykunun 5 saat olduğunu söyler. Bunun erişkinler için olduğunu düşünecek olursak, çocuklara her şartta 8-9 saat uykunun yeterli olacağını söyleyebiliriz.

Çocukta Çok ve Boş Konuşma

Çocuğa az ve yerinde konuşmanın daha saygın bir davranış olduğu tekraren söylenmeli. Özellikle büyüklerin yanında boş lakırdı etmemek ve konuşanların sözlerini keserek konuşmama terbiyesi, bir çocuğun hayatında çok önemli yer tutacaktır. Zaman zaman çocuk uyarılarak fazla konuşmaktan men edilmelidir. Fazla konuşmanın hayâsızlığa yol açtığı, çenesi düşüklüğün kötülüğü belirtilmelidir.

“Çok konuşanın hatası da çok olur. Hatası çok olanın hayâsı azalır. Hayâsı az olanın verası az olur. Verası az olanın da kalbi ölü.”

Bu durumda insanın az konuşması kendisini güven altına alması demektir. Hem ne kadar fazla konuşulursa sözün tesiri o denli kaçır. Az söz daha etkilidir. Çok sözün yalanlı olma ihtimali de daima vardır. Burada da çocuğumuza ölçülü konuşması konusunda etkili olacak şu sözü öğretebiliriz: “Söz gümüşse sükût altındır.”

Ayrıca dilini tutmanın ayrı bir asaleti vardır. Mü'min daima hayır konuşandır. Dilin bütün organlar üzerinde yönlendirici bir etkisi vardır. Çünkü o kalbin sözcüsüdür. Çok düşünüp tartarak konuşmak, önce dilin sahibi olmak üzere herkesin hayrına olacaktır. Hadis-i şerifte şöyle buyrulur: “Dilini tut, ancak hayrı söyle. Çünkü sen ancak bu şekilde şeytana galip gelebilirsin.”^[39]

Yine ahlak eğitiminde ve çocuklukta kazandırılması şart olan karakter özellikleri düşünöldüğünde akla gelen bir diğör hadis-i şerif, bir mü'mini her daim güler yüzlü, tatlı dilli ve güzel ahlaklı olmaya davet ediyor: “Sizler mallarınızla insanları hoşnut edip gönöllerini alamazsınız; ancak onları güler yüz ve güzel ahlakınız ile hoşnut edebilirsiniz.”^[40]

Güler yüz, tatlı dil yani tüm yaratılanlara güzel muamele... Kim olursa olsun gönle girmenin yolu bu üçlüden geçiyor. Güler yüz ve yumuşak sözlerle ne kalpler fethedilmiştir.

Güzel ahlaklı ve tatlı sözlü insanların kalbinde Allah'ın rahmeti tecelli etmektedir. Aile hayatında yahut ikili ilişkilerde güler yüzün değeri çok önemlidir. Sınıfa güler yüzle giren öğretmen, öğrencisi için ne kadar sevimlidir. Eve güler yüzle gelen baba çocukları için ne kadar sevimlidir. Eve geldiğinde güler yüzlü bir hanımla karşılanan eş için ailesi ne kadar kıymetlidir. Güler yüz, güller açmış bir bahçe

gibidir insana. Yumuşak bir ses tonu, tatlı dil, insana güzel ahlakı getirir. Güler yüz, insanı insana sevdirebilir. Sertlik ve kabalıkla kendimizi sevdiremez, aksine soğuturuz. Kendimizi sevdiremediğimiz insanlara, dinimizi nasıl sevdireceğiz ki? İşte bu anlamda düşünüldüğünde konunun ciddiyeti de ortaya çıkıyor.

“İki insan karşılaşır musafaha ettikleri (tokalaştıkları) zaman üzerlerine yüz rahmet iner. Doksanı en güler yüzlü ve cana yakın olana verilir. Onu da diğerine verilir.”^[41] O hâlde güzel ahlak sahibi olmak, insanı Allah’ın rahmetine mazhar kılar. Her iki dünya için de bundan daha büyük ve daha başka bir nimetin varlığını bilen söylesin!

Ahmed b. Hanbel, 2/381.

Bkz. Tirmizi, Zühd 47.

Bkz. Tirmizi, Zühd 47.

Bkz. Beyhaki, el-adab, 1/276.

Bkz. Suyuti, *el-Camius Sagir*, 5495.

Bkz. Ebu Davud, Salat 177, 969.

Bkz. Suyuti, *el-Camius Sağir*, 487.

İmanla Terbiye

ALLAH RESÛLÜ, ÇOCUKLARA ‘dinî değerleri’ ve ‘manevi hakikatleri’ kavratma konusunda kolaydan zora, esastan furûâta doğru bir yol izlenmesi gereğine işaret etmiştir. Bu sebeple dinî hayatın esası olan ve temeli kalbî tasdikten ibaret bulunan, iman esaslarının telkini, öncelikli olarak ele alınması gerekmektedir. Peygamber Efendimiz aleyhissalâtu vesselam huzuruna getirilen çocuklara ve gençlere, yaşlarına ve seviyelerine göre öncelikle iman hakikatlerini kavratırdı. Nitekim konuşmaya yeni başlayan akraba çocuklarına imanın esası olan tevhid hakikatinden bahseden ayetleri ve kelime-i tevhidi yedi kez tekrar ettirerek kavratmaya çalışmış ve dolayısıyla ashaba da bu hususta yol göstermişti.^[42]

Ashaptan Cündeb b. Abdullah’ın naklettiğine göre, bir grup genç Medine’ye gelmişler ve kısa bir süre Allah Resûlü’yle birlikte kalmışlardı. Hz. Cündeb, bu zaman zarfında Kur’ân’dan önce, iman hakikatlerini öğrendiklerini, daha sonra Kur’ân’ı öğrendiklerini ve böylelikle imanlarının arttığını ifade etmektedir.^[43]

Peygamber Efendimizin önderliğinde yaşanan bu durumlar, iman hakikatinin çocuklara erken yaşlarda ve onların anlayabilecekleri ve kavrayabilecekleri bir dille ve bizzat yaşayarak öğretilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. İman hakikatleri her ne kadar soyut bir olgu olsa da, bu tür hakikatleri kavratmanın da bir yolu ve yöntemi vardır ve bu hususta takip edilecek en etkili yol da, imana dair yaşanan tecrübelerin hâl ve kâl diliyle çocuğa kavratılmasıdır. İman hakikatlerini ruhunda hissederek yaşayan ebeveynin bu hakikatleri çocuklarına kavratmakta zorlanmayacakları umulur. Hâl diliyle (model olarak) öğretme en etkili ve kolay yöntemdir. Kavramaya başlayan çocuğa daha sonra dili ile zikrettirilmeye başlanır. Yani imanî konularda sohbet yahut iman hakikatlerini anlatan hikâyeler okunarak, dille ikrar ettirilerek terbiyesi verilir.

Allah’a İman:

Allah vardır ve kemal sıfatlara sahiptir. O'nun varlığı ve sıfatları hiçbir mahlûkunkine benzemez. O tektir. Fakat bu teklik sayı yönüyle değil, eşi, ortağı, dengi ve benzeri olmaması yönüyle tekliktir. Yani; tüm mahlûkatın yegâne yaratıcısı, sahibi, rızık vericisi, terbiye edicisi O olduğu gibi, yarattıkları üzerinde tasarruf hakkına sahip olan, onların yaşamlarını düzenleyici emir ve yasakları bildiren yegâne teşri (kanun koyma) mercii, göklerde ve yerde kanunlarına tabi olup hükmüne teslimiyet gösterilmeye layık yegâne varlık yine O'dur. İbadet ve itaat yalnız O'nun hakkıdır.

Çocuklarımıza ilk olarak Allah'ın sevgisi verilmelidir. Çocuk 4 yaşından itibaren zaten Allah'la ilgili sorular sormaya başlayacaktır. Çocuğa yaşına göre cevaplar mutlaka verilmelidir. Susarak veya bahaneler üreterek çocuğun soruları cevapsız bırakılmamalıdır.

Allah'a ve dine olan ihtiyaç: Irkı milleti yaşadığı yer neresi olursa olsun; bir insan akli oturmaya ve kendini tanımlamaya başladığı an inanmaya da ihtiyaç hisseder. Yaşı kaç olursa olsun, kişi hayatındaki inancın ve imanî eksikliklerin farkına varır.

Çeşitli düşünürler din psikolojisi başlığı altında açıklamalar yapmışlar: “Din insan ruhunda büyük bir boşluk doldurur. Din ve iman insan ruhuna o kadar yakındır ki psikolojinin bunu görmemesine imkân yoktur. Nevrozlu hastaların tedavisinde dahi dinin yapıcı, tedavi edici yönü vardır. İnsanın imansız yaşaması imkânsızdır. İnanmamanın verdiği boşluğu, ona inanmaktan başka hiçbir şey dolduramaz.”^[44]

Kitabımızın konusu, “Çocuklara ve insana terbiye vermek...” Terbiye, edep, hayâ... Birbirine bağlı ve birbiriyle birlikte insanda güzel duran, insana yakışan huylardan... İşte burada belirtmeliyiz ki, hayâ da, çocuğumuza vereceğimiz iman ile beraber gelmektedir. Çünkü insandaki hayânın derecesi imanına bağlıdır. Hayâ ile imanı birbirinden ayrılmayan ikiz kardeş gibi düşünmeliyiz. Hayânın olduğu yerde iman var demektir. Hayânın olmadığı yerde de ya iman zayıftır ya da yoktur.

Hadis-i şerifte denildiği üzere, “Hayâ imandandır. İman sahibi ise cennetliktir. Hayâsızlık ve bundan kaynaklanan kabalıklar, çirkinlikler cefadan (zulüm, haksızlıktan) bir parçadır. Cefa eden de cehennemdedir.”^[45]

Allah bir kimseyi helak etmek istediğinde ondan hayâyı çekip alır. Durum bu kadar ciddidir. İmanın içine girdiği kalp hayâlanır ve önce o ruhu güzelleştirir sonra da o kişinin hayatını. Hatta o kişinin birlikte yaşadığı kişilere de güzelliği sirayet eder. Oysa hayâsını kaybetmiş bir kişi hayâsızlığın girdiği yere her türlü kötülük gireceğinden, kötü işler yapar ve menfur (nefret edilen) kişi olur.

Meleklerle İman:

Melekler nurdan yaratılmış ve kendilerinde erkeklik ya da dişilik gibi herhangi bir cinsiyet bulunmayan, isyan ve haramdan uzak olarak her an Rabbi Zü'l Celâle ibadet ve itaat eden kullardır. Meleklerin varlığı duyu organlarıyla algılanmayan gayb âleminin gerçeklerinden olduğu için, bunlara iman ancak Kur'ân'da ve sünnette bildirildiği şekliyle olmalıdır. Her biri ayrı bir işlevi yerine getiren ve İslâm'ın bildirdiği gerçeği ifade eden meleklerle—sahih yolla adı bildirilenlere adı ile diğerlerine de toplu olarak—iman mutlaka gerekmektedir.

Çocuklarımıza öğretmemiz gereken önce dört büyük meleğin varlığı ve bunların özel görevleridir. Örneğin; Cebrail meleğinin varlığına inanan bir çocuk, Kur'ân-ı Kerim'in Peygamber Efendimiz aleyhissalâtu vesselama Allah (c.c.) tarafından nasıl iletildiğini daha çabuk kavrar ve kutsal kitabımızın hak olduğuna bu vesile ile kolaylıkla iman eder.

Çocuklar fitratlarının bozulmamış olan temizliği gereği, meleklerin varlığını çok çabuk kabullenirler. Sık sık omuzlarında duran iki meleğin o an ne yaptığı ile ilgili sorular sorar ve bundan hoşnut olurlar. Belki de onları, önceleri yanlarında gezdirdikleri iki arkadaş gibi görürler. Yaşları ilerledikçe de Allah'ın kendilerini o melekler vasıtasıyla koruduğunu hissederler. Bunun için çocukların meleklerle iman etmeleri kolaydır. Fakat annelerin burada da dikkat etmeleri gereken bir konu var ki o da: Televizyondaki akıl karıştırıcı filmlerde işlenen karakterlerle ne melekleri ne de kendilerini karıştırmalarıdır. Çizgi filmlerde de diğer çocuk dizilerinde de sıklıkla gördüğümüz insanüstü varlıklar, çocukların bu konudaki inançlarını bozmaktadırlar. Her istediklerini anında sihirle, büyüyle elde edebilen ya da hem insan hem cadı olabilen karakterler çocukların akıllarındaki 'melek' olgusunu karıştırmaktadırlar. Çocuklarımızın muhatap olduğu bu filmler kendilerini yetersiz hissetmelerine sebep olurken; aceleci, kararsız, üşengeç ve sabırsız karakterler ortaya çıkarmaktadırlar. Genel anlamda da çocuklarımıza vereceğimiz karakter eğitimi ve terbiye konusunda biz ebeveynleri fazlasıyla zorlayıcı nitelikte ve etkidedirler.

Çoğu annenin gözünden kaçsa da, çocuklarımızda gözlemlediğimiz hırçınlıkların baş müsebbibi bu kontrolsüzce işlenen film karakterleridir. Kızım 4 yaşında iken bizzat yaşadığım tecrübedir ki; beni bir gün elindeki sopa ile kuşa çevirmeye çalıştığını ama olmadığı için üzüldüğünü söylemişti. Ertesi gün sessizce savurduğu aynı sopayla ne yaptığını sorduğumda: "Sana sihir yapıyorum işler kendiliğinden oluversin, sen de dinlen" demişti. Oyun oynarken dilinde büyü, sihir gibi kelimelerin düşmediğini görünce, o çizgi filmlerin tamamına yasak koydum.

Kitaplara İman:

Allah (c.c.), insanların tevhid inancından uzaklaşıp O'na şirk koşmaya başladığı dönemlerde gönderdiği peygamberlere; tevhide çağıran, insanlara Rab'lerini anlatan ve onların hayatlarını düzenleyici hükümler kapsayan kitap ve sayfeler indirmiştir.

Bunların her biri sadece gönderildiği kavim için geçerli olmasına rağmen en son olarak indirilen ve en mükemmel şeriatı içeren semavi kitap Kur'ân böyle değildir. Onun hükümleri, kanunları ve yasaları kıyamete kadar her çağ ve her yerde insanların hayatını şekillendirmesi gereken yegâne lâhî sistemdir.

Kur'ân'dan önce indirilmiş olan kitaplar, şahsi ve maddi ihtirasları ile hareket eden din adamlarınca(!) tahrif edildiği ve içine insan sözü karıştırıldığı için, günümüze, Allah katından indirildiği hâliyle ulaşamamıştır. Rabbimizin bizzat koruması altında bulunan Kur'ân-ı Kerim, bu tahrif edilmiş kitapların bâtıllığını ispat ederek, yürürlükten kaldırmıştır. İşte bu genel bilgi çocuğa mutlaka verilmeli ve Kur'ân'a olan iman sağlanmaya çalışılmalıdır.

Çocuk yaşı ilerledikçe bu konudaki sorularını da derinleştirerek, kitabın neden gerekli olduğunu ve neden evlerimizde illa ki okunulmaya devam edildiğini sorabilir. Onlara yine yaşına göre ve anlayabileceği seviyede, bizlerin Allah'ın yanından geldiğimizi ve tekrar oraya geri gideceğimizi, geçici olarak bu dünyaya geldiğimizi anlatabilir; işte bu dünyada mutlu yaşayabilmek ve Allah'ımızı doğru tanıyabilmek için bu kutsal kitaba ihtiyacımız olduğunu, ona uymak zorunda olduğumuzu anlatabiliriz. Yaşadığımız bazı zor durumlarda nasıl davranacağımızı bilemeyip üzülebiliriz; işte o zaman en doğru şeyi bilen Allah'a sormamız gerekir. İşte o cevapları bize Allah (c.c.) bu kitapta veriyor. Yani yol gösteriyor.

Anne-babalar bu ve benzeri cümleleri—çocuklarının hassasiyetine ve yaşına göre—kurabilir, karşılıklı kitaplara iman konusunu aralarında pekiştirebilirler.

Çoğumuz çocuklarımıza 3-4 yaşlarından itibaren bir şeyler ezberletiriz. Onlar bunu doğru tekrar ettikçe de öğrendiklerini düşünüp mutlu oluruz. İslâm'ın şartı 5, imanın şartı 6'dır. Hâlbuki onlar önce kuru bir bilgi olarak ezberlerler. Yaşları ilerledikçe bu ezberlerini bildiklerini düşünür ve içlerini doldurmayı düşünmeyiz.

Kızım bir gün telaşla yanıma gelerek: “Anne, televizyonda her okuduğun kitaba inanma. İçindekiler doğru olmayabilir, diyor. Ama nasıl olur kitaplara iman etmeliyiz yani inanmalıyız. Onlar doğru değil mi anne?” dedi. Yüzündeki ifade; o güne kadar kendisinin ve

annesinin okuduğu tüm kitapları yalancı çıkaran kişilere karşı yıkılmış bir ruh hâlini anlatıyordu. İsrarla hepsinin doğru olduğunu söylememi istiyor gibiydi. Hemen yan yana oturduk ve imanın 6 şartında geçen ‘kitaplara iman’ maddesinde bahsedilen kitabın, bizim kütüphanemizdeki kitaplar olmadığını, kutsal kitaplar olduğunu söyledim. Şu an şüphe duymadan iman etmemiz gereken tek kitabın Kur’ân-ı Kerim olduğunu anlattım. Kutsal olan diğer kitapların tahrif edilmiş olmasından da bahsederek bu tür imanın nasıl bir şey olduğunu iyice kavratmaya çalıştım. Anladım ki, çocuklar konuları ve olayları bizim gibi algılamıyorlar. Atlanan küçük bir ayrıntı onun neye iman edeceğini değiştirebiliyor. Ezberlerin içi boş bırakılamayacağı gibi verilen bilgilerin üzerine sık sık ek bilgiler inşa edilmeye devam etmelidir.

Peygamberlere İman:

İman esasları arasında peygamberlere iman, diğer konulara nazaran çocuğa kolay öğretililebilecek bir konudur. Çünkü diğer konular kadar soyut değildir ve elimizde peygamberlere ait birçok doküman vardır. Hak din İslâmiyet’in ve onun tevhid inancını, yüklenmiş olan—ismi bildirilen nebilere—ismi bildirilmeyenlere ise genel olarak iman etmek ve son olarak da son peygamber Hz. Muhammed aleyhissalâtu vesselama inanmak, imanın önemli bir şartıdır.

Özellikle son peygamber Hz. Muhammed aleyhissalâtu vesselamın

hayatı ile ilgili çok kaynağımız var. Kur'ân-ı Kerim'de adı geçen tüm peygamberlerden çocuğumuza bahsetmeli, kıssalarını onlara okumalıyız. Her peygamberin kendine has özellikleri, yaşamış olduğu özel olaylar ve hassasiyetleri olduğunu öğrenen çocuğun, onlara inanması ve sevmesi kaçınılmaz olacaktır.

Çocuğumuza peygamberlere iman dersi ve onlarla terbiye eğitimi verirken, bizlere bu konuda yazılmış kitaplar, çocuklar için hazırlanmış peygamber hayatlarını anlatan hikâye kitapları ve yanı sıra filmler de bize kolaylık sağlayacaktır. Çocuklarımız bu kaynaklardan görerek Hz. Muhammed aleyhissalâtu vesselamın mücadelesini ve ihlasını örnek alacaktır. Hz. Eyyüb'ün hastalığına nasıl sabrettiğini hayretle düşünecektir. Hz. Yusuf'un iffetini ve ahlakını model alacaktır. Hz. İsmail ve İbrahim'in Allah'a olan sadakatini ve teslimiyetini görecektir ve örnek alacaktır.

Kıssalar çocuklara 3-4 yaşlarında anlatılmaya başlanabilir. Zira çocuklar masal ve hikâyelerden hoşlanır ve bunlarla büyürler. Kendi kültürümüzden olmayan o en meşhur hikâyelerle zihinlerini dolduracağımıza, İslâmî mesajlar içeren gerçekten yaşanmış hikâyelerle çocuğumuzun zihnini, ahlakını, ruhunu doyurmalıyız.

Hikâyelerle, peygamberlerin karakterlerini kolayca kavrayan çocuklar, zamanla bununla yoğrulacaklardır. Özellikle Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed aleyhissalâtu vesselamın çocuklara olan sevgisi, şefkati, ilgisi çocuklarda ona karşı sevgiyi ve imanı geliştirirken, diğer peygamberlerin mucizeleri de çocuklarda ilgi uyandıracak ve derin izler bırakacaktır.

Çocuklarımıza mutlaka peygamberlere iman dersi verilmelidir. Çünkü kendilerine model olarak seçebilecekleri en doğru, dürüst ve hatta mükemmel insanlar ancak onlardır. Bir çocuğa örnek alacağı bir şahıs gösterilmez ve tanıtılmazsa, maalesef günümüzdeki birçok çocuk ve genç gibi onlarda tabi oldukları yanlış idollerle(!) birlikte savrulup gideceklerdir. Önder model ve rehber seçebilecekleri adresler ancak peygamberler ve onların dostları, sahabeleri olabilirler.

Hz. Muhammed aleyhissalâtu vesselamın da buyurduğu gibi: "Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız hidayeti

bulursunuz”^[46] peygamber dostlarından yahut Allah âşıklarından ve samimi Müslümanlarda hangisi olursa olsun çocuğumuza mutlaka en az birini seçip hayatını okutmalıyız. Çocuklarımız, günümüzde şarkı söyledi ya da film çevirdi diye kendini yıldız sananlardan değil, peygamberin çevresinde sahabe olan yıldızlardan kendilerine örnekler seçmeliler. Elbette çocuklarımızı buna yönlendirecek olan biz bilinçli Müslüman aileler olmalıyız. İçinden gayri ahlaki görüntüler akan televizyon kanalları değil.

Ahiret Gününe İman:

Ahirete iman konusu çocuğa öğretilmesi zor olan konulardandır diyebiliriz. Allah’a olan inancı oluşturan çocuk, cenneti ve cehennemi de öğrenince kendiliğinden ahiretle ilgili sorular sormaya başlayacaktır. Bu soruya yol açan soru özellikle ‘ölüm gerçeği’ olacaktır.

Tanıdığı birisinin öldüğünü öğrenen çocuk onun artık ‘yok olması’nı kabullenemeyip nereye gittiği ile ilgili sorular soracak, karşılığında ahiret cevabını alacaktır. İşte burada çocuğa ahirete iman öğretilmeye başlanmış olur. Ölen kişinin yok olmamasını, her şeyin bir gün bitmemesini arzulayan çocuk, ahirete iman etmeye zaten hazır fıtrattadır. Zira biz insanlarda ebediyet arzusu vardır.

Tüm insanlar sonsuzluk arayışı içindedirler. Ebedî olma, kalıcı olma arzusu içindeki çocuğun sorduğu sorulara yaşına göre dengeli ve anlaşılır bir dille cevap vermeli. En başta Allah’ın ebedî olduğu, hiç yok olmayacağı öğretilerek çocukta bir güven sağlanmalıdır. Daha sonra da çok fazla ayrıntıya girmeden bu dünyanın geçici olduğu ve bir imtihan için burada olduğumuz anlatılarak hepimizin ahirete gitmemiz gerektiği çünkü sonunda iyi insanların cennete kötü olanlarında cehenneme gideceği söylenilebilir. Burada çocuk ölümden ve toprak altında bırakılan ölüden korkacaktır. Onun ruhunun çıktığını ve sadece bedenden ibaret kaldığını kavramakta zorlanacaktır. Teferruata çok girmeden, “Tam da senin istediğin gibi iyi insan olursak, Allah’ın dediklerini yaparsak, cennette sonsuza dek kalacağız” denilerek ihtiyacı olan şey çocuğa bu şekilde verilebilir.

Kabirde geçici olarak kalan kişinin cennete kadar orada uykuya benzeyen bir bekleyişle beklediği ve yeniden daha güzel bir şekilde dirileceği söylenebilir. Çocuğa yanlış ve bilinçsizce verilen cevaplar onun her şeyden korkmasına, hayattan soğumasına sebep olabilir. Bu sebeple tam tersi duygulara yönlendirmek için, ölüp dirildiğimizde yani ahirete gidince tüm sevdiklerimize kavuşacağımız söylenmeli. Her şeyin en güzeline ve hoşuna giden her şeye orada kavuşacağına inandırılmalıdır. Bunu duyan çocukta yaşama isteği ve mutluluk hâkim olur. En başta alamadığı pahalı oyuncaklara orada kavuşacağını düşünür.

Kızıma ahiret inancı vermeye çalışırken bunu söylediğimde, bir de kendisinin her sevap işlediğinde cennette onu bekleyen köşke, meleklerin bir oyuncak koyduğunu eklemiştım. Böylece ahirete olan imanı güçlenip sevince dönüşüyor ve iyilik yapıp sevap işlemek için fırsat arıyordu. Kardeşine iyi davranması karşılığında köşküne bir bebek daha eklenip eklenmediğini soruyordu.

Bir gün kızım la dışarıdaydık. Yolda yorgunluktan kalbi sıkışan bir amca dikkatimizi çekti. Hava sıcaktı ve amca bir kenara çökmüş hızlı hızlı nefes alıyordu. Önce kızım ona kendi suyundan vermeyi teklif etti. Amca suyu itirazsız aldı içti ve bize ilaç yazdırmak için sağlık ocağına gitmeye çalıştığını söyledi. Yakında bir eczane var hemen alıp içseniz diyecekken, parasının o ilaca yetmediğini anladık. Kızım beni kendisine çekip, “Belki bizim paramız yeter, alalım mı, hem çok sevap?” dediğinde çok duygulanmışım. İlacın ezilmiş kutusunu cebinden çıkarıp bize verdi amca ve onu orada bekletip ilacını aldık. Amca hemen bir tanesini içsin de öyle gidelim diyen kızım yaptığı iyilikten emin olmak istiyordu. Eve dönerken cennetteki köşkünde biriken oyuncakları konuşuyorduk. Mutluluğunu her hâlden okuyabiliyordum. Ahiret inancı oluşmamış bir çocuktan bu davranışı genelde bekleyemeyiz. Ya çocuk hâliyle böyle bir olaya ilgisiz kalacak yahut parasını kıskanacaktır. Manevi şeylere meyletmeyecektir. İşte bu anlamda evlatlarımıza ahiret inancı vermeliyiz.

Kaderin, Hayır ve Şerrin Allah’tan Olduğuna İman:

Bu konunun anlatımı ve öğretimi imanî konular arasında en karmaşık olanıdır. Yetişkinlerin dahi aklında tam ve doğru olarak yerini bulması zor bir konudur. Kelam ilmi bu konuyu çok tartışır. O hâlde biz çocuklarımız için bu konuda neleri nasıl söylemeliyiz?

İmanın 6 esasını kavrayıp belli bir olgunluğa erişmiş olan çocuğa en son olarak kaza ve kader bahsini öğretmeliyiz. Diğer konular gibi soyut olmasının dışında ayrı bir zorluğu vardır. Öncelikle çocuğun, ‘hayır ve şerrin Allah’tan geldiğine’ inanmasını sağlamak gerekir. Bundan sonra da kendimizle ilgili, hayatımızla ilgili hatta koca kâinatta olup biten her türlü şeyden Allah’ın haberdar olduğunu, onun rızası ile olduğunu söylemek gerekir. Başımıza gelen iyi şeyi hediye, kötü şeyi de imtihan olarak görmemiz gerektiği öğretilmelidir. İyi şeyler şükür gerektirir, kötü şeylere de isyan etmemek gerekir. Yaşanan kötü olaylar karşısında (sakatlık ölüm gibi) çocuklar, hatta erişkinler duruma karşı çıkarak, (hâşâ) Allah’ın bu kötü şeye neden müsaade ettiğini sorabilirler. Burada devreye sokulacak olan duygu teslimiyet ve tevekküldür.

Çevremizde cereyan eden kötü olayların bizim bilemediğimiz bir hikmeti olduğuna inanmaktır. Kur’ân-ı Kerim’de, “Yeryüzünde olan ve sizin başınıza gelen hiçbir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce o kitapta bulunmasın. Şüphe yok ki, bu, Allah için kolay bir şeydir. Böyle olması ise, kaybettiğiniz şeylere üzülmemeniz ve Allah’ın size verdiklerine de şımarmamanız içindir. Zira Allah kendini beğenip övünen kimseleri sevmez”^[47] buyrularak, insanın ne kaybettiklerine üzülmesinin ne de elde ettiklerine aşırı derecede sevinerek şımarmasının doğru olduğu vurgulanmakta ve her hususta Allah’ın takdirinin söz konusu olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu ayetten çocuklar için çıkarabileceğimiz konu: Bazen derslerinde çabaladıkları hâlde başarısız olanlar isyan etmemeliler, bir anda her şeyden vazgeçip ümitsizliğe kapılmamalıdır. İşte burada her konuda elimizden geleni yapıp gerisini Allah’a bırakmak tevekküldür. Çocuk bu duygu ile karşılaştığı her durumda ‘Allah’tan gelene rıza gösterme’ hâlini yaşayacaktır.

Kaza ve kadere inanan, hayır ve şerrin her zaman Allah’tan geldiğini kabullenen çocuk her zaman kendisi ve çevresiyle barışık

ve ümitli olacaktır. Bu psikolojik olarak sorunsuz bir rahatlık demektir. Beraberinde mutluluğu ve başarıyı getirecektir. Ebedî âleme inancı olmayan, her şeyi Allah'a bağlamayan çocuk (veya erişkin) ise, gerçekleşmeyen hayalleri, ulaşamadığı hedefleri karşısında ruhunu sürekli baskı altında ve kötü hissedecektir.

Çocuğa kaza ve kader bahsi bir türlü öğretileniyorsa, Allah'a iman konusuna tekrar geri dönülebilir. Allah'ın, bizim detaylarını bilemediğimiz geniş bilgisi ile olayları gerçekleştirdiği, her olayın, önceden Allah tarafından planlandığı ve zamanı gelince de yine O'nun tarafından yaratıldığı, çocuklara anlatılabilir. Bu, aynı zamanda kader ve kaza kavramlarının kısa bir tanımı demektir.

Çocukların, Allah'ın her şeyi bilen, her şeye gücü yeten “Mutlak Hâkim” oluşuna inanmaları, onların kader ve kaza hakkında anlatılanlara da kolaylıkla inanmalarını sağlar. Burada dikkat edilmesi gereken husus, çocuğa verilen bilgilerin, anlaşılabilir ifadelerle aktarılmasıdır.

İlk çocukluk yıllarında bu kadarla yetinilmesi yerinde bir davranış olurken, son çocukluk yılları adı verilen 7-12 yaşları arasında, çocuklara bu kez kaza ve kader kavramları, yine anlayabileceği bazı misaller yardımıyla öğretilir. Fakat asla tartışmaya yol açacak şekilde konuşulmamalıdır. Anlaşarak hep birlikte bu konuda tartışmaktan uzak durulmalıdır. Belki de tam olarak sağlıklı bir neticeye ulaşmak insan için mümkün olmayacağından, bu konu üzerinde tartışmada bulunmak, Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselamın kesin tavrıyla yasaklanmıştır. Peygamberimiz bu tavrını şu şekilde ortaya koymuştur:

“Bir gün, kader konusunda tartışmakta olan sahabeleri gören Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselam onlara şöyle çıktı: ‘Siz bununla mı emrolundunuz? Yoksa ben size bunun için mi gönderildim? Sizden öncekiler bu konuda tartışmaya başladıkları zaman helâk olmuşlardır. Bir daha sakın bu konu üzerinde tartışmayınız!’”^[48]

Abdurrezzâk, Musannef, IV/334.

Bkz. İbn Mâce, Mukaddime 9.

Bkz. Carl Gustav, Jung, *Psychology & Religion*, s. 6.

Bkz. Tirmizi, Birr 2140.

Bkz. Kütüb-i Sitte.

Bkz. Hadîd sûresi, 57:22-23.

Bkz. Tirmizi, Kader 1.

4. BÖLÜM:

ESMA-İ HÜSNA İLE ÇOCUK TERBİYESİ

Çocukta Olmasını İstediğimiz Davranışlar

HANGİ ANNE-BABAYA SORSAK, öncelikle doğru, dürüst, çalışkan, edepli, ahlaklı bir evlat istediğini söyleyecektir bize. Zaten bunun için çabaladıklarını, onlara iyi bir gelecek sağlamaya çalıştıklarını, varını yoğunu iyi bir evlat yetiştirebilmek için seferber ettiklerini dile getireceklerdir. Fakat dikkat edersek bu cümlelerde çocuklarımıza emek vermek hususunda kastettiğimiz maddi çabalarımızdır. Kaliteli giyim kuşam, pahalı okullar ve belki de lüks yemekler...

Kendi yemediğimizi yedirmek, giymediğimizi giydirmek anlamında bir çabadır bu. Dilimizde alışkanlık olduğu için bu şekilde söyleniliyordur belki ama hangimiz hep onlar için çabalıyoruz derken, “Sabah namazına zorla ıslatarak kaldırıyoruz, onları teheccüde alıştırmak için kendi uykumuzdan oluyoruz. Mutlaka her yıl kumbaralarını hayır kurumuna vermeleri için dolduruyoruz...” gibi cümleler sarf ediyoruz?

Peki, bu cümlelerin hangisi ‘istenilen evlat’ özelliklerine hizmet eder? İyi bir giysiyle iyi bir karakteri de beraberinde giydiremeyiz ki çocuklarımıza? Pahalı bir okula gidiyor diye erdemli ve imanlı bir insan olamaz ki evladımız. Para ile kurslara gitse, ek dersler alsa hatta bizce en yüksek mevkiye gelse, doktor olsa, mühendis olsa; bu mudur amaç? Özlediğimiz yetiştirmeyi istediğimiz evlat—insan—modeli bu mudur? Önce toplumun karşısına güvenle ve sonra da Yaratıcımızın karşısına *emin* olarak çıkarabileceğimiz zürriyetimizin modeli bu mudur?

Elbette hiçbir ebeveyn çocuğunun tembel, düzensiz, haylaz, yalancı ya da problemlili olmasını arzulamaz. Bu durumda evladımızı nasıl görmek istediğimizi bir kez daha sorgulayalım?

Tüm iyi ve kötü huylar çocuğun gördüğü bir muameleye yahut etkiye, tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Doğuştan getirdiği eğilimlerin yanı sıra okul öncesi dönemde yetiş(tiril)en çocuk, önce dış çevreden gördükleriyle şekillenir. O hâlde çocuğumuzda olmasını istediğimiz iyi huy ve alışkanlıklarla ilgili kendimize yönelik, bir kez daha düşünmemiz gerekir.

İşte bu sebeple çocuğumuzda olmasını istediğimiz ve istemediğimiz ne tür davranış ve karakter modellerimiz varsa ve bunların ne kadarını çocuğuma sağlayabiliriz, ne kadarına da engel olabiliriz, öncelikli olanlarını sıraya koyarak inceleyelim. Zira her insanın yaratılışında iyiye de kötüye de temayüller vardır. Ancak doğru yönlendirilip terbiye edilirse her biri hayra döner.

Son dönemlerin moda tabiriyle söyleyelim ki; pozitif ebeveynlik anlayışı şart. Çocuğumuzla daima iyi ilişki içinde olmayı korumak zorundayız. Çatışmaya girmekten de daima kaçınmamız gerekiyor. Bu iki durumu sağlayabilirsek pozitif ebeveyn olmamız kolaylaşır.

İyi huylar izlemek istiyorsak iyi örnekler sunmalı, iyi model olmalıyız. Örneğin; genel hâli sinirli olan bir annenin çocuğunun hırçın olmasından şikâyet etmeye hakkı olmadığı gibi. Düzensiz bir annenin çocuğuna dağınık olduğu için kızmaya hakkı olmadığı gibi. Konularımız ilerledikçe hep birlikte göreceğiz ki; çocuk yetiştirmenin

birçok yöntemleri olduğu gibi bunları kuvvetle destekleyen temel konu, sabır ve duadır. Elden bırakılmaması gereken bu iki konuyu unutmadan, evladımızda görmeyi en çok arzuladığımız konuları incelemeye, Esmâ-i Hüsna'nın en başı olan, Allah (c.c.) ismini söyleyerek ve zikrine devam ederek başlayalım:

Sabırlı Davranmayı Öğrenmiş Bir Çocuk

Sakinlik daha çoğu insanın mizacı ile ilgili bir durumdur. Yani doğuştan getirdiğı genetiğine kodlanmış olan bir özelliktir çoğunlukla. Mizacın değiştirilmesi söz konusu olmadığı gibi beslenebilir, eğitilebilir, düzeltilebilir niteliktedir. Eğer çocuğunuz mizaç bakımından sakin bir yapıda ise terbiye etme açısından zaten probleminiz yok. İşiniz kolay. Yok, öyle değil ama siz, “Keşke benim de çocuğum biraz sakin olsaydı” diyerek, çok hareketli, çok kıpır kıpır yahut hırçın oluşundan şikâyet ediyorsanız, bu konuda yapılabilecekleri birlikte inceleyelim:

Çocuğumuzda sakinliğı sağlayabilirsek onu her konu da çok kolay terbiye edebilir ve eğitebiliriz. ‘Sekinet’ beraberinde uyumu da getireceğinden ailenin görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi kolaylaşacaktır. Uyumlu bir çocuğa, günlük eğitim programına uymasını ve okul derslerine çalışmasını da, günlük ibadet programını da kolay kabul ettirebilirsiniz. Oyun, ders ve değerler eğitimi saatlerine muhalif olmayan çocuğun, eğitim ve terbiyesinde de sıkıntı yaşanmayacaktır. Zira sakin tabiatlı bir çocuğu eğitmek ve terbiye etmek her zaman daha kolaydır.

Özellikle günümüzde çoğu annenin şikâyet ettiği hiperaktivite ve aşırı hareketlilik sorunu sakin bir çocuk modelini aratır hâle gelmiştir. Sakin olmak öfkeli olmanın zıt hâlidir. Yani kolay kolay öfkelenmeyen insan ‘sakin insan’dır.

Öfkeli ya da hırçın bir çocuğun, öncelikle şefkat duygularının aktive edilmesi gerekir. Tabii ki anne daima sabırlı, çocuğun her yanlış hareketine ani tepkiler vermeyen, ceza vermede acele etmeyen, şefkatli bir davranış sergilemesi gerekmektedir. Bu durum anne-baba ve evin genel havasında hâkim olduğu hâlde çocuk hâlâ

agresif ve öfkeli olmaya devam ediyorsa bu durum elbette bir uzmanla konuşulabilir. Fakat bu durumlara önlem ve tedavi olarak—tecrübe ile sabitlediğimiz—esmalarla destek olabiliriz.

Sakin bir evlat yetiştirmek istiyorsanız: Halîm ve Rahîm isimlerinin zikriyle meşgul olabilirsiniz. Bu isimler insana ani öfkelenmemeyi, merhametli olmayı, ani kararlar vermemeyi, sabırla bekleyerek yumuşaklıkla davranmayı öğretir. Bu zikirler Allah'ın (c.c.) en sevdiği kişilik özelliğini kazandırır insana.

Bir gün Resûlullah aleyhissalâtu vesselam Abdülkaysoğullarından Eşecc'e: "Sende Allah'ın sevdiği iki özellik vardır: Hilim (Yumuşak huyluluk) ve teenni (ihtiyatkârlık)"^[49] buyurdu.

Ayrıca Peygamber Efendimiz, "Teenni Allah'tan acelecilik şeytandandır." buyurmuştur. Elbette çocuklarımıza halîm olmayı, sakın olmayı öğretirken Şüphesiz hilmin de bir ölçüsü vardır. Halîm olacağım diye zulme boyun eğmek doğru değildir. Halk arasında hilm-i himârî denilen böylesi yumuşaklık, kötü kimselerin kötülük yapma arzusunu ve cesaretini kamçılایacağı için son derece yanlıştır. Yeri gelince haksızlığa başkaldırmak bir fazilettir. Merhum şairimiz Mehmed Âkif:

*Yumuşak başlı isem kim dedi uysal koyunum
Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boynum*

derken yumuşak başlı olmakla zillate boyun eğmenin farkına işaret etmiştir.

İnsan ahlakındaki önemi açısından Hz. İbrahim'in salih bir evlat isteme duasına karşılık olarak: "Biz de ona halîm bir oğul müjdeledik"^[50] cevabı gelmiştir.

el-Halîm: O Allah ki; çok sakın, hemen öfkelenmeyen, kızmayan, heyecanlanmayan, acele etmeyen, hoşgörülü olandır.

Mademki biz mü'minler her işimize besmele ile başlıyoruz. Evladımızı yetiştirirken de Allah'tan onun rahmetini dileyerek davranmalıyız. Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adı ile başlanılan her işten, yüzümüzün akı ile çıkacağımıza inancımız sonsuzdur.

Allah'ın rahmetinin üzerimizde olduğunu bilmek artık başka hiçbir şey istetmez bize. Zira Allah'ın rahmeti her şeyi kapsar. Rahmân ismi de Rahîm ismi de, rahmetten türemiştir. Kur'ân-ı Kerim'deki (bir sûre dışında) her sûreye başlık olan "Bismillâhirrahmânirrahîm" bizim işlerimize nasıl başlık olmaz. Nasıl her işimizin başında besmele çekerek Allah'ın rahmetini istemeyiz ki?

Elbet isteriz. Esirgeyen ve bağışlayan Allah'tan evlatlarımızı ve bizi bağışlamasını ve en hayırlı birer insan olabilmeyi isteriz. Ve inşallah bize dünyada ve ahirette rahmetiyle muamele edecek olan Rabbimize yalvarır, yardım isteriz. Özellikle Rahîm isminin insanlar üzerinde tecellisi çoktur. Bu ismi zikreden kişide bir annenin evladına göstermiş olduğu merhamet ortaya çıkar. Kısaca annelerde daha fazladır tecellisi diyebiliriz.

Bu sebeple hayvanlarda dahi yansıdığı görülür. Anne kedinin yavrularını emzirirken nasıl da mülayim olduğuna hiç dikkat ettiniz mi? Veya anne kuşun bıkmadan, usanmadan yuvasındaki yavrularına bir bir yiyecek getirdiğini, tekrar tekrar gidip geldiğini nasıl da merhametle çırpınarak yaptığını gördünüz mü? Hayvanlar âlemindeki tüm anneler cüsselerine bakmadan gerektiğinde aslan kesilerek yavrularına sahip çıkarlar. İşte bu Rahîm isminin mahlûk ayırmadan annelerde yansımasından mütevellittir. Şefkat olmasaydı, annelik diye bir şey de olamazdı.

er-Rahîm: O Allah (c.c.) çok merhametlidir.

Bu güzel ve mübarek isimlerin elbette zikredildikçe çocuklarımızda da yansıdığı görülecektir. Çocuğumuzu hayata hazırlarken zaman zaman sohbet ederek, hayatta karşılaşabileceği moral bozucu bazı durumlar olabileceğinden ona bahsedilebilir. Ayrıca kendisini sinirlendiren durumlarla karşılaştığında kendisine ve çevresine hatta geleceğine zarar vermemesi için uyarılarda bulunmalıdır. Burada Peygamber Efendimizin şu tavsiyesinden yardım alabiliriz:

“Öfkelendiğiniz zaman abdest alın. Ayakta iseniz oturun. Oturuyorsanız uzanın ki, öfkeniz dinsin.”

Bu şekilde sinirini yenmesi tavsiye edilerek çocuk eğitilmelidir. Bunu sizin ona sözle telkin etmeniz bile çocuğunuzun kalbini yumuşatacaktır. Özellikle okul öncesi dönemi çocuklarının arkadaşlarına, oyununun bozulmasına hatta oyuncaklarına sinirlendiği gözlenmiştir. Bu durumlarda hemen devreye girerek ona sabırdan bahsetmelisiniz. Sabır terbiye eğitiminde en temel konudur. Öğrenen ve öğreten kişinin olmazsa olmazıdır. Terbiyenin ailede verildiğini bildiğimize göre, anne-baba ve çocuk karşılıklı sabır hâli gösterebiliyorsa tüm işler kolaylıkla halloluyor demektir. Böylece sürekli problem üreten bir diyalog kurulmuyor demektir.

Biz çocuklarımızı yetiştirirken nasıl ki sabrı bir kenara koyamıyorsak onlara da aynı şekilde sabrın nasıl zor ama bir o kadar kıymetli bir şey olduğunu öğretmeliyiz. Onlara sabrı öğretirken Allah'ın es-Sabûr ismini tanıtmalı zorlandıkları zaman hemen dilleriyle bu ismi saymayı alışkanlık edinmelerini söylemeliyiz. Evlatlarımıza önce kendimiz sabırlı davranarak örnek olmalı daha sonra da yumuşaklıkla tavsiyeli tembihlerde bulunmalı, sabrı örnekleyen güzel hikâyeler anlatmalıyız. Peygamberlere iman konusunda bahsettiğimiz gibi Eyüp peygamberin hastalığına, Yakup peygamberin de, oğlunun başına gelenlere nasıl sabrettiğini anlatabiliriz. Her iki hikâyenin sonunda da selamete ve rahatlığa ulaşılmıştı. Sabır, zor ama sonu lezzetle biten bir süreçtir.

Bu konuda dönüp dolaşıp okuduğum beni çok etkileyen, Hz. Lokman'ın evladına olan tavsiyesini siz de evlatlarınıza okuyabilir, okutabilirsiniz: “Yavrum namazı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten alıkoy. Başına gelen musibetlere karşı sabırlı ol. Çünkü

bunlar kesin olarak emredilmiş işlerdendir.”

Nasıl ki Kur’ân-ı Kerim’de “Rabbinin rızasına ermek için sabret”^[51] buyuruluyor, biz de her zor duruma meşakkatli hâllere sabır göstermeye zorlamalıyız kendimizi. En ağır sabır imtihanlarından şüphesiz peygamberler geçmiştir. Sabır ve güzel ahlak deyince ilk akla Hz. Muhammed aleyhissalâtu vesselam gelir. Çocuklarımıza Peygamberlerin hayatlarını okutabilir okumaktan sıkılanlara ise kıssalarını biz anlatabiliriz. Böylece çocuğumuzla çok nitelikli ve istifadeli zamanlar da geçirmiş oluruz.

Günümüz çocuklarında acelecilik, sabırsızlık en fazla gözlemlenen ruh hâlidir. Oyun oynarken arkadaşının sırasını bekleyememe, kendisine verilecek bir oyuncağı bekleyememe, yerinde duramama gibi bir ruh hâli görüyoruz. Bu görüntü her annenin çocuğu hakkında hiperaktif olduğu düşüncesini uyandırmaktadır.

Her hareketli ve yerinde duramayan çocuk elbette hiperaktif değildir. Bunun en temel sebebi çoğunlukla sabır eğitiminin ve terbiyesinin verilmemiş olmasıdır. Çoğu anne çocuğunu yetiştirirken şarta bağlama davranışı sergiler. Mesela, öğle yemeğini yemeden oyun oynayamazsın der. Ama çocuk bekleyemez yemek yeme zamanına bile sabredemez. Çoğunlukla aç kalkar sofradan...

Bir insana zor bir şeyi kabullendirmenin en cazip yolu, ona ödül göstermektir. Bu yol çocuklarda çok geçerli bir yöntemdir. Sabrın ödülünü yine Kur’ân-ı Kerim’in müjdelemesi ile onlara söyleyelim: “(Allah) sabretmelerine karşılık onları cennet ve ipekten giysilerle mükâfatlandırır.”^[52] Sabretmeyen insan kısa zamanda dayanma gücünü kaybeder. Her daim aceleci ve panik hâli hasıl olur kendisinde.

İnsana çocuk yaşta sabır eğitimi ve terbiyesi verilemezse, birçok konuda başarısızlığa uğrayacaktır. Bu da onun yaşam kalitesini düşürecektir. Peşinden her konuda ümitsizliğe düşecek ve başarısız beceriksiz bir insan olduğuna inanmaya başlayacaktır. Bu da doğal olarak psikolojik sıkıntıları peşinden getirecektir. Biz erişkinler dahi öncelikli olarak hangi konularda sabır göstermemiz gerektiğini bilmiyoruz. Üç konuda sabır çok önemli hatta zorunludur:

- İman ve ibadetlerde ısrar etmede.

- Günaha girmemeye ısrar etmede
- Başımıza gelen bela ve musibetlere dayanma gücümüzü yitirmemede.

es-Sabûr: Günahları cezalandırmada acele etmeyen, müddet verip bekleyendir. İhmal etmeyen ama çok sabredendir.

Yalan Söylemeyen, Sözünde Duran Çocuk

Okul öncesi dönemi çocuklarda hayal kurma, kurgulama fazlasıyla görülür. Bunu elbette oyun esnasında uygulayan çocuk bazen oyun dışında da olmayan şeyleri olmuş gibi anlatabilir. Uzmanlar bunun olabileceğini ilkokula başlama ile birlikte giderek azalacağını ve zamanla yok olacağını söylerler. Çocuğu, fazlaca uydurarak, olmayan şeyleri olmuş gibi anlatıyor ve ebeveyn de bunu fark ettiği an panikleyerek, “Yalan konuşma!” uyarısında bulunuyorsa, en büyük hatayı yapıyor demektir. Burada endişelenen anne-baba, maalesef düşüncesiz davranarak çocuğa yalan söylemeyi öğretmiş oluyor. Aslında çocuk yalan söylemeyi, hayalindeki güzel şeyleri, olmasını istediğı şeyleri kurgulayarak ebeveynine aktarıyor. Ama ‘yalan söyleme’ uyarısını alan çocuk, yalan söyleme ihtimalinin kendisine bir önerme olarak verildiğini algılıyor.

Hâlbuki bunun yerine çocuğa, “Doğruyu söyle” denilse hem yalan söyleme fiili çocuğa yakıştırılmamış olacak hem de böyle bir yol gösterilmemiş olacaktır. “Doğruyu söyle” uyarısında bulunan çocuğa, direkt ve tek yol olarak doğruyu söyleme yolu gösterilmiş olmaktadır. Sözle eğitim bu şekilde olup, düşüncesizce sergilediğimiz davranışlarımızla da kendi çocuğumuzu yalana sevk etmiş olabiliyoruz.

Basit bir örnekle; telefon çalar patron arıyordur. Baba işe geç kaldığı için telefona bakın ve evde olmadığımı söyleyin der. Anne telefonu açar babanın çıktığını söyler. İşte bu durumu gören çocuk ilk mesajı almıştır. Onun algısına göre yalan söylemek mübahtır. Çünkü babası bunu yapmış ve annesi de davranışlarıyla bunu onaylamıştır.

Şartlar ne olursa olsun asla yalan söylemeyen yanlış konuşmayan

anne-baba, çocuğun dikkatinden asla kaçmıyordur, bunu unutmayın! Aile içindeki ilişkileri ve davranış modellerini okul öncesi döneminde çocuk, bir kamera gibi kaydeder. Siz onun oyuna dalmış olduğunu zannederek duymaması gereken şeyleri yanında konuşursunuz ama o sürekli kayıta olduğu için aniden bir soru sorup sizi şaşırtabilir. Ancak o zaman anlarsınız ki kulağı sizdeymiş ama iş işten geçmiş çocuk konuşmalarınıza şahit olmuştur.

Çocuğumuz yanlış veya hatalı konuşabilir, hemen onu yalancılıkla suçlamamalıyız. Özellikle kız çocuklarında 4 yaş civarında hayali anlatımlar, uydurmalar fazlasıyla görülebilmektedir. Bunun yalancılıktan farklı bir şey olduğunu anne-baba bilmeli ve ona göre davranmalıdır. Önce anne-baba çocuğa dürüst ve net konuşmalıdır. Davranış ve sözlerimizle çocuğa samimi olursak o da bunu aynı şekilde örnekleyecek ve samimi olacaktır. Çocuğa sakın davranmak bu konuda çok önemlidir. Onu korkutarak, “Bu hatayı sen mi yaptın?” diye bağırırsak elbette ki annenin şiddetinden kurtulmak için, “Hayır” diye yalan söyleyecektir.

Çocuğunuza her daim sakın davranarak güvendiğinizi hissettirin. Bu güven hatalarını itiraf etmesini sağlayacaktır. Yakaladığınız ilk yalanı ise ciddiyetle karşılayın ve hayretler içerisinde olduğunuzu böyle bir şeyle bir daha karşılaşmak istemediğinizi belli edin. İlk tepkinizden aldığı izlenim bir daha yalanı denememesi gerektiğini ona düşündürecektir ve bir daha yalan söylemeyecektir.

Doğruluk, dürüstlük gibi çeşitli erdemleri kazanmak, iyi, kötü gibi ahlaki kavramları tanımak bakımından 0-6 yaş dönemi çok önemlidir. Bunlar önce aile ortamında öğrenilirler. Aileden hemen sonra gelen okul da bu kavramların çocuğun karakterinde sabitlenmesi açısından fazlasıyla önemlidir. Çoğu ailenin iyi okul, iyi öğretmen ve iyi arkadaş seçme çabası bu endişeden kaynaklanmaktadır. Çocuğumuza daima doğru sözlü olmasını telkin etmeliyiz: Düşüncesizce sarf edilen bir söz bile bazen Allah'ın gayretine dokunabilir.^[53] Çocuğu da fazlasıyla etkileyebilir.

Şartlar ne olursa olsun asla yalan söylemeyen küçük Abdülkadir'in hikâyesini kızıma bu konuda eğitim verirken anlatmıştım. Çok etkilenmiş ve oradaki çocuğu dürüstlüğünden dolayı çok sevmişti.

Eşkiyalarla (hırsızlarla) karşılaştığı hâlde annesinin tembihi üzere cebindeki altını gizlememişti. Cesurca yeleğinin içinde altın olduğunu söylemeseydi çocuk olduğu için eşkiyalar onun üzerini aramayacaklardı ve altını çalınmayacaktı. Ama annesi ona, “Şartlar ne olursa olsun asla yalan söyleme!” demişti. Ama sonra ne oldu? Küçük çocuk yalan söylememe uğruna kendini ele vermiş ve altınını kaptırmıştı. Eşkiya bu durumun sebebini sorunca; dürüstlüğüne ve inancındaki samimiyete hayran kalmış, Müslüman olmuştu. Hemen çaldığı eşyaları sahiplerine iade etmişti. Büyüdüğünde mübarek bir zat ve âlim olmuştu. Artık adı Abdülkâdir Geylânî Hazretleri idi.

Uzmanlar, çocuğun ruhundaki iç çatışmaların onu yalana iteceğini söylüyorlar. Sağlam bir benlik kazanmış ve iç çatışmaları olmayan çocuklar kolay kolay yalan söylemezler. Bu durumda yalana sebep olan dört etken vardır: Aşağılık duygusu, suçluluk duygusu, saldırganlık ve kıskançlık. Bunlar yalana neden olur ve bu duygularını çocuk yalanla örtmeye çalışır. Çünkü açığa çıkmasını istemez. Ebeveynler ‘günümüz tabiriyle’ çocuklarıyla çevirim içi iseler bu durumu çabuk fark edeceklerdir ve hemen duruma el koyarak, yalan söylemenin alışkanlık hâline gelmesini engelleyeceklerdir. Sevgi ve duygu açıklığının da yalanı körüklediği bilinen bir gerçektir. Sevgiden yoksun olan çocuk anne-babasının ilgisini çekmek için yalana başvurur. Bu onun eksik yanını tamamlamak için kullanabileceği en pratik yoldur.

Anne-babalar bu konunun tedavi ve terbiyesi için çocuklarına kucaklarını açsalar, sorun ortadan kalkacaktır. Çocuklar için en iyi manevi beslenme ve büyüme vitamini; kucaklamak, öpmek ve dua etmektir. Hadis-i şerifte “Çocuklarınızı çok öpün zira her bir öpücük için size cennette bir derece verilir”^[54] buyrulmaktadır.

‘Yalan söylememe’nin her zaman doğru sözlü olmanın bir mertebe üstü, verdiği sözde durmaktır. Sözüne sadık olmak, insanda en önemli vasıf olarak yer eder. Verdiği sözü yerine getirmek insanın şerefini artırır. Bir çocuğa da çok yakışabilecek en güzel huylardandır. Zira rehberimiz Hz. Muhammed’in peygamberlik gelmeden önce dahi herkesçe bilinen sıfatı idi ‘emin’ oluşu. El-emin denilirdi ona. Biz insanlar bu konuda ayetlerle uyarılmışızdır: “Verilen

sözü yerine getirin. Çünkü verilen sözde bir mesuliyet vardır.”[55]

Sözünde durmamak münafıklık alametidir buyuruyor Peygamber Efendimiz: İlki yalan söylemek, ikincisi verdiği sözde durmamak. Üçüncüsü de kendisine bir şey emanet edildiğinde ihanet etmektir.

Bu konuda da en etkili yöntem, çocuğun model almasını değerlendirmekle olur. Biz büyükler yerine getiremeyeceğimiz sözü ona vermemeliyiz. Ki o da, “Büyükler söz verip yapmıyor! O hâlde ben de yapmayabilirim” düşüncesini ruhuna yerleştirmesin.

Bu konuda ikinci yol, etkili hikâyelerden ders çıkarmak, örnek almak olacaktır. Verdiği söze sadık kalacak, verdiği sözü tutmamış olmasının diye, hayatını tehlikeye atacak kadar samimi davranan Mehmed Akif Ersoy’un şu hikâyesi anlatılabilir: Bir gün Mehmet Akif daha önceden Beşiktaş semtinde buluşmak üzere arkadaşıyla sözleşmiştir. Fakat o gün hava şartlarından dolayı boğazı geçecek kayık bulamaz. Zor şartlarla arayıp bulduğu bir kayıkçıyı ikna eder misliyle para verir ve boğazda sürüklenerek yolculuğunu tamamlayarak arkadaşına ulaşır. Evin kapısını kızı açar ve babasının evde olmadığını, bu kötü havada kendisinin buraya gelmesinin imkânsız olduğunu söyleyerek, başka bir yere gittiğini söyler. Mehmed Akif sırf söz verdiği için en kötü şartlarda bile sözünün gereğini yerine getirmek için çabalamıştır ve karşısında arkadaşını bulamamıştır. Aynı hassasiyeti göstermeyen arkadaşının davranışını içerler ve onunla bir daha görüşmez.

Çocuk terbiyesindeki en sancılı konulardan biri olan yalan söyleme alışkanlığı veya sözünde durmama meselesinde bize şu esmalar yardımcı olacaktır: Mü'min, Velî.

el-Mü'min: O Allah ki, yarattıklarına güven verendir. Bu esmayı hem kendiniz hem de çocuklarınıza tekrarlatırsanız, fazileti icabı, dili yalan ve küfürden uzaklaşır. Bu esmanın manası da insanda zikredildikçe tecelli edecektir ve güvenilir bir insan olması kolaylaşacaktır.

el-Velî: Allah; seven, görüp gözeten ve yardım edendir. “Allah, iman eden kimselerin velisidir. Onları karanlıktan aydınlığa çıkarır.”^[56] ‘Velî’, ‘Vali’ ve ‘Mevla’ aynı anlama gelmektedir. ‘Velî’ ismiyle Allah’tan yardım istedikten sonra peşinden zikredilen ‘Vali’ ismiyle de kişinin sözünün tesirli olması fazileti beklenir.

Saygılı ve Görgülü Bir Çocuk

Bize ne kadar da nazik kibar ve görgülü bir çocuğumuz olduğunu söyleseler, mest olmayacak anne-baba yoktur. Evet, bu özellikler kesinlikle çocuklarımızda görmeyi arzuladığımız nitelik ve erdemlerdir. Fakat biz ebeveynler bunu ne kendi kişiliğimizi tatmin etmek ne de onore olmak için istemeliyiz. Evladımız geleceğin olgun insanı, iyi bir ebeveyni, belki saygın bir işvereni daha da önemlisi örnek, kaliteli bir Müslümanı olacaktır.

Tüm bunlar sağlam kişilik temelleri ister, iyi bir terbiye ister. Terbiyenin en önemli maddelerindendir saygılı ve nazik olmak. Bir Müslüman’a da ancak bu nitelikler yakışır. Çoğu hususta olduğu gibi bu nitelikte çocuklar yetiştirmek de model olma, takdir etme ve sabır gösterme gibi zorlu kademeleri olan bir süreç gerektirir. Şüphesiz çocuğa görgü ve nezaket kurallarını kazandıracak ilk adım anne ve babanın yaşantısında gösterdiği tavidir. Nezaket kuralları ve nazik davranma şekilleri toplumdan topluma farklılık gösterir.

Bizim toplumumuzda nezaket kurallarının ana belirleyicisi dinimizdir. Özellikle Peygamberimizin ‘sünnet-i seniyye’ olarak

adlandırılan davranışları nezaket kurallarının sınırlarını çizer. İslâm literatüründe bu konuya ‘adab-ı muaşeret’ denilmiştir. Osmanlı döneminde sıbyan mektepleri ve rüşdiyelerde ‘adab-ı muaşeret’ temel ders olmuştur.

Özellikle bu konumuz, çocuğa telkinle öğretilmeyeceği oranda, örnek görmeye mecburdur. Komşuya saygısızca davranan annenin, “...olsun, sen saygılı davran, saygı iyidir” demesi ile saygı ne kadar öğretilemezse, kaba konuşan babanın “...olsun sen kibar konuş, kibarlık iyidir” demesi ile de asla kibarlık öğretilmeyecektir.

Saygı sözle değil görülerek öğrenilecek bir şeydir. Bizlerin hatalı olduğunda hatamızı kabul edip özür dilememiz, çocuğumuzun da hatası olduğunda özür dilemeyi öğrenmesini sağlayacaktır. Çocuğumuz ders çalışırken biz, sessiz olmaya dikkat ediyorsak, o da bizim başımız ağrıdığına, sessiz olmaya dikkat edecektir. Kendine karşı saygılı davranıldığını gören çocuk, ailesine karşı saygısız davranamayacaktır. Saygı gösterme ve nezaketli davranma hususunda daha küçük yaşlarda çocuklarımıza oynadığı oyunlarla temel atabiliriz. Evcilik oynarken eve gelen misafire “Hoş geldiniz” deyip el öpmesi onun farkında olmadan öğrendiği en vazgeçilmez nezaket kuralı olacaktır. Hatta bunu yapmaktan çoğu çocuk hoşlanır. Kardeşler misafir geldiğinde el öpme sırasına girebilirler.

Ebeveynin oyun ile öğretmeye çalıştığını çizgi film ile baltalamaması gerektiği gerçeği de çok ciddi bir noktadır. Zira çocuklar rastgele izledikleri çizgi filmlerden asla nezaket ve saygı öğrenemezler. Aksine tüm çocuk filmlerinde ortak konu aynıdır: Şirin(!) karakter istediği her şeyi ya sihir, büyü ile ya da entrika ile elde edebilmektedir. Erkek çocuklara hitap eden filmlerde ise kaba kuvvetle elde etme ön plandadır. Hâl böyle iken, bunu gören çocuğumuzdan, arkadaşından oyuncağını rica ederek istemesini bekleyemeyiz!

Arkadaşının elinden büyük ihtimalle izinsizce ve kabaca çekerek alacaktır. Sonunda gözyaşı ve kavga olacağı için, çocukta geçimsizlik karakter hâlini almaya başlayacaktır. Anne ve baba, çocuğun izlediklerini kontrol altına alması gerekmektedir.

Çizgi filmlerde son dönemlerde dikkatimi çeken bir şey daha var ki

o da; herkesi, her şeyi tek tip ve tekdüze yapmaya çalışmaları. Moda neyse çocuk onu giymeli. Makyaj yapmalı. Popüler olmak için televizyondakiler gibi davranmalı ve konuşmalıdır. Mesajlar gayet açık ve net olarak bunu vermektedir. Oysaki bizler farklılıklara saygı gösterebilen bir çocuk yetiştirmeyi hedefler ve arzularız.

Dili insanın karakterini ele verir. Bu sebeple konuşmalarımıza dikkat etmek zorundayız. Dil ve konuşma şekli karakterin aynası ise çocuklarımıza da daima edepli ve saygılı konuşmalarını öğütlelemeliyiz.

Çocuk, “Lütfen”, “Teşekkür ederim”, “Özür dilerim”, “Peki efendim” gibi kelimeler kullanmasını mutlaka öğrenmelidir. Çocuğu suçlamak, lakap takmak, alay etmek, tehdit etmek onu kabalığa sevk edecek davranışlardır. Ebeveyn, “Git”, “Gel” gibi emir cümleleri yerine, “Gider misin”, “Gelir misin” gibi nazik ifadeler kullanırsa, çocuk hem yumuşaklıkla muamele görmüş olacak hem de bu sözleri örnekleyerek konuşacaktır.

Kur’ân-ı Kerim’de insanın konuşma şekliyle ilgili de birçok ayette tavsiyeler ve uyarılar vardır: Kibarca konuş,^[57] gerçeği konuş,^[58] zarifçe konuş,^[59] dürüst konuş,^[60] nazikçe konuş,^[61] yumuşak dilli konuş,^[62] yalansız konuş,^[63] anlamlı konuş,^[64] düzgün konuş^[65] gibi ifadeler kullanılmıştır.

Görgü kuralları üzerine genel olarak, dinimizde hiçbir konu değinilmeden bırakılmamıştır. Yürüme, oturma kalkma, yatma, konuşma şekli gibi insana faydalı veya zararlı olan her şey ana hatlarıyla Kur’ân’da işlenmiş Peygamber Efendimiz de bizi en ince teferruatına kadar bildirmiştir. Örneğin; sadece yürümekle alakalı birçok ayet vardır. Kur’ân-ı Kerim’de mealen buyruluyor ki: “Böbürlenerek yürüme! Ne çok yavaş, ne de koşarak, vasat bir şekilde yürü!”^[66] “Yeryüzünde böbürlenerek yürüme, çünkü sen ne yeri delebilir ve ne de boyca dağlara ulaşabilirsin.”^[67] Bir hadis-i şerifte de buyruldu ki: “Koşarak yürümek mü’minin değerini düşürür.”^[68]

Her konuda olduğu gibi nezaket konusunu da dinimize rahatlıkla danışabiliriz. Bu konuda evladımızı yetiştirirken bize yardımcı olacak

esmalar ise şöyledir:

el-Cemîl: Allah, güzel olandır. O, bütün güzelliklerin kaynağıdır. Bu âlemde var olan tüm güzellikler ‘Cemîl’ olan Allah’ın sanat eseridir. “O ki, yarattığı her şeyi güzel yarattı ve insanı yaratmaya bir çamurdan başladı.^[69]”

Umulur ki, bizim evladımız da onun güzel bir eseri olduğuna göre, bize bu isminin hürmetine yardım ederek, yarattığı tüm güzel huyları onun üzerinde tecelli ettirecektir.

el-Melîk: Her mülkün sahibi, varlıkları terbiye edip yetiştiren onlara mülk ve güç verendir.

Huyların ve duyguların da sahibi ve yaratıcısı Melîk olan Allah’ım, bizi de evlatlarımızı da terbiye et. Bu ismin hürmetine çocuklarımızı yetiştirirken bizi en güzel duygularla donat. Donat ki, onları senin rızan yolunda eğitebilelim.

el-Musavvir: Her varlığa en uygun şekli veren, farklı suretlerde yaratan, tasvir eden, biçimlendiren Allah’tır.

Merhametli Bir Çocuk

Aile içerisindeki fertlerin birbirlerine karşı saygılı, sevgili ve yardımsever davranması çocukta vicdan ve merhamet duygularını geliştirir. Gözlemlediğim üzere anlıyorum ki, maalesef pohpohlayarak üzerine titreyerek büyüttüğümüz çocuklarımız daima ‘başkasından almayı’ kendine hak gören sürekli isteyen ve anında yapılmasını bekleyen çocuklar hâline geliyorlar. Böyle çocukların ‘paylaşma’ duygusu olmadığı gibi onlardan yardım etme duygusu da beklenemez. O hâlde yardımseverlik duygusu olmayan kişide merhamet duygusu da gelişemez.

“Sen bir tanesin”, “Sen harikasin”, “Sen özelsin” diyerek benliklerini şişirdiğimiz çocuklarımızdan birilerine bir şey verme ve hizmet etme erdemlerini bekleyemeyiz. Daima hizmet alma beklentisi içinde olacaktır; çünkü o egosu şişmiş özel(!) bir çocuktur. Bu

davranışlarımızı uygularken hatalı olduğunu anlayamıyoruz. Ortaya bencil ve acımasız çocuklar çıktığında görüyoruz ki, ruhunda merhamet duygusuna bir gedik açmışız.

Oysaki okul öncesi dönemde anlattığımız merhamet odaklı hikâyelerle işe başlayıp okul çağıyla beraber onlara sorumluluk vererek bu terbiyeyi tamamlamış olsaydık, karşımıza istemediğimiz tablolar çıkmayacaktı. Her istediğini emek harcamadan, çaba göstermeden hemen elde edebilmiş bir çocuktan başkalarına karşı yardım ve merhamet beklemek çok anlamsızdır. Amacına yahut hayaline ulaşabilmek için çabayı, gayreti öğrenen çocuk, elde etmenin hazzını yaşayacaktır. Daha sonra başkalarının da ihtiyacını karşılamayı, diğerkâmlığı arzulayacaktır. İstediyini hemen elde eden bir çocuk bunun hazzını yaşayamadığı gibi diğerkâmlığı da düşünemeyecektir. Okul öncesi dönemde bir çocuk oyuncağını paylaşarak ya da küçülen elbiselerini bir başkasına vererek bu eğitimi aldıysa temellerini sağlam atmış demektir. Merhamet eğitimi almış demektir.

Bir gün internetteki haberlere bakıyordum. Kızımda yanıma gelmiş sessizce fotoğraflarına bakıyordu, çünkü okuma yazma bilmiyordu henüz. Haberler arasında geçiş yaparken siyahi bir çocuğun sırtında kardeşi varken ikisinin de ağlıyor olduğu fotoğrafını gördük. Kızım, “Dur dur bakalım şu resme” dedi. Bende itiraz etmeden geri getirdim resmi ve uzunca baktı ve “Bunların neden ağladığını ben biliyorum anne bunlar Afrikalı, açlıktan ağlıyorlar” dedi. Nereden bildin dedim. “Renkleri kara ya onlar açlıkla savaşıyorlar” dedi. “Baksana belli ki annesiz de kalmışlar abisi almış kardeşini sırtına ondan ağlıyorlar...” Ve kendisi de ağlamaya başladı. Koşarak kalktı kucağımdan “Ağlama yavrum gel” dedim. Biraz sonra baktım ki kumbarasını ve küçük cüzdanını almış koşarak geldi yanıma. “Bu tam ağzına kadar dolmamış, biraz daha atalım içine, tam dolsun” dedi. Küçük cüzdanından iki üç tane bozuk para attı içine. “Babam bana yine verir nasıl olsa” dedi. “Şimdi bunları gidelim hemen onlara verelim, kalk” dedi. “Akşam oldu şu anda gidemeyiz” dedim. “Ama onlar aç!” dedi. “Babamız evde değil, gelince konuşuruz yarın birlikte götürürsünüz” dedim.

Merhamet çok güçlü bir duygudur, icraat ister. Hemen vermek istedi hem de kendi elleriyle. ‘Hemen gidemiyoruz’ diye ağladı ve “Şu an ne yapabiliriz peki dedi? Hemen dua edelim” dedim. Acil emir almış asker gibi hemen çöktü yere ve kibleye döndü. “En büyük duayı okuyacağım” dedi. Kesti sesini. Ne okuduğunu sorduğumda ayetel kürsi dedi. “Şimdi belki biraz teselli olmuşlardır dimi anne?” diye sordu. Evet yavrum dedim. Peygamber Efendimiz de Kur’ân okuyarak açlığını giderirmiş. Sen de Afrikalı çocuklara doğru üfle...

O gece çok huzursuz uyudu. Bir fotoğraf o kadar celbetmişti merhametini. Elbette duygularına ve davranışlarına yalnızca gördüğü bir fotoğraf sebep olmamıştı. Ruhuna yerleştirdiğimiz merhamet tohumları yeşermişti o an. Ve gözyaşlarıyla suluyordu onları, daha da büyötmek için.

Vicdanlı ve merhametli çocuklar yetiştirmeliyiz. Günümüzde çocukların birbirine karşı çok kırııcı ve acımasız olduklarını görüyoruz. Merhametsiz çocuklar kendi arkadaş gruplarını kurarken, aralarına almak istemedikleri çocukları dışlıyorlar. Bunu yaparken de dalga geçme, alay etme, kalp kırma gibi davranışları kullanıyorlar. Vicdansızca diğerini kırabilen çocukta merhamet duygusundan bahsedemeyiz. O tip çocukların aileleri incelenecek olsa büyük ihtimalle ebeveynin de aynı davranışı görmüş olduğunu görürüz. Ya küçük olduğu için aile sohbetlerinden dışlanmıştı ya da ciddiye alınmayarak itilmişti.

Çocuklarımıza başka insanların farklılıklarıyla ya da dış görünüşleriyle alay etmenin ne kadar yanlış bir davranış olduğunu öğretmeliyiz. Gözlük kullanmaya başlayan kızımın o gün okula ‘sırf arkadaşları alay eder’ diye gitmek istemediğini hatırlıyorum. Sınıf arkadaşlarından kilolu olduğu için alay edilme korkusuyla içine kapanan bir çocuğa da şahit olmuştuk. Demek ki toplumumuzun çocuklarına, bu konuda güvenemiyoruz. Çocuklar yüksek ihtimalle kendileriyle dalga geçileceğinden eminler. Oysa biz Müslüman aileler çocuklarımızı Kur’ân ahlakına göre yetiştirmiş olsaydık şu ayetleri uygulamış olurduk: “...birbirinizle alay etmeyin, birbirinizi ayıplamayın, birbirinize lakap takmayın, birbirinizin kusurunu araştırmayın ve birbirinizin gıybetini etmeyin.” “İnsanlara en güzel

şekilde muamele et.”^[70] Ayetlerini kendimize düstur edinmek, bizi daha da merhametli kılacaktır.

Bu konuda da merhametimizi ve üzerimizdeki nimetini artırma yetkisi ancak Allah’a ait olan ve Rahmân isminin tek sahibinden, yine bu isimle istemeliyiz.

er-Rahmân: O çok merhamet sahibi, çok müşfik ve nimet vericidir. Kullarını ayırmaksızın merhamet eder, nimet verir.

er-Refîk: Allah (c.c.) yumuşak davranışlı ve merhametlidir.

el-Hannân: O, çok merhametli ve çok şefkatli olandır.

Sır Tutabilen Bir Çocuk

Esma-i Hüсна ile Çocuk Terbiyesi kitabımı yazmaya çalıştığım günlerde, çocuğu ortaokul öğrencisi olan bir yakınım şöyle demişti: “Bence günümüzdeki çocuklarda en büyük eksiklik sadakat” dedi. “Neden?” dediğimde ise söylediklerine hakikaten çok şaşırmıştım: “Yaşı 10 ila 15 arasındaki çocukların arkadaşlıklarını gözlemliyorum, hiçbiri samimi arkadaş edinemiyorlar veya arkadaş tutamıyorlar. Sürekli arkadaş değiştirip sağlam dostluklar kuramıyorlar. Bugün sevdiği arkadaşını yarın diğerine kötüleyip bırakabiliyor. Hemen diğeriyile arkadaş oluyor bu defa da onun hakkında bildiği özel bazı şeyleri başkalarına anlatıyor. Onu kaybedeceğini bilerek veya bilmeyerek, nihayetinde onu da kaybediyor. Ortada böyle çevresine güven vermeyen karakterde o kadar çok öğrenci var ki; eminim onlarda özelini anlatıp dertleşebileceği sırlarını paylaşabilecekleri bir kimseye sahip değiller. Zaten böyle daldan dala arkadaşlıklar kuran kişi, herkesi kendi gibi zannedeceğinden kimseye güvenemez. Bu bir kısır döngü, çocuklar ve gençler için çok mutsuz bir süreç. Bu tip tutarsız ilişkiler içinde çocuklar sadakat kavramını nasıl öğrenecekler!”

Çok haklıydı. Benim çocuğum henüz birinci sınıfta olduğu için biz bu aşamalara şahit olmamış ve bu derece ileri olduğunu

düşünmemiştik. Onların yaşadığı daha çok ortak oyun oynayabilenlerden oluşan arkadaş gruplarıydı. O oyunu oynamak istemeyenle, o teneffüs arkadaş olunmazdı. Ya da canını acıttığı için arkadaşını öğretmene şikâyet etmeyi biliyorlardı masumca. Laf taşımak, birinin özel hâlini hemen diğerine söylemek bu yaştaki çocukların kasıtlı olarak yapacağı fiiller değildi.

Ben bu satırları yazarken tevafuk bu ya meraklı kızım yanıma gelip yazdıklarımı birazcık okumak istediğini söyledi, (bunu sıkça yapar fakat bu konunun üzerine yanıma gelmesinde bir hikmet varmış meğer) bu konuyu okuyup gıybetin ne olduğunu öğrendikten sonra panikle: “Anne! O zaman benim arkadaşlarım da gıybet yapıyor. Çünkü bugün sırada Zeynep, ödevini yapamadığını söyledi bize ve inşallah öğretmen ödevlere bakmaz dedi. Biz sınıfa girer girmez Ayşe ne yaptı biliyor musun? Öğretmenim Zeynep ödevini yapmamış ona zayıf verin(!) dedi. O söz taşıdı. Zeynep’in özelini herkese duyurdu. Ben bir daha ona asla güvenmem” dedi.

Meğer bu konunun günümüzde, yaşla hiç ilgisi kalmamış. Özele saygı duyma, susma, üzerine vazife olmayan şeye karışmama; arkadaş kollama yerine onu kasti olarak şikâyet edip müzevirleme, bu yaşlara kadar düşmüş.

Biz ailelere ne oldu ki, çocuklarımız arkadaşlarının kötülüğünü ister hâle gelmiş? Biz ailelere ne oldu ki, çocuklarımız arkadaşlarının kusurlarını örtmek yerine cümle âleme rezil olmasını ister olmuş? Bundan haz duyar, zevk alır olmuş? Düşündükçe dehşete kapıldım.

Biz aileler diyorum çünkü bu davranışların hepsi, savrulup giden, hayatın içinde kendi başına bırakılmış, kalabalıklar içinde yalnızlaştırılmış, çocuk tiplerini canlandırdı gözümde. Bu davranışların hiçbirisi, bir bilenin elinde yoğurulan çocuk davranışları değiller. Ancak savrulup gitmiş yeterince ilgilenilmemiş yahut itilmiş, ötelenmiş çocuk tipleridir ki; böyle davranarak kendince intikam alıyordur hayattan, zarar verdiği kişinin kim olduğuna bakmadan. Hâlbuki çocuklarımıza gıybetin ne derece tehlikeli ve kötü bir davranış olduğunu küçük yaşta öğreterek, ölmüş kardeşinin etini yemekle eşdeğer olduğunu söylesek, her şey çok daha farklı gelişecek onun ruhunda.

O hâlde gıybetin tanımına bakalım: Birinin arkasından onun hoşuna gitmeyecek şeyleri konuşmak. Yahut bize söylenildiğinde hoşlanmayacağımız bir şeyi başka biri için bizim söylememiz. Halk arasında dedikodu denilen şey iki kişinin konuşurken üçüncü kişiden bahsedeceği an, bu tehlikeye düşmemek için tekrar tekrar düşünüp susmayı tercih etmesi gereken bir konu. Bu denli hassas, bu denli insanı uçurum kenarında tutan tehlikeli bir konu. Gıybeti yapan kişinin dahi yanında bulunmamayı gerektiren bir konu. Çünkü gıybet yapan kişiye asla güvenilmez. Zira size başkasını anlatan kişi, sizi de başkasına anlatıyor demektir. Böyle kişilere asla sır verilmez, yanında özel mevzular anlatılmaz. Bu fiili işleyen kişi kadar, bahsi geçen kişi de son derece zarar görür. Örneğin; istemeden gizliden yaptığı bir günahı varsa onu gıybet edip ortalığa yayan kişi herkese duyurmakla hem o kişiyi ifşa etmiş olur hem de o günahı toplumda meşrulaştırmış olur. Bu durumda herkes kendi davranışlarına dikkat edecek ve zanna yahut gıybete sebebiyet verebilecek davranışlardan kaçınacak...

Biz yine çocuklarımıza bakan tarafına dönecek olursak: Çocuğun karakter sahibi bir insan olarak yetişmesi, en çok önemsedığımız konu olmalıdır. Çünkü bu terbiye, çocuğun şimdiki ve gelecekteki olgunluğunu, ailesinin yaşam şeklini ve gidişatını belirleyecektir. Bu da toplumun yapısını oluşturacağından son derece önemlidir. Aksi takdirde 'gıybet' ağır bir toplumsal sorun hâlini alır. Duyduğu sözü başka yere taşımamayı öğrenen, sır tutabilen bir çocuğun iradesi

güçlü olur. Böyle bir çocuk diline hâkim olabilen bir çocuktur ki, bu durum onu hayatında birçok tehlikeden koruyacaktır. Bu ahlak yapısıyla toplum içinde itimat edilen, güvenilen bir konumda olur. Çocuğu, yaptığı doğru bir davranışından dolayı takdir etmek onu daha çok doğru olana yönelteceğinden, bu konuda verilecek terbiyeye yardımcı olacaktır. Çünkü takdir ve beğenilme duygusu, daima ‘kendine güvenme’ ve ‘olgunluk’ kazandırır.

Peygamber Efendimiz aleyhissalâtu vesselamın hizmetinde olan Enes b. Malik, bir gün annesinin yanına dönmekte gecikmişti. Annesi sebebini sorduğunda: “Resûlullah beni bir ihtiyacı için bir yere göndermişti” dedi. Annesi “Ne ihtiyacı?” diye sorduğunda Enes: “O bir sırdır” diye cevapladı. Olgun ve anlayışlı bir anne olan Ümmü Süleym’de tüm annelere örnek olacak şu cümleleri sarf etmişti: “O hâlde Resûlullah’ın sırrını hiç kimseye söyleme!”

Sır tutmak ağır bir mesuliyettir. Kişi sustuğu sürece rahattır. Fakat sırrı ifşa ettiği an, onun esiri olur. “Sırrın senin esirindir, açıkladığın an sen onun esiri olursun” buyurur Hz. Ali...

Bir çocuk ‘sır tutabilme’ kıvamına gelmişse, daha önce emanete sahip çıkabilme, sorumluluk alabilme gibi aşamalardan geçmiş demektir. Çünkü ona emanet ettiğiniz bir eşyaya ya da kardeşine sahip çıkabiliyorsa ve sorumluluk alabiliyorsa ancak, sırrınıza da sahip çıkabilecek seviyeye gelmiştir. Bu, çocuğun sadakatının de sınırıldığını gösterir.

Söze sadakat, emanete sahip çıkma, sorumluluk alabilme ve sır tutabilme birbirini takip eden, birbiriyle çok ilgili, en çok dikkat edilmesi gereken konulardır. Bu ahlaki terbiyeyi verirken ebeveynler ilk adım olarak şuradan başlamalıdır: Önce çocuğa ‘yerine getiremeyeceği sözü vermemesi gerektiği’ öğütlenmeli. Yapabileceği şeyler için söz veren çocuk, sözlerini tutmayı baştan garantilemiş olur. Böylece yapabileceklerini de yapamayacaklarını da kavramış kendi kapasitesini tahlil etmiş olur. Sonra verdiği sözde durabildiğini gören çocuk bu özgüvenle, emanete de sahip çıkar, kendisine verilen her türlü bilgiyi de muhafaza eder. Böyle bir çocuk güvenilir kişi olduğundan sağlam dostluklar kurar. Toplumda saygı duyulan karakterli bir kişi olarak ileride kaliteli, sağlam bir aile kurabilir.

Bizler toplum olarak sadakatsiz, müzevirci bir gençlik yetiştiriyorsak, ilk adım olarak verilmesi gereken ‘sorumluluk alma’ konusunu temele yerleştirememişiz demektir. Daha ilk yıllarında, başını dolaba çarpan çocuğa, “Ah dolap çocuğumun başına niye çarptın? Al sana tokat!” diyerek dolabı suçlarsak ilerleyen zamanlarda o çocuk her canı yandığında suçlayacak birini arayacaktır. Hiçbir zaman sorumlunun kendisi olduğunu düşünmeyecek ve hata düzeltmeye gitmeyecektir. Belki de en başından yaptığımız bu masum hareketle çocuğumuza, yanlış davranış temeli attığımız için, bir türlü sorumluluk aldırıyoruz. Üzerine sorumluluk almayan çocuk, ne verdiği sözü tutma zahmetinde bulunur ne de kendisine verilen emanetin yükünü taşımaya çalışır.

İyi huyların zincirinin bir halkası kopsa peşinden tüm kötülüklerin sırayla geleceğinden şüpheniz olmasın. Örneğin; sözünü tutmama yalanla eşdeğer değil midir? “Yapacağım” dediği şeyi geçerli bir nedeni yokken yapmamak yalancılıktır. Yalan en sevilmeyen şeylerin başında olduğundan peşinden neleri getirebileceğini siz düşünün. Eminim uzayıp giden bir liste bulacaksınız karınızda. Bu durumun her iki cihetten de zirveye ulaşan hâlini gözler önüne seren şu hadis-i şerifi beraber okuyalım:

“Size sıdkı doğruluğu emrederim, sakın ondan ayrılmayın! Zira doğruluk sizi birre (Allahı razı edecek iyiliğe) o da sizi cennete götürür. Kişi doğruyu söyleye söyleye ve daima doğruyu araştıra araştıra nihayet Allah katında sıddıklardan yazılır. Yalandan da sakının! Zira yalan insanı fücra (günaha) o da cehenneme götürür. Kişi durmadan yalan söyleye söyleye ve yalanı araştıra araştıra sonunda Allah katında yalancılardan yazılır.”^[71]

Bu konuda da gerek kendi mücadelemiz gerekse çocuğumuza vereceğimiz terbiye için Allah’a dua ve zikir ile yalvarmalıyız: “Bu günaha bizi düşürme, düştüysek bizi kurtar. Günahlarımızı ört ve affet. Pişmanlığımızın hürmetine bizi bağışla. Hatamızdan döndür ya Rabbi.”

Bu konuda bize yardımcı olacak Esmâ-i Hüsnâ’lar şöyledir:

Et-Tevvâb: O Allah ki, tövbeleri çokça kabul edendir. Kulunun işlediği günahın büyük ya da küçüklüğüne bakmadan bağışlayan, affetmek için fırsat arayan, yaptıklarını bilen ve sonrasında merhamet edendir.

er-Raûf: Kullarına çok acıyan çok şefkatli ve merhametli olandır.

el-Ğaffâr: Affı bağışlaması sonsuz olandır. O, kullarının günahlarını ve hatalarını sürekli affedendir. Öyle ki, işlediği günahı kullarına unutturandır.

Paylaşmayı Bilen, ‘Cömert’ Bir Çocuk

Okul öncesi dönemi çocukları için ‘biz’ kavramından çok ‘ben’ kavramı vardır. Özellikle 2-3 yaş civarında dünya yalnızca onun için döner ve çevresindeki herkes onun dediğini yapmalıdır. Yaşı ilerledikçe bu durum ve düşünceden yavaş yavaş çıkar. İleriki aşaması bencillik ve asosyallik olan bu durumdan çocuğumuzu doğru, dikkatli bir şekilde ayırmak anne-babanın görevidir. Zamanla oyuncağını paylaşmayı öğrenen çocuk, bencillikten sıyrılır ve bir sonraki aşamaya ‘verme’ye geçer. Kendiliğinden vermek rahatsızlık duymadan elindekini paylaşmak özgün bir irade ile gerçekleşir. Bunu isteyerek yapan çocuk paylaştıkça mutlu olur ve cömertliğinde ilk basamağına çıkmış olur.

Cömertliğin zıddı cimriliktir ki bu, bencilliğin maddi boyutunu gösterir. Burada karşısındaki insanın ihtiyacını düşünme söz konusu değildir. Toplumca hiç de hoş karşılamadığımız bir konudur cimrilik güya ama dikkat edecek olursak evlatlarımıza bu duyguyu veren yine ‘biz’izdir.

Çocuklar taklit ederek öğrenirler. Anne-babalardaki para tutkusu daha çok kazanma hırsı, cimriliği haklı gösteren sebepler oluyor. Peki, ne yapalım ki çocuklarımız cimrilik hissi ile büyümesinler ve böylece sevgiden, yakınlaşmadan uzak kalsınlar? Çocuklarımızın yanında sürekli para mevzuları konuşuluyorsa, toplumda zenginlikle bir yerlere gelmeye çalışmaktan bahsediliyorsa bu durumdan onları kaçıramayız. Çocuğumuza tasarrufu ve para biriktirmeyi öğreteceğiz

diye sık sık, “Sakin paranı harcama!” uyarılarında bulunuyorsak maalesef onun gözünde paranın değerini artırıyoruzdur. Oysa para ihtiyaçları karşılamak için kazanılır ya da biriktirilir. Bu doğru bilgiyi, parasını ihtiyaç hâlinde kullanabilme özgürlüğü ile birlikte vermeliyiz. Bir gün okuldan gelene çocuğumuz arkadaşlarına meyve suyu ısmarladığını söylediğinde ona, “Neden paranı boşa harcadın!” şeklinde tepki verirsek, elimizle cimriliğe itmiş oluruz. Hâlbuki onu tabii ve fıtrî hâlinde serbest bıraksak, o yaptığıının paylaşım olduğunu ve arkadaşlık bağlarının sağlamlaşması için iyi bir çaba olduğunu farkındadır. Bu durumun üzerine bir de, bu paylaşımın sadaka yerine geçtiğini ona söylemeliyiz ki, yaptığından suçluluk duymak yerine mutlu olsun. Paylaşmaya ve cömert olmaya alışsın.

Çocuklarımız bizi modellerler. Örneğin; biz bayramlarda yakınlarımıza hediyeler dağıtıyorsak çocuklarımız da, kandillerde sınıf arkadaşlarına hediye almak isteyecektir. Bu duyguyu da elbette en iyi dinî ritüeller besleyecektir. Birine bir şeyi karşılıksız verirken mutlaka Allah’ın rızasını düşünmelidir. Bu davranışından dolayı Allah’ın kendisinden memnun (razı) olduğunu düşünen çocuğun imanı kuvvetlenir.

Böyle güzel davranışlar sergileyen çocuğumuza şu hadis-i şerifi öğretebiliriz: “Cimrilikle iman hiçbir zaman bir kulun kalbinde toplanmaz!”^[72] Cömertliğin güzel ahlakın en mühim maddelerinden biri olduğu sıkça vurgulanmalıdır. Cömertlik Peygamber ahlakıdır ve insanı cennete götürecek pratik bir yoldur. Cömertliğin üstünlüğünü ve kurtuluş vesilesi olduğunu şu hadis-i şerif özetler: “Cömert, Allah’a yakın, insanlara yakın, cennete yakın; ateşe ve cehenneme uzaktır. Cimri; Allah’a uzak, insanlara uzak, cennete uzak; ateşe ve cehenneme yakındır. Cahil cömert, cimri âlime nazaran Allah’a daha sevimlidir.”^[73]

Çocuk bilmelidir ki, aslında elindeki para ne kendisinin ne de babasınındır. Varlığın ve zenginliğin tek sahibi ve kendisine elindekini veren de yüce Allah’tır. Tüm hazinelerin ilk ve son sahibi O’dur. Hâl böyle iken ihtiyacı olana vermemek en büyük gaflettir.

Vermeyi alışkanlık hâline getirip cömertliği karakter edinmeliyiz. Böylece vermenin azizliğine varmalıyız. Bu konuda nefsimizle

mücadele söz konusu olduğu için ve çocuklarımızı buna alıştırmakta zorlanmamak için bolca dua etmeliyiz. Bize, tesiri ile yardımcı olacak esmalarımız şöyle:

el-Mefîk: Bütün mevcudatın gerçek sahibi ve tek hükümdarı Allah'tır.

Mâlikü'l-Mülk: Mülkün ebedî ve tek sahibi ancak Allah'tır. Mülkünde dilediği gibi tasarruf eder.

el-Ğaniyy: Allah (c.c.), hiçbir şeye muhtaç olmayan her şeyin kendisine muhtaç olduğu, gerçek zenginlik sahibidir. Yerlerin ve göklerin hazineleri ancak onundur.

el-Muğnî: İsteddiğini istediğine istediği kadar verip zengin edendir. Yarattığı varlıkların hepsinin ihtiyaçlarını giderip onları zengin kılandır. Allah, sınırsız zengin ve cömerttir.

Bkz. Müslim, İmân 25, 26; Ebû Dâvûd, Edeb 149; Tirmizî, Birr 66. Sâffât sûresi, 37:101.

Bkz. Müddessir sûresi, 74:7.

İnsan sûresi, 76:12.

Arif Arslan, *Allah'ın İsimlerinin Sırları*, s. 410.

Bkz. Müsned, Zeyd ibni Ali, 505.

İsrâ sûresi, 17:34.

Bakara sûresi, 2:257.

Bakara sûresi, 2:83.

Âl-i İmrân sûresi, 3:17.

İsrâ sûresi, 17:23.

İsrâ sûresi, 17:28.

İsrâ sûresi, 17:53.

Tâ-hâ sûresi, 20:44.

Hac sûresi, 22:30.

Mü'minûn sûresi, 23:3.

Ahzâb sûresi, 33:70.

Lokman sûresi, 31:18-19.

İsrâ sûresi, 17:37.

[Ebu Nuaym]

Secde sûresi, 32:7.

Hadis-i şerif.

Bkz. Buhari, Edeb 69; Müslim, Birr 29.

Bkz. Buhari, Edeb 69; Müslim, Birr 29.

Bkz. Tirmizi, Birr 41.

Çocukta Olmasını İstemediğimiz Davranışlar

Bir şey var ki, istenilmeyen davranışlarda asla ceza yöntemi kullanılmamalıdır. Çünkü verilen ceza direkt olarak temeli sarsacağı gibi iç disiplini de sağlamayacaktır.

Burada temelden kastımız, ebeveynin çocukla iyi ilişki ve iyi iletişim içinde olmasıdır. Ceza ile sarstığımız 'güvenilen ilişki'yi yeniden sağlamak, çocuk açısından da ebeveyn açısından da kolay olmayacaktır.

Çocuğu terbiye etmede ve eğitmede, onu iyi tanımanın ve doğru anlamanın ne denli önemli olduğunu defalarca vurgulamıştık. Bu da onunla iyi ilişki içinde olmaktan geçmektedir. Bu ilişki sarsılırsa, güven duygusunu toparlamak, aynı samimiyeti yeniden kurmak, çocuk için daha da zorlaşabilir. Bu sebeple cezaya başvurmadan istenilmeyen davranışın yerine, istenilen başka bir davranışı koyma yoluyla tolere edilmeye çalışılmalıdır.

Çocuklarımızın davranışlarının, biz büyüklerden tüm yetişkin kişilerden aldığı tepkilere göre şekillendiğini unutmayarak, çocuğumuzda olmasını istemediğimiz davranışları başlıklar hâlinde incelemeye başlayalım:

Çocukta İnatçılık

İstenmeyen bir davranışa karşı ilk akla gelen, sakinlikle bunu çözmeye çalışmaktır. Görmezden gelme yöntemi bunun için ilk uygulanacak, iyi bir yoldur. Burada kastettiğimiz, görmezden gelme, asla susma, tahammül etme, kabullenmiş gibi görünme anlamında bir fiil değildir. Bilakis olumsuz davranışın altını çizmemeye gayret göstermektir.

Çocuk yaptığı olumsuz davranışa karşı bir tepki görmediği için kendiliğinden vazgeçebilir. Bu arada ebeveyn çocuğun dikkatini başka bir olumlu davranışa, onu överek dikkat çekmelidir.

Çocuk övülen davranışa meylederek olumsuz davranışı bırakır. Bırakmıyorsa ikinci bir yöntemle geçilir. Davranışa ara verme yöntemiyle çocuğa düşünme payı verilerek sakıncaları anlatılır. Böylece çocuğa sözel bilgi vermiş ve yanlışını düzeltme fırsatı tanımış olursunuz. Çocuk hatasını bildiği hâlde olumsuz davranışında ısrarla davranmaya devam ediyorsa, bu defa da istenmeyen davranışın yerini istenilen bir davranışla değiştir(ebil)mek güzel ve etkili bir yöntem olacaktır. Ama üzerinde bir otorite kurmadan kendi isteğiyle bunu yapması sağlanmalıdır. Bunu kendisinin yapması için çocuğa iyi davranışı karşılığında çok büyük olmayan bir ödül konulabilir. Bazen bir park eğlencesi, bazen de bir tebrik yahut onore etme olabilir. İstenmeyen davranışı yok etme de çeşitli yolları saydık. Kesin bir tavırla o davranışa karşı ‘hayır’ tepkisini almak da çocukta etkili olabilir.

Günlük yaşantısında çocuğumuza basit, anlaşılır kurallar koymalıyız. Sık sık karşımıza alıp konuşmalıyız. Bunu yapmak hem ona iyiyi doğruyu hatırlatacak hem de ilişkimizi sağlamlaştıracaktır. Günlük davranış tablosu hazırlanabilir. Zorlansa dahi uyguladığı yahut olumsuz olanı değiştirdiği davranış karşısında küçük ödüller verilmelidir. Tablo üzerine kendisinin işaret koyması sağlanmalıdır. Olumlu davranışları için çocuktan çocuğa aktarım yöntemini

uygulatıp olumlu davranışları iyice içselleştirilebilir: “Sen böyle doğru olanı yapmaya devam et ve bir arkadaşına da anlat, öğret, örnek ol” denilebilir. Yaşına, karakterine ve davranışa göre hangi yöntem etkili oluyorsa, denenerek o kullanılmalıdır.

İnatçılık, her şeye itiraz etme gibi davranışlar, iyileştirilmediği takdirde, ileride anne-babaya karşı gelme, kaba ve saygısızca davranma, aksi cevap verme şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Bu davranışların da tedavi ve terbiyesi elbette okul öncesi dönemde halledilmelidir. İnatlaşma iki yaş civarında ortaya çıkmaya başlar. Çünkü çocuk “Hayır” demeyi öğrenmiştir. Bunun kendine has bir güç olduğunu hisseder.

4-6 yaş civarında da benmerkezci olan çocuk itirazlarını arttırarak “Hayır” diyebilir, inatlaşabilir. Fakat okul öncesi eğitimi ve terbiyesi alan çocuk bazı belli kurallara göre yaşanıldığını ve ancak bunlara uyarsa toplum tarafından kabul göreceğini yavaş yavaş kavrayarak inatçılık huyundan vazgeçebilir.

İlk önce yalnızca anne-babasıyla ilişki içinde olan çocuk inatçılığını onlara karşı sergilerken yuvadaki yahut ana sınıfındaki arkadaşlarında bu yöntemin aynı şekilde işe yaramadığını gördükçe bu huyunu giderek azaltır.

Sosyalleştikçe inatlaşma davranışı terbiye olmaya başlar. Bu arada mutlaka sosyal çevresinden ‘olumlu uyaranlar’ alıyor olması şarttır. Çocuk, merhamet gösterme ve iyilik yapma duygusunu geliştirecek oyunlar ve uyaranları sıkça görmelidir. Peygamber Efendimiz aleyhissalâtu vesselam buyurdular ki:

“Çocuklarınıza iyilik etmelerinde yardımcı olun. İsteyen herkes çocuklarından anne ve babaya itaatsizlikleri uzaklaştırabilir.”^[74]

Uyarılarımızda ve uyaranlarımızda olumsuz bir şeye asla yer vermemeliyiz. Unutmayalım ki, inatlaşma iki kişi arasında olur. İkinci kişi olmamaya özen gösterelim! Bunun ciddi bir tedavi, terbiye süreci olduğunu düşünürsek, çocuğu değil, davranışı hedef alarak davranmamız şart olur ki, ancak bu şekilde çabalarımız sonuç verir. “Senden bıktım, beni bezdirdin, keşke seni doğurmasaydım, ne inatçı şeysin...” gibi tepkiler direkt çocuğu hedef alan suçlamalardır. Bu şekilde konuşmak hem onun özsaygısını zedeler hem de

sevilmediği duygusunu hissettirir. Çocuk istenmediğini, sevilmediğini, zaten kötü bir çocuk olduğunu düşünerek olumlu bir değişime gayret göstermez.

Davranış değiştirme, inatçılığı kırma; sabır ve tutarlılık gerektiren bir konudur. Bu halledilmesi gerçekten zor olan inatçılık konusunda, bazen anne ve babalar çok fazla üzüntü yaşıyıp ümitsizliğe kapılabilmektedirler. Öyle ki çocuktaki inat ve söz dinlememe durumu, anneyi depresyona kadar sürükleyebilir.

İtiraf etmeliyim ki ben de en çok bu konuda zorlanmış ve sıkça gözyaşı dökmüşüm. Araştırmalarım sırasında bir gün bir yazıya rastladım. Şöyle diyordu:

“Zorlanan anneler! Çocuklarınız sağlam bir kayaya tutunmak için sizden parçalar koparıyor! Bir çocuk en çok güvende olmak ister. Her an kendince kendi güvenliğini koruma gayretindedir. Bir dağcı düşünün, elinde kendisine bağlı olan bir ucunda kanca bulunan ipi, kayalıklardan birine tutturur, kendini sağlama almak için onu sabitlemek zorundadır. Bunun için ipe asılır, onu aşıağı çeker ve kendini emniyete alana kadar bunu yapar. Bu arada kanca ile bazı taşları yerinden koparttığı görülür. Bunu elbette taş koparmak için yapmaz. Dağcının tek derdi kendisini emniyete almaktır. İşte çocukta emniyette olmak isterken, elindeki çeşitli davranış kancalarını annesine atar. Onun duygularına sımsıkı bağlandığından emin olana dek, kancayı çeker ve annesinden bir şeyler kopartır.”

Bu yazı benim yaşadığım durumu çok iyi tanımlıyordu. İnatçılığıyla başa çıkmakta çok zorlandığım, üzüldüğüm hatta sinirlendiğimde kalbimden âdeta bir şeyler koptuğunu hissediyordum. Bu da beni çok yıpratıyordu. Ama bu yazıyla karşılaştıktan sonra, benim inatçı çocuğuma bakış açım tamamen değiştı. Onun en hırçın hâlini izlerken bile sinirlenmiyor, üzülmüyor, kendisini emin hissettikten sonra sakinleşecek diye yumuşak bir tavırla duruyordum karşıısında.

Tüm hoş a gitmeyen huylar karşıısında sabırlı bir mücadele verirken yaptığımız gibi bu konuda da Allah’tan yardım istemeli ve şöyle düşünerek dua etmeliyiz:

“Ey çamurdan mis kokulu çiçek yaratan Rabbim, çamurdan tatlı meyve yaratan Rabbim, güzelliği dillere destan gülü yaratan

Rabbim; benim de evladımın huylarını güzel kıl.”

Çocuğumuzu yetiştirirken asla ümitsizliğe kapılmayalım. Yorulursak veya emeklerimizin boşa gittiğini düşünüp, çocuğumuzun çabalarımıza bir türlü cevap vermediğini görürsek, “Sen çabaları da varlıkları da yok olup gitmekten kuru Allah’ım” diyerek dua edelim. Bu konuda da bize manevi enerjisiyle destek olacak esmalar, “Hâdî”, “Latîf” ve “Hafîz” esmalarıdır.

el-Hâdî: Hâdî olan Allah, istediği kulunu hayırlı kılar. O, her şeye doğru istikamet kazandıran, yön veren, hidayet verendir. Bu ismi zikreden kişilerin hem kendileri mutlu hisseder hem de çocukları söz dinler. Anne-babaya asi gelmez. İtaatkâr olurlar.

el-Latîf: Allah yarattıklarına çok merhametli yumuşak davranandır. O çok lütufkârdır. İnsanlara hak ettiklerinin fazlasını veren, her şeyin detayını ve sırlarını en iyi bilendir. O hâlde bu isimlerin hürmetine bizi, çocuk terbiye ederken en çok zorlayan konularda Latîf olan Allah, bize yardımı ve lütfuyla yetişecektir. Bizim bilmediğimiz konuları bildiği gibi çözecek, kolaylıklar verecektir. Lütfuyla, üzerimizdeki nimetlerini zenginleştirecektir. Evlatlarımızda nice erdemler iyi huylar ve yumuşaklık hasıl edecektir.

Çocukta İtaatsizlik

Toplumsal kültürümüzün özünde itaatin varlığı bir gerçektir. Bundan olsa gerek ki; anne-baba olduğumuzda ilk aklımıza gelen ‘bir dediğimizi iki etmeyen evlatlar yetiştirebilmek’ olur. Fakat bunun tersiyle karşılaştığımızda işler sarpa sarar. İstedığımız gibi evlat yetiştirememenin endişesiyle nasıl davranacağımızı karıştırıp dururuz. Sonuç olarak bizim de çocuğumuzun da davranışları zoraki programlanmış olur ve bu da fitrata aykırı olduğu için sorun yaşarız.

Mutlak itaatin yalnızca Allah’a karşı olduğunu unutmazsak tüm tavır ve davranışlarımız fitrat hâline geri döner. Ne kadar itaat, nasıl bir itaat, nerelerde itaat? Soruları kendiliğinden doğru yolunu bulur.

Olumlu ve kararında itaatin temelinde güven vardır. Her yönüyle güvenini sağladığımız çocuk için, sevgi ve saygı temeline oturan bir

itaat söz konusu olur. Bizim açık yürekliliğimiz ve çocuğumuzla kurduğumuz empati oranında saygı, itaat görürüz. Zorlayarak ve baskı ile de itaati sağlayabiliriz (elbette bu kesinlikle yanlış yöntemdir) fakat bu tür itaatte sevgiyi asla göremeyiz. Zorlanılarak sergilenen davranışlar ileri de, içinde sevgi barındırmadığı için, farklı duygulara bürünerek beslenir. Zorunlu itaate kin, nefret ve düşmanlık duyguları karışır. Kalıcı ve bağlayıcı olmadığı gibi saldırganlığı da beraberinde getirir. Kitabımızın başından beri aynı şeyin altını çizmeye çalışıyoruz: Baskı olmadan sevdirecek bir davranışı sağlamak!

Unutmamalıyız ki, baskı ile asla olumlu bir şey sağlayamayız. Bunu bilerek yaş dönemine göre çocuktan ayarlı bir dozda itaat beklentisine girmeliyiz. Örneğin; 2 yaş çocuğundan itaat beklemek çok yanlıştır. 3 yaşta belli kuralların varlığından haberdar olan çocuk, 4 yaşta bunu kabullenebilir. Yapısına göre uysal ise uygular, değil ise uymakta zorlanır. Daha özgür değilse daha haşın yaratılışlı çocuklara itaati öğretmek ebeveyni hayli zorlar. Burada çocuğu iyi tanımakla ve farklı bir beceri geliştirmekle durum çözülebilir. 5-6 yaşında çocuk bizim yol göstermemize açıklamalar yapmamıza “Bana karışmayın” şeklinde tepki verebilir. Bunu söz dinlememe, itaat etmeme şeklinde algılayıp tepki koymak yerine onun özgüveni için bir kapı açtığını düşünebiliriz. Bize karşı direnmesi onun kendisine güvendiğini, kendi başına yapabildiğini ispatlamaya çalıştığını gösterir. Karşı çıktığı hâlde müdahaleye devam eden ebeveyn, yeteneklerine çabalarına ket vuruyor demektir.

Bir konuda çocuğumuza müdahalemiz mutlaka gerekiyorsa bunu dolaylı yoldan yapmamız gerekir. Hissettirmeden, keskin köşeleri törpüleyerek... Bu demek değildir ki; elinde bıçakla ‘oynuyorum’ diye evde gezen çocuğa müdahale etmeyeceğiz. Elbette ani müdahalelerimiz de söz konusu olacak. Bu ani engelleyiş sonunda çocuğa sebebi açıklanırken müdahale yumuşamış olacaktır doğal süreçte. Hayati tehlikeye sebep olacak konular herkesçe malumdur. Bunların dışında kalan konularda, kendi tercihlerini yapmasına izin vermek ona saygı duyduğumuzu değer verdiğimizizi hissettireceğinden, bu duygu ileride söz dinleme ve itaat olarak bize

geri dönecektir. Temelde bizim üzerimize düşen, bilinçli kontrolü sağlarken çocuğu serbest bırakmaktır. Bu hiçbir zaman ebeveynin kayıtsız kaldığı anlamına gelmez.

Yeri geldiğinde ve çocuğun ihtiyaç duyduğunu hissettiğinde anne-baba rolünün gereğini yapacaktır. 7 yaş ve sonrasında hayata dair birçok şeyin farkına varmış olan çocuk, ulu orta uyarılmaktan asla hazzetmez. Anne-baba çocuk için önemlidir kusursuzdur. Bu sebeple kendisinin uyarıldığı konularda anne-babasının da hata ettiğini görmek istemez. Davranışla örnek olmak kadar iyi ve etkili bir ders daha yoktur. Anne-babasından daima doğru davranış görmek isteyen çocuk, bunu sadece kendisine uyarı olarak alırsa iç dünyasında çelişki yaşar. Anne-babaya güvensizlik başlar. Güven olmazsa, itaat de olmaz.

Yaşı daha da ilerleyen çocuğa itaatin nerelerde gerekli olduğu, körü körüne baş eğmek anlamına gelmediği, kimlere itaat edeceği öğretilmelidir. Ve şartsız mutlak itaatin, yalnızca Allah'a karşı olacağı da öğretilmelidir.

el-Hafız: İyi-kötü, güzel-çirkin, küçük-büyük, gizli-açık yapılan her türlü işi ve davranışı bilip zapt eden, varlıkları yok olup gitmekten koruyan yüce Allah'tır.

Çocukta Can Sıkıntısı

Çağın hastalığı desek yanlış söylemiş olmayız. Yalnızca çocuklarda

değil ergenlerde ve erişkinlerde de sıkça rastlanan bir şikâyetir, can sıkıntısı. İlk akla gelen, “bir işle uğraşmayan, o anlık boş olan insanın can sıkıntısı duyması...” şeklinde bir ifadedir. Fakat bu şikâyetin sıklığı incelendiğinde durumun gerçekten vahim olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu sıkıntı en çok, daima mutlu, neşeli, heyecanlı olmaları beklenen çocuklarımızda görülmektedir. Can sıkıntısı şikâyetini besleyen, altında yatan duygular şöyledir: Hiçbir şeyden mutlu olamama, hayattan lezzet alamama.

Her şeyin en iyisini hak ettiği, telkini verilerek büyütülen çocuklar bunu düşünerek, kendisine sunulan imkânları daima yetersiz görmektedir. Son dönemlerde televizyon dizileri ve reklamlar aracılığıyla çocuklara ergenlere ve kadınlara empoze edilen bilinçaltı algısı aynıdır: “Sen daima her şeyin en iyisine layıksın!”

Bu fikirlerle benlikleri şişirilen insanlar elbette hep bir kademe ilerisine göz dikecek ve elinde olanı beğenmeyecektir. Her şeyin en iyisini hak ettiğini düşünen insan, diğer insanlarla eşit olamaz olursa mutsuz olur. Daima diğerlerinden üstün olmalı ki mutlu olabilsin, düşüncesi bu sisteme dayalı olarak yaşayan kişinin giderek doyumsuzlaştığı görülür. Hiçbir şey kendisine yeterli gelmeyen kişi giderek hayattan kopar.

Çocuklar için de durum farklı değildir. Onlar da giderek hata ve kusur kabul etmez olurlar. Toleransları sıfırdır. Örneğin; yolda yürürken ayakkabısının fiyonku kopan çocuk için dünya yıkılmıştır âdetâ. Gitmekte olduğu lunaparkta yüzü asık gezer. Herkes onun

ayakkabısına bakacak ve kusurunu görecektir. Bir düğüne gitmek için giyinen ve süslenen çocuk, orada kendisinden daha şık olanları gördüğünde hayal kırıklığına uğrayacak ve surat asacaktır. “Ben her şeyin en iyisine layıktım ama öyle olmadı. Şu an burada en mükemmel en iyi ben değilim” düşünesi ile kendini mutsuzlaştırır. Ailesine karşı tavır alır, küser, kırılır. Ona en iyi şartı sunamamışlardır çünkü. Daima çocuğunun mutsuzluğunu gözlemleyen anne ve baba son derece zor durumda kalır.

O hâlde uygulanacak en iyi şey baştan çocuğu hayatın akışına göre her şarta hazır tutmaktır. “Her şeyin en iyisine layıksın” şişirmeleri yerine, “Hayatta her şey olabilir. Dünyanın binbir türlü hâli var. Önemli olan sorunlarla baş edebilmek ve her şartta mutluluğu yakalayabilmektir” düşüncelerini telkin etmelidir. Çocuğu bulunduğu hâle rıza göstererek, kanaat ederek asıl mutluluğu yaşayabileceğine inandırmak gerekir.

İnternet aracılığı ile her şeye ve her bilgiye çok çabuk ulaşabildiğimiz şu günlerde çocuklar ve gençler maalesef mutluluk yarışına sokulmaktadırlar. “Ben şunu yiyerek mutlu oldum, oradan şu şehirleri gezmek bana çok keyif verdi. Şu kişilerle bir aradaydım” gibi sanal paylaşımlar kişilerin özel hayatlarına ve mutluluklarına diğerlerini özendirmektedir. “Ben onlar gibi yapamıyorum, benzerini yaşayamıyorum” düşüncesine kapılan kişiler zamanla kendilerini daha da mutsuzlaştırmış olacaklardır. Bunu da “Canım sıkılıyor” şeklinde ifade edecektir. Hayatlarının en başarılı, en mutlu, en mükemmel anlarını paylaşanlara özendikçe kişi, en ufak bir sıkıntıda, üzüntüde, panik yaşayıp nasıl davranacağını bilemeyecek, onun için hayat bir anda çekilmez olacaktır. Bu durum bazılarında intihar düşüncesini dahi ortaya çıkarabilir.

Her gün yaşına göre bir zaman aralığında oyun oynamasına izin vermelidir ki, çocuk sıkılmasın. Sıkılmak ve üzmekten kötü huy hâsıl olur ve kalbi körleşir. Çocuğu meşgul etmek sanılandan daha önemli bir husustur. Ruh boşluk kabul etmez. Dikkat edin, çocuk boş kalınca hemen canı sıkılır. “Çocuklarla oturup onlarla ilgilenmek, kıymetli bir bağlanma zamanı oluşturur. Bu ilgi zamanı, çocuğunuzun karakteri ve potansiyeliyle ilgili keşifler yapacağınız bir

zamandır. Böylece çocuğunuzu anlar, karakterini şekillendirme, zihnini geliştirme ve yeteneklerini yönlendirmede daha donanımlı olursunuz. Temelleri çocuklukta atılmış bu sağlam bağ ile siz, çocuğunuz büyüdükçe, ne zaman yerine oturmayan bir taş olsa, her daim yönünü döneceği kişi olacaksınız.”^[75]

Hayatı, daima iyi hissetme, problemsiz yaşama, mükemmeli yakalama, sürekli haz alma olarak algılayanların ‘can sıkıntısı’ yaşaması kaçınılmazdır. Bu durumda çocuklarımıza hayata bakışı doğru öğretmeliyiz. Ergenlerimizde böyle hatalı algılıyorlarsa onlara da yeni bakış açısı kazandırmalıyız ki problemin kökü çözülmüş olsun. Kişi mücadele, çaba, sabır, uğraş verme gibi taraflarıyla da hayatın içinde olmalıdır. Öyle ki; legolardan yaptığı kulesi yıkıldı diye agresifleşerek oyunu bırakan tekrar uğraşmaya çabalamayan, ders çalışırken kaleminin ucu kırıldı diye isyan edip yeniden açmaya üşenen çocuklar ortaya çıktı.

Bu derece kusur kabul etmeyen, tahammülsüz çocukları, tedavi ve terbiye etmek tüm toplumun sorunu olmalıdır. Burada anne-babanın yapacağı en öncelikli şey olabildiği kadar çocuğu internetten uzak tutmaktır. Onu gerçek hayatın içine çekmek, birlikte planlar yaparak uygulamak. Sorun ettiği meselelere sıradan yaklaşıp olabilirliğini düşündürmek. Fiziksel aktivitelere yönlendirmek... Sporla, sanatla, dil eğitimiyle meşgul etmek. Çocuğumuzu tüm gün televizyon ya da internet karşısında oturmaktan ne derece kurtarabilirsek o derece can sıkıntısı şikâyetini azaltmış oluruz. Bu konuda durumun ciddiyeti diğer aile bireylerine anlatılarak birlikte hareket edilmesi, tedavi ve terbiye sürecini fazlasıyla kısaltacaktır. Özgürce fikir alışverişinin yapılabildiği aile toplantıları, birlikte oturulan sofralar, kitap okuma saatleri gibi uygulamalarımızı unuttuğumuz sürece, hastalıklı bir gelecek nesile sahip olmamız kaçınılmaz olacaktır.

Bu konuda bize dualarımızda yardımcı olacak esmamız Hayy ve Selâm’dır. Gerek kendimiz için gerekse evladımız için okuduğumuzda hayat ve şifa kaynağı olacaktır. Sıkıntıları selamete erdirecektir. Umulur ki okuduğumuz mekânlara da manevi olarak mutluluk, canlılık ve selamet getirecektir.

el-Hayy: Allah gerçek hayat sahibidir. Diri ve canlı olan her şeye hayat veren, can veren, canlılık verendir.

el-Muhyî: Hayat veren yaşatan, ihya edip yeniden diriltendir.

es-Selâm: Allah, emniyet ve güvenlik sahibidir. O, selam ve esenlik sahibidir. Kulunu her çeşit sıkıntıdan selamete, her türlü afetten emniyete çıkarandır.

Çocukta Kontrolsüz Öfke

Öfke, insanın içinden kaynaklanmakta olup fitriyattan sayılmaktadır. Bu durum, kalp ve beyinde başlar, bir anda tüm bedeni kapsayıverir. Yüz ve gözler kızarır. El ve ayak titrer. İnsan, asabının kontrolünü kaybeder. Öfkeli insanın akli iyi çalışmaz ve o durumda delilerden pek farkı olmaz. Ömrünün sonuna kadar cezasını çekeceği hatalar işleyebilir.

Fizyolojik olarak öfke hâlinin yaşaması çocuklarda da aynıdır. Fakat sebepleri itibarıyla çok farklıdır. Genelde çocuklar çok küçükken, ya açlıktan ya korkudan ve sıkıntıdan yahut ciğerlerini çalıştırma ihtiyacından hırçınlaşırlar.^[76] İlerleyen yaşlarda ise daha çoğu bir engellenmişliğin tepkisi olarak ortaya çıkar. Bu bazen çocuğa özgüven kazandırır. Ama ne olursa olsun dışarıya yansıması olumsuz bir davranış ve kişiliği baltalayıcı olarak değerlendirilir. Aşırısını, terbiye ve öfke kontrolü eğitimi ile ebeveyn engellemelidir. Yahut dikkatli tavır ve muamele ile sıklıkla ortaya çıkması önlenabilir.

Burada öfkenin nereden çıktığını dikkate almadan çocuğa bağırarak, onu suçlamak daha hırçın hâle getirecektir. Zamanında ihtiyaçları karşılanmış çocukların çok az sinirlendiği gözlemlenmiştir. Çocuğu öfkeliendiren sebepler pek çok olabilir. Bunların çoğu anne-baba kaynaklıdır. Örneğin; çocuk, küçük muamelesi görmekten, dinlenilmemekten, dikkate alınmamaktan hiç hoşlanmaz. Oysa en meşgul anımızda bile gözlerinin içine bakarak iki dakika dinlesek, kurduğumuz o göz teması onu teskin etmeye yetecektir. Yahut aile içinde vereceğimiz küçücük bir sorumluluk onu önemli kılacak

kendisine değer verildiğini hissedecek ve olgun davranışlar sergilemek isteyecektir. İstemediği bir yere zorla götürülme, çok sevdiği oyununu aniden bölüp yemeğe çağırılması, izinsizce soyundurulup giydirilmesi çocuğu en çok öfkelendiren konulardır. Daima yumuşak bir tavır ve ses tonuyla ikna edilerek, g nl  alınarak bir şey kabul ettirilmeli veya bir yere yönlendirilmelidir.

Çoğu anne ve babanın yaptığı bir hayati hata vardır ki, burada söylemeden geçemeyeceğim. Anı kurtarmak adına asla yerine getirmeyeceği bir şeye söz vermek. Yani çocuğu kandırmak!.. “şimdi şuraya benle gel, yarın seni söz parka g t recekęim” ya da “O istediğin oyuncak vardı ya işte şimdi beni dinlersen sana onu alırım.” Bunu söylerken annenin yarın ne çocuğunu parka götürmeye niyeti vardır ne de o oyunağı almaya.  ocuk bunu hisseder; ses tonunuzdan, beden dilinizden, emin konuşmadığınızı anlar. Bir de evvelden verdiğiniz sözü bir kez olsun tutmamışsanız, ona ‘söz geçirme’ adına hiçbir şansınız kalmamıştır. Bu durum anne-babada tutarsızlık yarattığı gibi çocuğun güvenini de son derece sarsacaktır. Ve burada daima kaybeden anne-baba olur. Çünkü bir daha asla onu bir şeye ikna edemeyecektir!

Maalesef toplumca, öfkesine hâkim olamayan bir hâl almış durumdayız. Bu şekli gören, yakınlarını rol model alan çocuğumuzdan, sakın davranmasını beklemek çok anlamlı olmayacaktır. O hâlde önce Hz. Ali’nin buyruğu ile biz erişkinler kendimizi frenlemeyi  ğrenmeliyiz. Hz. Ali (a.s) buyuruyor ki: “Gazap ve öfkeden kaçının; çünkü onun başlangıcı delilik ve sonu ise pişmanlıktır.”

şüphesiz, öfke ve gazap devamlı insanın kalp ve asabında kötü bir etki bırakır ve onları zayıflatıp yıpratır. Bu sebeple, kendi şahsiyetine, sağlığına, selametine, din ve imanına önem veren kimse, bu istenmeyen davranışla ciddi bir şekilde mücadele etmelidir. Öfkesinin, dinini, dünyasını ve haysiyetini yıkmasına izin vermemelidir. Özellikle de anne-baba isek daha bir hassasiyetle üzerinde durmalıyız ki; evladımızdaki öfkeyi de kontrol edilebilir hâle getirelim.

Yukarıda öfkenin fitri bir duygu patlaması olduğunu söylemiştik.

Fıtrî olması şu yönünü ortaya çıkarmak içindir. Öfke istisnasız olarak her yerde çirkin ve zararlı değildir. Ondan doğru bir şekilde ve gerekli yerlerde yararlanıldığında, insan hayatı için gerekli ve yararlı bir fıtrat olabilmektedir. Bu şekilde insan kendisini, malını, evlatlarını, dinini, ülkesini savunabilir. Bu duygu olmaksızın insanın şerefli yaşaması mümkün olmazdı. Allah yolunda cihad, din ve ülkeyi savunma, namus ve şerefi savunma, zorbalık ve zulümle savaş, mazlumlara savunma, küfür ve dinsizlikle mücadele, zulme uğrayanların haklarını savunma gibi konuların hepsi fıtrî olan öfke duygusuyla yapılır. Öfke konusunda terbiye ettiğimiz çocuğumuza, ergen olduğunda öfkeyi bu yönüyle tanıtırsak 'hedeflenen ahlaklı insan'a ulaşabiliriz. şer görünen bir huyu, hayra çevirmiş oluruz.

Kendini sorumlu hisseden bir Müslüman ebeveyn olarak; hayatın acı ve tatsız olayları karşısında, zulüm ve haksızlıklar karşısında, zorbalık ve diktatörlük karşısında, fesat ve çirkinlikler karşısında, kontrollü bir öfke ile dik duran evlatlar yetiştirmek istemez miyiz?

Bu konuda bize yardımcı olacak esmalar şöyledir: 'el-Gafûr', 'el-Vedûd', 'el-Metîn.'

el-Gafûr: Çok affeden, çokça bağışlayan. Kur'ân'da 91 ayette geçen bu isim hürmetine, yersiz öfkelenen, öfkesinin sonucu şer getiren, bu sebeple günaha giren kulunu bağışla. Bunun yerine hayır ve kontrol edilebilir bir duygu ver.

Gafûr ismi Kur'ân-ı Kerim'de Vedûd ismiyle geçer. İstenmeyen yahut bize zarar vermesi muhtemel olan huy ve davranışlarımızın yerini Vedûd isminin hürmetine sevgi ve güzel amellerle değıştirsın.

el-Vedûd: Mü'minleri çok seven, kulları tarafından sevilen. Gafûr'la affedilen, Vedûd'le duyguları hayra yönelen kişi, bir de Allah'ın Metîn ismiyle bu durumunu maddi manevi sağlam durabilmek için pekiştirirse umulur ki; nefsi bir davranıştan kendisine ve çevresine zarar gelmez.

el-Metîn: Çok kuvvetli, acizliğı, zafiyeti ve gevşekliğı olmayandır.

Çocukta Kibir

Yalnızca kendisini beğenerek diğer insanlardan kendini üstün tutmak, büyüklenmek anlamına gelir. Kibri, insanlarda bazen servetiyle, bazen güzelliğiyle, bazen de soyuyla büyüklenmek şeklinde görürüz. Şöhretiyle ve çevresiyle övünerek kibirlenenler de vardır. Aralarında en tehlikeli olanı ise büyüklenmekten dolayı kimseye uymamak, tabi olmamak ki bunun en kemal derecesi, Allah’a kulluk etmemektir.

Evvela çocuklardaki büyüklenme ve övünme duygularına bakalım: Bir çocukta övünme ve diğerlerini beğenmeme duygusu alışkanlık hâlini almış ise, öncelikle anne-babasının hatalı davranışlarının buna sebep olması muhtemeldir. Çocuğun meziyetleri, beceri ve yetenekleri, ailesi tarafından abartılı bir şekilde övülüyorsa, bu duygu rahatlıkla ortaya çıkmaktadır. Özellikle başkalarının yanında kusurları örtülüp, yetenekleri abartılarak övülürse, çocukta kendini beğenme, kusursuz addetme kaçınılmaz olur. Bunun bir sonraki aşaması diğer insanları küçümseme olacağından, çocuğun ileriki yaşamı için tehlike oluşturur.

Kendini beğenen, sürekli öven çocuk, övünecek bir şey bulamadığı anda, çekinmeden yalana da başvuracaktır. Gurur, kibir, yalan, insanları kendisinden soğutur ve zamanla uzaklaştırır. Bu da arkadaş edinememe, insanları sınıflandırma gibi ciddi sorunlar oluşturur. Bu duygular daha ileri gitmeden anne-baba çocuğa gerçek değerini hissettirmeli, hakkındaki övgülerini abartmamalıdır. Yeri geldiğinde onu eleştirebilmelidir. Çevresine gösterdiği, gururundan kaynaklanan saygısızlığını, affetmeyerek onu mutlaka uyarmalıdır. Servetle, güzellikle, makamla övünmenin gereksiz ve değersiz olduğu söylenmeli. Aslında tüm meziyetlerinin sadece kendisine ait olmadığı ve daima kendisinde de kalmayacağı öğretilmelidir. Fanilik ve bakilik inancı, bu meselenin terbiyesinde en sırlı nokta olacaktır. Çocuk bunların ne demek olduğunu bilip kavradıkça bu yanlış davranışlarından fitri olarak vazgeçecektir. Ezelî ve ebedî olan ancak Allah’tır. Tüm meziyetler ve üstünlükler yine O’na aittir. Bizdeki meziyetler de O’nda son bulacaktır. O’na iade olunacaktır.

Zira insanlara O'nun tarafından hediye edilmiştir.

Ayrıca çocuğa, kendisiyle övünen kişilerin nasıl da komik duruma düştükleri güncel örneklerle anlatılmalıdır. Çevrede varsa gösterilmelidir. Kendi kendine övünme alışkanlığının özgüvenle ilgili olmadığını da bilmek gerekir. Çocuk bu konuda mutlaka terbiye edilmelidir ki, ileride manevi yaşantısında onarılması güç gedikler açılmış olmasın.

Kibirli olmak, kâmil bir mü'min olmanın önünde duran en büyük engeldir. Allah'ın rızasından ve rahmetinden insanı son derece uzak tutan aşağılanmış bir ahlakıdır. Görüldüğü kişilerde, hemen terbiye ve tedavisinin yapılmadığını düşündürür. Çünkü tedavisi bilmekle, ilim ve amel ile mümkündür. İnsanı Allah'ın merhametinden mahrum bırakan bu davranıştan bir an önce kurtulması gerektiğini şu ayeti kerime ile anlıyoruz: “Bana kulluk yapmayı büyüklüklerine yediremeyenler aşağılanmış olarak cehenneme gireceklerdir.”[77] Allahu Teâlâ kibirlenen insanları eğer bu hâllerinden vazgeçmezler veya kurtulmaya çalışmazlarsa “...büyüklük taslayanları ayetlerimden uzaklaştıracam”[78] şeklinde uyarıyor. Kibirlenmek ve böbürlenmek hidayet ve imanın en büyük düşmanıdır.[79]

Bakara sûresinde bahsedildiği üzere, “Allah kendisine hükümdarlık verdi diye şımarıp böbürlenerek Rabbi hakkında İbrahim ile tartışanı görmedin mi?” ayeti kerimesinde geçen Nemrut örneğini vermiş, zenginliğiyle ve hükümdarlığıyla kibirlenmiş daha da ileriye gidip hayatı da ölümü de ben veririm(!) demişti. İşte kibirlenmenin en ileri derecesi insanı sapıklığa ve kâfirliğe kadar düşürebiliyor. Ve ayetin sonunda genel bir uyarı yapılıyor: “Allah zalim kimseleri hidayete erdirmez.”[80]

“Baki olan Rabbimiz hepimizi ve evlatlarımızı bu kötü huydan uzak tutsun!” diyerek dualarımıza esmalarla devam etmeliyiz. Bize bu konuyla mücadelemizde yardımcı olacak esmalar şöyle: el-Hâdî, el-Baki, el-Berr.

el-Hâdî: Allah hidayet veren, doğru yolu gösterendir. İstedğini iyi işlerde başarıya ulaştırandır.

el-Baki: Varlığı sürekli olandır. Allah (c.c.) sonlu ve ölümlü değildir. O, ebedidir.

el-Berr: Allah, iyilik eden, çok lütufkâr ve çok merhametlidir. Mahlûkatına hayırlar ulaştıran güzel ahlak verendir.

Çocukta İsfraf

Bir şeyi ziyan etme, gereksiz harcama yapma, savurganlık, tutumsuzluk anlamlarına gelir. Çocuklarımızda bu davranışın ortaya çıkmaması için aslında hepimiz bu eğitime fitraten, tabakta yemek bırakmamalarını ve para biriktirmelerini öğreterek başlamış oluyoruz. Yemeğinin ve eşyasının kıymetini bilen, parasının kontrolünü yapabilen bir çocuk, müsrif bir çocuk olamaz. Tabii ki bu konuda da çocuk, önce anne-babasından davranış örnekleri alarak öğreniyor israfın ne olduğunu...

Ülkemizde en çok ekmeğin israf edildiği gerçeğini düşünecek olursak çocuklarımızın annelerini çöpe ekmek atarken görmüş olmaları muhtemeldir. Bayatlayan ekmeği değerlendirmeyip çöpe atan bir annenin çocuğu, tadını beğenmediği yemeği kolaylıkla çöpe dökecektir. Ya da tabağında yemek bırakmayı alışkanlık hâline getirecektir. Giysilerini beğenmeyip sık sık yenilerini almak isteyen, ders çalışırken kâğıt israfı yapan, diş fırçalarken su israfı yapan çocuk, bu konuya duyarsızlaşmış çocuktur.

Çocuğumuzu bazı konularda kasıtlı olarak uyarırsak ona bu terbiyeyi çok kolay verebiliriz. “Odanın ışığını açık unutmuşuz, kapatır mısın?” diyerek fiili olarak ona israfı engelletmiş oluruz. Resim defterinin her sayfasını sırayla kullanmasını söylersek, doldurmadan çöpe atmayacaktır. Kâğıtların, ağaçlardan yapıldığını bilen çocuk, birkaç çizik yaptıktan sonra o kâğıdı çöpe atamayacaktır. Çocuğumuza, dünyadaki sınırlı olan en önemli yaşam kaynaklarımızın, bizim israfımızla tükendiğini anlatırsak, yaşı kaç olursa olsun bunu anlayacaktır. Kendisinin bu düzenin bir parçası olduğunu hissedecek ve sorumluluk yüklenecektir. Suyun, ağaçların, yiyeceklerin hayati önem taşıdığını bilecek ve kontrollü

tüketecektir. Aksi takdirde israfın kötü sonuçlarına katlanmak zorunda kalıp, cezasını hep birlikte çekeceğimizi de çocuklarımıza mutlaka söylemeliyiz.

Yüce Yaraticımızın bu konuda da elinin daima üzerimizde olduğunu fark etsin. “Eğer Allah’ın emrine uygun olarak ihlasla harcarsanız, Allah onu size, kat kat mükâfatı ile arttırıp verir. Hem de günahlarınızı bağışlar. Allah Şekûr’dur. Azıcık bir iyiliğe çok sevap verir.”^[81]

Evladlarımıza sahip olduğu özel eşyalarının varlığına şükretmesini söylemeli, daima en son çıkan modelleri takip etmenin kendisine ancak sonsuz bir mutsuzluk getireceğini fark ettirmeliyiz. Sık değiştirilen kıyafetlerin ve elektronik eşyaların yenilik değil, ancak israf olduğunu söylemeli bunun yerine kanaat duygusunu tatmasını öğretmeliyiz.

Allah’ın verdiğine kanaat etmemek ve razı olmamak insanı hırsa ve sonu gelmez bir tatminsizliğe sürükler. Bu da varlık içinde yokluk çekmeye sebep olur. Şunu itiraf edelim ki; insanın tabiatında doyumsuzluk, açgözlülük ve hırs vardır. Ama bu terbiye edilmezse manevi bir hastalık hâline gelir. Doyumsuzluğun ve israfın tedavisi bellidir: Kanaat etmek! Eskiler bu durumu şöyle özetledi: “Hırs canavarını kanaat zinciriyle bağlamak gerekir.”

Zaten hırs insana, ne bir fazla kıyafet ne de bir yudum fazla yemek kazandırır. Çünkü yüce Yaraticı herkesin rızkını evvelden belirlemiştir. “Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyor? Dünya hayatlarında onların maişetlerini aralarında biz taksim ettik”^[82] buyuruyor.

Marka merakının ve moda tutkusunun dipsiz bir kuyu olup gençleri içine çektiği aşikârdır. Her birinin bilinçli birer tuzak olduğu zamanla öğretilmelidir. Bir öğünde üç çeşit yemek yerine, bazen bir simitle öğünü geçiştirebilmesini öğretmeliyiz. Bu durum hem yapacağı israfı önleyecek hem de hayatta karşılaşılabileceği zor durumlarla kolay başa çıkmasını sağlayacaktır.

Çocuğa her istediğini almak ve onu lüks içinde yaşatmak kesinlikle uygun değildir. Büyüyünce de her istediğini elde etmeye çalışan çocuk, bunu başaramazsa sükûtu hayale uğrayarak, isyan eder. Her

türlü kötü alışkanlık, kötü arkadaş ve kötü ortamlarda kazanılır. Çocuğumuz kendisinden maddi olarak çok üstün arkadaşlar edinirse, kendisini onunla kıyaslayacak ve ihtimaldir ki konumunu beğenmeyecektir. Hâline kanaat etmeyecektir. Günümüz gençlerinin fazlasıyla dış görünümüne önem verdiği günümüzde kıyafete harcanan paraların diğeri bir adıdır israf.

Çocuğumuzun düşünceleri, “Modası geçeni at, yeni moda olanı al!” fikriyle pekişmemelidir. Dinimiz karnımızı doyururken bile israf etmememiz gerektiğini söylerken, nasıl olur da vücudumuzu örtmek için giydiğimiz kıyafetler konusunda israfa razı olur. “Yiyiniz içiniz, israf etmeyiniz.”

Kendimiz ölçülü ve helal yediğimiz gibi çocuklarımıza da helal yedirmeliyiz ki, haramla beslenen çocuğun bedeni, necasetle yoğrulmuş gibi olur. Böylece çocuklar kötülüğe meylederler. Helal yemek, huyların kötülerini bedenden def ederken, en güzellerine davetiyedir. Bu konuda çocuğumuzu eğitirken Allah’ın güzel isimlerinden Şekûr ile dualarımızı desteklemeliyiz. Bu isim Kur’ân-ı Kerim’de beş ayette geçmektedir ve Allah’ın yapılan her işi bildiğini ispatlayan Alîm ismiyle birlikte geçer. Bu sebeple bu zikrimize Alîm ismini de eklemeliyiz. İsrâf dâhil her türlü işimizde isabetli davranmamız ve istikamet sağlamamız için de, Reşîd ismini de birlikte zikretmeliyiz.

eş-Şekûr: Allah, ibadet eden kullarının mükâfatlarını bolca veren, her itaati ödüllendirendir.

el-Alîm: Her şeyi çok iyi bilendir. Küçük büyük, canlı ölü, gizli veya açık, kalpte ve akılda olan her şeyi en ince ayrıntısına kadar hakkıyla bilendir.

er-Reşîd: Allah (c.c.) söz ve fiillerinde isabetli olan, doğru yolu gösteren ve öğretendir. Bütün işleri en güzel şekilde yöneten ve tedbirli olandır.

Çocukta Kıskançlık

İnsanın doğasında (fıtratında) var olan bir davranıştır. Nereden kaynaklandığı araştırıldığında insanı fazlasıyla yorar. Çünkü tek ve net bir cevabı yoktur. İnsanın sahip olduğu şeyi kaybetme korkusu ya da daha fazlasına sahip olamama korkusu şeklinde açıklanabilir. Çoğu insanı etkisi altına alan bu duygu, kişiyi tahribata uğratmaktadır.

Kıskançlık huyunun kendisinde var olduğunu hisseden kişiler, bundan memnun olmamakla birlikte, kurtulmak için fazlasıyla çaba sarf etmeleri gerektiğini de hissederler. Yani kurtulması oldukça fazla mücadele ve kararlılık gerektiren bir konudur. "...nefisler kıskançlığa (bencil tutkulara) elverişli kılınmıştır."^[83] Ayeti kerime ile de benliğimizin doğuştan bu duyguya yatkın olduğunu görüyoruz. Bu zararlı huyun kendisinde olduğunu hisseden kişi bunu reddetmemeli 'ben kıskanç değilim' dememeli ve mücadele için uğraş vermelidir. Çünkü kıskançlık ve rekabet mü'minlerin gücünü azalttığı gibi Kur'ân ahlakına da aykırı olan bir tavır bozukluğudur. Rekabet hırs, kin gibi tüm kötü huyları da beraberinde getireceğinden dinimizce yasaklanmıştır. Başkasında olanın kendisinde neden olmadığı düşüncesi ile ortaya çıkar ve diğer kötü huyları peşinden sürükler.

Çocuklarda varlığı daha fazla gözler önünde olan kıskançlık duygusu, ailenin göstereceği özveri ile geçirtilerebilir. Kökleşmesi engellenebilir. Anne, bir çocuk için vazgeçilmezdir. İşte bu yüzden en çok 'kardeş kıskançlığı' şeklinde ortaya çıkar. Çocuğun, annesini, yeni doğan kardeşe vermek istemeyeceği için 'kardeş kıskançlığı'

normal karşılanmaktadır. Bu süreç çocuğa gösterilen ilgi ve sevgi ile en aza indirgenerek atlatılabilir. Hatta çocuğun olgunluğa erişmesi için fırsata dahi çevrilebilir.

Fakat kıskançlık, rekabetten, hırstan, çekememezlik gibi duygulardan kaynaklanıyorsa ve ergenliğe doğru müzminleşiyorsa, işte o zaman iş çok daha ciddidir.

Kıskanç insanlar çevresindeki kişilerin başarısından, güzelliğinden, zenginliğinden, mutluluğundan, memnun olmak yerine rahatsızlık duyarlar. Bu duygular tedavi ve terbiye edilmezse insanı, karşısındaki kişiye zarar vermeye kadar götürebilir. Bu baş edilmesi zor olan duygu, ancak kuvvetli imanla çözülebilir. Yani kişi imanını kuvvetlendirmeye çalışmalıdır.

Hakiki iman sahibi olan kişi her şeyin ancak Allah'ın elinde olduğuna tam ve emin şekilde inandığı için her şeyi ona havale etmiştir. Çocuklarımızda da, Allah'a olan güveni küçüklükten tam olarak sağlayabildiysek, ergenliğe doğru en küçük bir aksiliği, yüzündeki sivilceyi ya da aksayan okul başarısını, dünyanın sonuymuşçasına problem etmeyecektir. Allah'a tam güvendiği için çevresindekilerin üstünlükleri artık onun umurunda değildir. O sadece Allah'a yönelir ve ne lazımsa ondan ister.

Tam bir tevekkül sağlandığında kıskançlık problemi de ortadan kalkar. Ayrıca salih mü'minlerin aralarındaki yarışların temelinde, Allah'ın rızası olduğu için, araya kıskançlık duygusu karışmaz. Yüce Allah Câmî' isminin bir tecellisi olarak kendisi için iman edenleri nerede olurlarsa olsunlar, bir araya getireceğini ve onları hem dünyada hem de ahirette kardeş kılacağını vaad etmiştir. Allah Müslümanların kalplerinde birbirlerine karşı sevgi yaratmış ve birbirlerine her konuda destek olmalarını emretmiştir. "Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin ve çekişip birbirinize düşmeyin."^[84] Bu durumda Rabbimizin nefislerimizde yarattığı bu olumsuz davranışı bir imtihan vesilesi olarak görmemiz gerekmektedir. Bu konuyu nasıl çözeceğimizin yolunu da yine, "Birlik olunuz, bir arada olunuz" şeklinde uyararak kutsal kitabımızda göstermiştir.

"Allah'ım bizi kıskançlık ve fesatlıktan uzak tut ki, mü'min kardeşlerimizle bir ve beraber olabilelim. Sen her şeyden haberdar

olansın. Yaptıklarımızdan dolayı hesabımızı kolay kıl.” Duamıza şu Esmâ-i Hüsna’ları da ekleyerek bu konudaki mücadelemizi daha kolay verebilir çocuklarımızı terbiye edebiliriz.

el-Câmi’: İstedğini istediğı yerde anında toplayan; kıyamette insanları bir araya toplayacak olan, cem edendir. Bu ismin özel hesaplama ilmine (ebced) göre rakamsal değeri (114) Kur’ân’daki sûrelerin sayısıyla aynıdır. Kur’ân’da 114 sûre vardır. Ayrıca dört büyük meleğın isimlerinin baş harflerini kendisinde toplamıştır: Cebrail-Azrail-Mikail-İsrafil.

el-Habîr: Olmuş olan, olmakta olan ve hatta olacak olanı bilen, her şeyden haberdar olandır.

el-Hasîb: Tüm varlıkların hayatları boyunca gizli veya açıktan yapıp ettiklerini bütün iş ve davranışlarını kayıt altında tutan, hesabını görendir.

Çocukta Saygısızlık

Annelik, yorucu yıpratıcı ve hatta kendi hayatını yaşamayı sürekli erteleten bir duygudur. Bu duyguyu en çok çocuğunuzun davranışları sizi zorladığında hissedersiniz. Bitkin düştüğünüzü hatta hayattan artık zevk alamadığınızı fark edersiniz. Çünkü anneliğı ciddiye alıyorsunuzdur ve çocuklarınızı iyi yetiştirmenin gayretindesinizdir.

Bir anneyi ne bebeğinin altını değıştirmek, ne kamını doyurmak ne de onunla oynamak yorar. Bir anne, evladı konuşma çağına geldiğinden itibaren kendisinin sözünü dinlememeye başladığında, ona karşı geldiğinde, saygısızca konuştuğunda yorulur. Çocuğın bu davranışları anneyi yıpranma sürecine sokar. Bazen ikna etmek, bazen susmak, bazen de nasıl davranacağını bilememek, çocukların anneyi içine düşürdüğü en zor durumlardır. Anne narin bir gül yetiştirmeye çalışırken, bir gün mis kokusunu alacağının hayalini kurar. Oysa çocuk aniden batırdığı dikenle acıtır annenin canını.

Çocuk yetiştirirken karşılaşılan durumlar çoğı zaman anneyi

 zerken olgunlaştırır. Her defasında problemlere başka  z m yolları arar ve bulur. Problemlerin belki de en can sıkıcısı, ebeveynin eēitimli ve dikkatli olmasına raēmen, çocukta saygısızlıēın görülmesidir. Burada dikkat edilecek çok hassas noktalar vardır. Anne-baba sergilediēi her hangi bir davranışın,  ocuēa nasıl yansıyacaēını hiç düşünmez.

Bazı aile tipleri de vardır ki, saygısızca konuşmaları, başkaldırmaları, baēımsızlık ve büyüme belirtisi olarak yorumlarlar ve hiç üstünde durmazlar.  ocuēun baēımsızlařması çevresiyle ilişkisini kesmesi anlamına gelmez. Oysa küstah davranışlar kişiye çevresinden kopartır. Aile üzerinde durmamıştır ama ileride yalnızca kendine ve ailesine deēil, yařadıēı toplumun tamamına zarar veren, kötü huylu bir insan karakteri ortaya çıkacaktır.

Gelelim  ocuēunun saygısızca davranışlarından rahatsız olup bunu düzeltmeye terbiye ve tedavi etmeye çaba gösteren ailelere...  nce  ocuēun davranışlarını doēru anlamalıyız.  ocuēu tanıyarak vereceēimiz terbiye eēitimi hiçbir zaman etkisiz olmayacaktır. Bu yüzden küçük-b y  k demeden çocukların saygısızlıklarına göz yumulmamalı, duruma göre tepki gösterilmelidir. Saygısızca tavırların birçok kaynaēı olabilir. Bunların sebebini araştırmalıyız. Çevresinden modelleme mi yapıyor, kendisine g vensizliēi mi var? Yoksa ailesi tarafından sınırları zamanında hiç çizilmemiş mi?

Bu son madde maalesef ebeveynlerin en çok yaptıēı, büyük bir hatadır. Küçük yaşlarda çocuklarının hatalı davranışlarına göz yummuş hatta tebessümle karşılamışlardır. Bu tavır karşısında  ocuk, hatalı davranışlarının doēru, güzel ve dikkat çekici olduēunu düşünerek büyür. Hoş görülen bu davranışlar bir süre sonra oturmaya başlar ve önüne geçilemez hâl alır. Bu sebeple küçük yaşlarda 'sevgiyle yoērulmuř disiplin anlayışı'nı benimsemek ve daha bebeklikten itibaren devreye sokmak gerekir. Aksi takdirde temelini kendimizin attıēı bu davranışlar, terbiye dilene dek hem bizi hem  ocuēu fazlasıyla yıpratır.

Kendisine güvenmeyen  ocuk ilk önce yalana başvurur. Kendisini koruma çabasından dolayı da çevresine karşı saldırgan, saygısız davranabilir.  ocuēunuzu güçlendirin ki, saygısız yetişmesin.

“Küstahlık daima zayıfların güçlülere karşı kullandıkları bir silah olmuştur” der Dr. Andre Berge.

Eğer çocuğumuz da böyle bir silahı kullanıyorsa, bu zamana kadar onun benlik duygusuna pek katkıda bulunmamışız demektir maalesef. Saygısız davranışlar, çocuğun güçsüz benliğinin dışa vurumudur. Bazen çocuktaki bu davranışlar başkasını beğenmeme şekline dönüşebilir. Yalnızca kendini beğenme şeklinde kökleşen bu duygu onu kolaylıkla, gördüğü eksiği yüze vurma, utandırma davranışına dönüşür. Bu kırıncı davranışından ileride zevk almaya başlar. Bu duyguyla yetişen çocuk ileride asla empati kuramaz, hoşgörülü olamaz.

Çocuk daima iyi olana daha yatkındır. Olumsuz şeyleri tek başına öğrenmiş olamaz. O hâlde farkında olmadan istenmeyen bu davranışları anne-baba öğretmiştir. Çocuğu başkaldırdıkça, “Aslan oğlum benim!”, “Cesur kızım benim!” diyen anne-babalar var. Bu davranışın sonraki aşamalarını hiç düşünmeden konuşan ebeveyn, çocukta önü alınamaz bir davranış temelini beslemiş oluyor.

Oysa anne-baba çocuğa güvenerek ona verdiği sorumluluklarda bunu hissettirirse, çocuk da kendine güvenecektir. Kendine güvenen çocukta özsaygı gelişir ve saygısızlık yapmaya ihtiyaç hissetmez. Bizim güvenimiz onun için bir güç kaynağıdır. Çocuğun sevgi ve duygu açlığını ne kadar doyurursak olumsuz davranışları o kadar çok savarız.

Bir diğer madde modelleme. Çocuğa sesimizi duyuracağız, sözümüzü dinleteceğiz bahanesinin ardına saklanarak ona bağırırız. Bu bağırma genelde sinirlenmekle ortaya çıktığından, çocukla kutuplaşmaya sebep olur. İletişim yollarını tamamen tıkar. Çocuk annesinin bağırma durumuna alışır ve artık hiç tepki vermez olur. Zamanla çocuk duyarsızlaşmıştır. Öte yandan bilinçaltı bağırarak iletişim kurmayı modellemiştir. İleride çocuk anne-babaya sesini yükselterek konuşur ve bu saygısızca davranışı neden sergilediği bir türlü anlaşılamaz(!)

Sırf ‘insan olma’ vasfından dolayı ‘değerli’ olduklarını çocuklarımıza, hissettiremiyorsak suçu önce kendimizde aramalıyız. Saygılı ve edepli olmak; insanın değerini düşürecek, utandıracak her

türlü durumdan koruyacak sağlam bir irade ve vicdan duygusudur. Bunu evlatlarımıza sağlayabildiysek onlar üzerindeki en büyük vazifemizi başarıyla tamamlamışız demektir. Onlara bir ömür yetecek olan en kıymetli hazineyi vermişiz demektir. Evlatlarımıza bu iki olgunun en kalıcı şeklini ancak, kâl diliyle değil hâl diliyle verebiliriz. “Hiç şüphesiz yapılan işler niyetlere göre değer kazanır ve Allah (c.c.) katında ona göre geçerli olur. Herkese niyetinin karşılığı verilir.”^[85] Niyetlerimizin ve davranışlarımızın safiyetini bozmadan bu konudaki dualarımızı şu zikirlerle devam ettirelim:

el-Cebbâr: O, emir ve yasaklarını kullarına yaptırmaya gücü yetendir. Azgın ve zalimleri kahredici, dertlere derman olandır. Yarattıklarının hâllerini düzeltendir.

el-Celîl: Allah (c.c.), insanın aklına sığmayacak kadar yüce, ulu ve kudretlidir. O, celâl ve ikram sahibidir. Zü'l-celâli Ve'l-ikrâm'dır.

el-Mâni': Allah (c.c.) dostlarını sevdiklerini başaklarının eziyetinden koruyandır. İsteddiği şeye engel olarak kollayan, kurtarandır.

Umarız ki çocuğumuz Cebbâr isminin tecellisi ile ıslah olurken, Celîl ismi ile şeytandan uzaklaşıp Allah'ın ikramına mazhar olur. Mâni' ismi ile tüm kötü huylardan korunur.

“Allah, ‘Sana emrettiğim zaman seni saygı ile eğilmekten ne alıkoydu?’ dedi. O da, ‘Ben ondan hayırlıyım. Beni ateşten onu çamurdan yarattın’ dedi.”^[86]

Çocukta Kincilik

Bu kitapta işlediğimiz olumsuz davranış konularının hemen hepsinde esas alınması gereken en temel şeylerin birincisinin, çocuğu en çok etkileyen şeyin anne-baba davranışları olduğunu söyledik. İkincisinin ise, çocuğu tenkitle yola getiremeyeceğimiz gerçeği olduğunu söylemiştik. Çocuk tenkitle yalnızca baltalanır, takdirle doğrulup güçlenir. Kin tutma, kin gütme duygularının kişiliğe yerleşmiş şekli

‘kindarlık’ diğ er davranış bozuklukları kadar tehlikeli ve huzur ka ırıcıdır.  ocukta da, çevresinde de çok tahribat yapar diyeceğim ama bu hissiyat kıskan lıkta olduğu gibi çocukta asla kendi başına yani fitri olarak ortaya çıkmaz. Bu durumda hemen aileleri uyararak başlayalım konumuza...

Bir  ocuğun kindarlığı anne-babasıyla yakından ilgilidir. Annelerin itirazlarını duyar gibiyim zira birçok anneden işittiğim ortak şey şudur: “ ocuklar yeri geliyor bize bile kinleniyor. Biz mi diyoruz gel bana kin duy diye. Anneye kin duyulur mu hiç?” Bu cümleler, annenin kendisini bu işten arındırarak çocuğu suçladığı, kötülediği cümlelerdir. Hepimiz zamanla böyle düşünmüş olabiliriz. Fakat tam da bu noktada çözülüyor iş. Peki, bir  ocuk hayatta en çok sevdiği onsuz yaşayamayacağını d ş nd ğu kendisi için vazgeçilmez olan annesine neden kin duyar?

Dikkatli düşünelim ki, çocuğumuz bize kin duyduğu günlerde başkalarına kin duymamıştı. Çünkü bu duyguyu ilk size besleyerek tanıdı. Sizin onu kızdırmanızla yahut inatlaşmanızla ilk kez ortaya çıkmıştı. Yani bir ilk hareket noktası var. Aksi takdirde bir  ocuk durup dururken annesine babasına kin duymaz, duymaz.

Çocuklar akıllarıyla değil duygularıyla hareket ederler. İstediğiniz kadar ona iyilikte bulunun, cömert davranın o sizi duyguları okşandığı, ihtiya ı karşılandığı için teşekkür edip  pecektir. Fakat biraz sonra istediği bir şeyi vermediğinizde size hemen cephe alacaktır. Çünkü onlar geçmişi ve geleceği hesap ederek hareket etmezler. Duygularını anlık yaşarlar. Dost ve düşmanlarını tanıyacak seviyede de değillerdir.

Burada sevinebileceğimiz bir nokta duygularının geçici anlık olmasıdır. İş, bu duyguların alışkanlık hâline getirilmemesini sağlamak ve kişiliğinde m zminleşmesini engellemektedir. Peki, bunu nasıl engelleriz? Öncelikle huyunu, mizacını çok iyi tanıdığımız çocuğumuza birey olarak davranabiliyor muyuz bunu düşünelim. Aile içerisinde kendi kendine büyüyüp giden, nesne gibi davranılan birisi mi, yoksa o ailenin önemsenen bir öznesi mi? Onu ciddiye almıyor isteklerinin değersiz olduğunu hissettirerek tersini mi yapıyoruz. Unutmayalım ki bu tavırlar onun kişiliğine çok büyük darbeler

indirmekten başka bir işe yaramaz. Örnek verecek olursak, tam da bebekleriyle evcilik kurmuş, mutlu bir şekilde oynayan çocuğumuzu hemen sofraya gelmesi konusunda ikaz ediyorsak ya da en sevdiği yarış arabalarıyla oynayan çocuğun oyununu sonuçlandırmasını beklemeden evden çıkıyoruz “Acele et yoksa beklemem” diyorsak burada çocuğun varlığı hiçe sayılıyor demektir.

Peki sofraya gelmeyecek mi, bizimle dışarı çıkmasını mı? Bu işlerin zamanı en az yarım saat evvelden bellidir. Çocuğa önceden söylenilerek bir yol açılırsa, o an oyununu toparlamış yahut sonuçlandırmış olarak daha rahat bırakacak ve yanınıza gelecektir. Kutuplaşmanın, inatlaşmanın, illa sözümü geçirip dediğimi yaptıracağım dememenin yolları var. Bir önceki konumuzda da defaten söylemiştik.

Hayatta her şeyin sınırı ve kuralları vardır. Çocuğa oyun oynaması için de süre verilmelidir. Sınır geniş tutulsun, çocuk oyuna doysun ama yine de bir sonunun olacağını bilerek oyuna şartlı olarak başlasın. Bu durumda oyunu bırakmak konusunda direnmeyecektir. Anne karşısındaki bu direniş ve inatlaşma, peşinden anneye kızgınlıkla beraber kin duygusunu uyandıracığı için bunu yaşamaya hiç gerek yoktur. Çok iyi tanıdığımız evladımızın hareketlerini doğru yorumlarsak kin duygusu ihtimalini de ortadan kaldırmış oluruz. Yeşillikli bir parka gittiniz ve çocuğunuz kuşlar gibi cıvıldaşarak oradan oraya koşuyor hatta uçuyor. Siz de gözünüzün önünden sık sık kayboluyor diye bağırırsanız, “Bu ne yaramazlık, bir yerde de dur!”

deseniz ne yapmış olursunuz. Bir çocuk için can damarı olan oyun ve özgürlüğünü kesmiş olursunuz. O an nasıl nefes alacak, nasıl yaşayacak? İşte bir anda tüm duygularını alt üst ettiniz ve size kin duymasına fırsat verdiniz. Oysaki o, sadece özgürlüğün tadını çıkararak mutlu oluyordu ve tabiatla bütünleşmeye çalışıyordu.

Çocuğun çocuk olduğunu unutmamak, bu işin en büyük sırrıdır. Özel yetenekleriyle yaptığı el işlerine takdir beklerken “Ne basit şey” diyerek dalga geçilse, bu onun yeni oluşmakta olan kişiliğine bir saygısızlıktır. Kötü olabilir, hatalı olabilir ama ona ait, onun! O yaptığı için kıymetli. Kıymet görmeli!

Ailesi tarafından küçümsenen alay edilen saygı duyulmayan çocuk, yok sayılmış demektir. Bu durumda ilk sizinle kin duygusunu tanıyan çocuk, kolaylıkla kendisin kızdıran herkese kin duyacaktır. Bu duygu aile dışına taşmadan önce anne-babanın kendisine çekidüzen vermesi gerekmektedir. Birazcık içten olmak, biraz empati kurmaya çalışmak bu işi kolaylıkla çözecektir. Onu hemen özüne, fitri özelliklerine dönmesini sağlayacaktır. İçte gizlenen kötü hislerin, huyların inkişafı yerine, çocuğun güzel duygularla yeteneklerinin inkişaf ettirilmesi için çalışmalıyız? Onların layık oldukları manevi atmosfer ortamında yaşamasını sağlamak en azından çocukluk dönemlerinde bizim elimizde. Bunu bilerek veya bilinçsizce mahvetmeye hakkımız yok. Edep ve hayâ insanın daima aradığı iki fitri duygudur.

Tüm bu konularda Allah’ın bize yardım etmesi için şu esmalar ile dua edebiliriz. Umulur ki olumsuz ve şerli olan her şeyin yerine olumlu ve hayırlı şeyler geçirilsin, yaratılsın.

el-Müheymin: Bütün varlıkları ilmi ve kontrolü altında tutan, insanların bütün yaptıklarını bilen, koruyup gözetendir.

el-Kadîr: Allah (c.c.) sonsuz güç ve kudret sahibi olandır. Her istediğini istediği gibi kudretiyle yapandır.

Çocukta Yaramazlık

Bu konu çocuğumuzu ne kadar iyi tanıdığımız konusunda bizi çok iyi

bir şekilde sınırlanır. Çünkü yaramazlık, hareketlilik, hiperaktiflik, enerjik oluşu gibi konular daima birbirine karıştırılır. Doğru tespit edilmeyen davranışları yüzünden birçok çocuk yanlış teşhis konulmuş hasta misali harcanır gider.

Çağımızın asıl hastalığı teknolojidir. “Konumuzla alakası nedir?” diyenleri duyar gibiyim. Çok da fakında değilmişiz gibi yaptığımız bu konunun aslında hepimiz farkındayız ve konumuzla şöyle bir alakası vardır. Düşünelim, çocuğumuz günde kaç saatini televizyon karşısında oturarak geçiriyor? Kaç saat bilgisayar başında kalıyor ve bir gününün kaç saatini açık alanda (park, bahçe, sokak) geçiriyor?

Bu hayati sorulara çoğumuz istenilen sağlıklı cevabı veremiyoruz. Yaşadığımız apartman dairelerinden bu sorulara, çocuğumuzun menfaatine uygun cevaplar çıkmayacağı bir gerçek. Özellikle büyük şehirlerin kalabalık, gürültülü, stresli, hızlı yaşantısının içinde çocuklarımızın sakin sükûnetli, teenni içerisinde olmalarını elbette bekleyemeyiz. Onlara sunduğumuz bu şartları, ortamları düşünecek olursak, hareketliliklerine hatta yaramazlıklarına kızmaktan vazgeçeriz sanıyorum.

Üzerindeki statik enerjiyi parktaki toprağa atamayan çocuk, çareyi oturma odasındaki koltukta zıplamakta bulur. Çocuğun başka alternatifi yoktur ki, ne yapsın. Son teknoloji sayesinde baz istasyonlarıyla iç içe yaşayan, cep telefonunu oyuncakmış gibi elinden bırakmayan çocuğun, elektrik yüklenmemesi de pek mümkün değildir. O hâlde çocukların üzerindeki aşırı hareketlilik, bu zamana has bir özellik olmakta ve bir yere kadar normal kabul edilmektedir. Teknolojik aygıtlarla gereğinden fazla muhatap olduğu yetmezmiş gibi o teknolojiyi, gıdalarla yiyen çocuklarımız da var. Alışverişlerde ısrarla aranan cipsler, gazlı içecekler, içinde meyvesi yerine esansı olan meyve suları ve katkı maddesiz bulamadığımız her şey. Dondurulmuş gıdalar ve paketlenmiş olan her tür yiyecek artık günümüzde ‘teknolojik gıdalar’ olarak adlandırılmaktadırlar. Hatta sofralarımızdan eksik etmememiz gereken besinler hakkında her duyarlı annenin ağzından şu cümleleri duyarız: “Ne sütümüz doğal, ne yoğurdumuz...” İşte bu faktörler çocuğun hareketliliğini tetikleyen yegâne şeylerdir.

Tüm bunların çocukta attığı, genetik bozucu, hatta ‘huy bozucu’ temele destek olarak ebeveyn tutumu da gayet önemlidir. Baskıcı mı, gevşek mi? Aşırı koruyucu mu, destekleyici mi? Kendiniz için hangi ebeveyn tutumundan bahsedebilirsiniz?

Belki de çocuğunuz yaramaz değil, siz fazla otoritersiniz!

Birçok çocuk maalesef ailesi tarafından sırtına yaptırılmış olan ‘yaramaz’ etiketiyle gezer. Oysa çocuk sadece aktif ve meraklıdır. Anne ise titiz ve bozulmasını istemediği bir düzene sahiptir. Bu tür otoriter anneler, kendilerini ve kurallarını biraz yumuşatmalılar. Çünkü bu tip anneler çocuğun hareketini fazlasıyla frenlerler. Her dediğinin çocuk tarafından yapılmasını isterler. Fakat unutmayalım ki, çocuk bizim mülkümüz değildir!

Aile içerisinde elbette kurallarımız olacak. Fakat sonuçlarının sorumluluğunu üstenebilen bir çocuğunuz varsa asla özürce kurduğu kendi düzenine müdahaleci olmayın. Örneğin; arabalarıyla odasında oynamak yerine, koridora dizdiyse ve oyun sonunda bunları kendisi topluyorsa, bırakın hayal dünyasındaki oto galerisini evin koridoruna kursun. Sırf ev dağınık görünüyor diye o üretici zekânın ürünü olan geniş hayal dünyalı evladımızın önünü kesmek, oyununu bozmak onun kişilik gelişimini sadece baltalar. Ev düzenimizin içerisinde çocuğa bir dünya açmak zorundayız. Yapacağımız en önemli şey, onun duygularını anlamak. Size sarılmak için koşarken vazoyu kıran çocuğunuza ‘yaramaz!’ diye bağırıp aşırı tepki vererseniz, size her sarılmak istediğinde kırdığı vazoyu hatırlayıp suçluluk duyacak belki de sarılmaktan vazgeçecektir. Burada çocuğun duygularından çok vazoya değer verildiği ortaya çıkar ki; çocuk bunu asla unutmaz.

Bu tip sert ve engelleyici tepkiler almaya devam eden çocuk çaresiz iki yoldan birini seçecektir. Ya içine kapanacak ya da agresifleşecektir. Sonuçta problemi olmayan bir çocuk yanlış tepkilerden dolayı ‘sorunlu bir çocuk’ hâline gelebilir. Bol kurallı ve kısıtlayıcı olan evinden yavaş yavaş soğumaya başlar. Tüm tepkilerini siz, anne-babasına yöneltir. Çocuğa sürekli yaramaz demek ya da başkalarına onun yaramaz olduğunu anlatmak, onu bu fikre alıştırmak ve durumu kabul ettirmek anlamına gelir. Onun

gözünde annesi, “yaramazlığını anlattığına göre onu böyle kabullenmiş” demektir. Aksi yönde bir çaba göstermesine artık gerek yoktur.

Yaramazlık göreceli bir kavramdır. Size göre yaramazlık olan şey, bir başka ailede bu şekilde nitelenmeyebilir. Özellikle okul öncesi dönemde çocuğun yaptığı bazı davranışlara ‘yaramazlık’ yerine ‘çocukluk’ diye bakılması, hem çocuğa hem de ebeveyne fayda sağlayacaktır. Veleve ki çocuk yaramaz olsun. Burada anneye-babaya yine sabır düşmektedir. Negatif davranışları uzaklaştırmak anne-baba hüneridir. Burada Peygamber Efendimiz aleyhissalâtu vesselamın şu sözünü hatırlamak bize kolaylık ve manevi güç kazandıracaktır. “Çocuğun küçüklüğündeki yaramazlığı, büyüdüğünde aklının çok olduğuna bir işarettir.”

Hareketlilik diğere bir konudur ki; canlı, aktif olan çocuğu, çeşitli eşyalara ve ona buna sataşan haşarı tiplerle karıştırmamak gerekir. Kendine ve çevresine zarar vermeden hareketli oyunlar oynayan çocuk için bu bir zenginliktir. Normal bir hareketlilik, zekâ düzeyinden kaynaklanır. Haşarılık ise çocuğun anlaşılma istenmesinin farklı bir dışı vurumudur.

Hoşlanmadığımız davranışların sebebini araştırmalı ve çocuğumuzu bunu bilmeden yargılamamalıyız. Asla ceza vermemeliyiz. Davranışın kaynağını bulduğumuzda ortadan kaldırmalıyız ki, yerinde ve sağlıklı bir çözüm üretmiş olalım. Kızımın sandalyeleri ters çevirip üzerinden kaymaya çalışması onun kaydırak sevgisinden ve ihtiyacından kaynaklanıyordu. Oğlumun ise balkondan aşağıya oyuncaklarını atmasını, “Ancak topu atabiliriz” fikriyle değiştirmiştik. Bu durumda parka gitme ve top oynama sıklığımız artmıştı. Bu en doğal çözüm yoluydu. Amaç, haşarı ya da hareketli olan çocuğu fıtratına aykırı bir şekilde bastırarak hareketsizliğini sağlamak değildir. Aksine haşarılığı kullanabileceği bir alan açarak ahenkli bir faaliyete çevirmektir. Bunun mümkün olmadığı dar ve acil zamanlarda kızıma, kendisinin de yapmaktan hoşlandığı ‘mis kokulu çiçek olmak’ oyununu oynatıyordum. Kollarını önünde bağlayarak sessizce duruyordu. Süresi bittiğinde ya da sabrı zorlanmaya başladığında, saçlarını koklayarak ‘aferin mis kokmayı

başardın' diyordum. Bunu yapmaktan hoşnut olduğu için şanslıydım. İstemediği uslu durma oyununu dahi zorlamayla oynatmamalıdır. Çocuk bunun kamufle edilmiş bir ceza olduğunu hisseder.

Bu konuda ezcümle: Her şeye rağmen siz yine de onlara karşı her zaman biraz daha müsamahalı olmaya çalışın. Uygulayacağınız tek yaptırım, çocuklarınızın her türlü davranışlarının sonucuna katlanmaları, kabullenmeleri olsun.

Hiperaktiflik konusuna gelince mutlaka uzman yardımıyla teşhis ve tedavisi olması gerektiğinden bu konuyu psikoterapistlere bırakıyoruz. Çocuğunuzda kontrol edilemeyen, bir an olsun yerinde duramayan, daha çok saldırgan tavırlar ve hatta pilli kurulmuş oyuncak gibi pır pır kendi etrafında dönen hareketler gözlemliyorsanız, bir uzmana başvurmaınızı tavsiye ederiz.

İnsanları hâlden hâle koyan her şeye vâkıf ve kadîr olan Rabbimize eseri olan çocuklarımızı emanet ederek, bu konuda dualarımıza yardımcı olacak esmalar şöyledir:

el-Mübdi': Allah, varlıkları ilk defa yoktan yaratandır.

el-Bedî': Bir şeyi numunesi olmadan yaratan, icat eden ancak O'dur.

el-Muktedir: Allah (c.c.) güçlü, kuvvetli, istediğini istediği gibi yapandır.

Bkz. Mecma'uz Zevaid, c. 8, s. 146.

Bkz. Eğitimci Sharifa Mastura.

Andre Berge, *Çocuktaki Kötü Huylar ve Düzeltilmesi*, Remzi Kitabevi, s. 58.

Mü'min sûresi, 40:69.

A'râf sûresi, 7:146.

Arif Arslan, *Allah'ın İsimlerinin Sırları*, s. 410.

Bakara sûresi, 2:258.

Teğâbun sûresi, 64:17.

Zuhruf sûresi, 43:32.

Nisâ sûresi, 4:128.

Enfâl sûresi, 8:46.

Bkz. Buhârî, Bed'ül Vahy 1; İman 42.

A'râf sûresi, 7:12.

Çocuğa Kazandırmanın Gereken Alışkanlıklar

ÇOCUKLARIMIZ BOŞ BİRER kâğıt gibidir anne-baba ilk yıllarında üzerine ne yazarsa devamı ona göre gelecektir. Ya da onlar donmamış beton gibidirler. Üzerine ne düşerse onun izi kalır. Bu sebeple neyi alışkanlık edineceğimize ve çocuklarımıza neyi edindireceğimize çok dikkat edelim. Zira alışkanlıklar yapışkandır ve kolay kolay çıkmazlar. Bunlar iyi şeylerse daima yanımızda taşıdığımız kazanımlarımız olurlar ve yeni kazanımlara kapı açarlar. Şayet kötü şeylerse önümüzde engeldirler, bizi durduramasalar da yavaşlatırlar. İrademizi kullanmamıza engel olurlar. Çocuklarımıza kazandıracığımız her iyi alışkanlık onları ileriki hayatlarında, kökleri toprağı iyice kavramış bir ağaç gibi doğruluktan ve özünden ayrılmaz hâle getirecektir.

Tefekkür etme alışkanlığı düşünmek demektir. Geniş anlamıyla ise 'Tefekkür' çok yönlü düşünmek demektir. Bir çocuk doğduğu andan itibaren 2 yaşına kadar zihin gelişimi müthiş bir hızla ilerler. 2-6 yaş arası ise 'çocuğun altın çağı' olarak tanımlanır. Çocuk gördüğü her şeyi ve yaşadığı olayları, ahlaki değerlerle ilişkilendirir. Bu süreç 2-6 yaş döneminde hayati önem kazanır. Bu sebeple bu yaşlarda çocuğun fitri olarak din bilincine ihtiyacı ortaya çıkar. Okul öncesi döneminde kazandırılan dinî ve ahlaki bilinç, Peygamber Efendimiz aleyhissalâtu vesselamın ifadesiyle taş üzerine kazınmış gibi yazılır çocuğun zihnine. Çocuklar okul öncesi dönemde hem zihin gelişimi itibarıyla hem de fitri ihtiyaçlarından dolayı yoğun bir öğrenme ve bilme isteğı içinde oluyorlar. Bunu soru sorma ve düşünme takip ediyor. Çocuğun tefekkür etme faaliyeti, soru sormasıyla pekişiyor. Bu yaşlardaki çocuğun maneviyat eğitimi ve zihinsel faaliyetleri daha çok aile ortamına bağılı olarak gelişir. Bu açıdan aile ortamının manevi açıdan zengin olması ve sorulara cevap vermesi çok önemlidir. Bazen fazla ve gereksiz sorular sorduklarını düşünebilir, ilgisiz ve geçiştiren cevaplar verebiliriz. Ama bunun sandığımızdan daha tehlikeli bir durum olduğunu hatırlatmamda fayda var.

Önemsiz sanarak düşünmeden verdiğimiz cevaplar çocukta bazı derinleşen başka soruları beraberinde getireceği gibi ebeveyne de çok büyük bir fırsat kaçırır. Çocuğun çevresini derinlemesine incelemesi ve sorular sormasını onun eğitimi için fırsata çevirebiliriz. Onlara vereceğimiz her bilinçli cevap onun çok yönlü düşünmesini sağlayacak, ilgisini çeken canlılar ve olaylar üzerinden kurgulamalar yapacaktır. Bu da çocukları farklı kavramlar arasında bağlantılar kurmaya sevk edecektir. İşte bunun adı tam da ‘tefekkürdür.’

Çocuğun çoğu sorusuna vereceğimiz cevapları, makul ve anlaşılabilir kılan en önemli şey Allah’ın varlığıdır. Yaşına göre seviyeyi artırarak veya azaltarak Allah’ın varlığından ve yaratıcılığından bahsedebiliriz. Burada çocuğa bu düşünme işini sevdirecek olan şey, sabır ve sevecenlikle vereceğiniz cevaplar ve “Esmâ-i Hüsnâ” olacaktır. Allah’ın güzel isimleri ile hayvanları bitkileri onlardaki sanatı, çocuklarınıza kolaylıkla aktarabilirsiniz. Bu, çocuğun da ilgisini çekecek ve onu biraz daha düşünmeye sevk edecektir. Allah’ın (c.c.) isim ve sıfatları içerisinde çocuğun anlayabileceği kavramların seçilmesi ve yaş ve zekâ seviyesine uygun bir anlatımla hikâyeleştirilmesi çocuk açısından zevkli bir zihin çalışması olacaktır.

Çocuğun düşünce ufkuna göre ayarlanan kavramlar onda merak, sevgi, merhamet gibi duyguları da harekete geçirecektir. Mademki çocuğun zihinsel gelişimi en iyi; oyun, hikâye, resim, şiir ve ilahi dinletme gibi onu yormayan ve ona eğlenceli gelen uyaranlar yoluyla gerçekleşiyor; o hâlde onu terbiye ederken de, tefekkür alışkanlığı verirken de bu yolları kesinlikle kullanmalıyız. Bir hadis-i şerifte, “Allah’ın yarattıklarını düşünün, O’nun zatını düşünmeyin”^[87] buyruluyor. Buradaki kasıt özellikle çocuklarımız için geçerlidir. Allah’ın varlığını, yarattığı eşyalardaki tecellisini görmek, okumak. Çünkü Allah’ı hiçbir şekilde suretle vasıflandırarak düşünemeyiz.

Çocuklar bitki, hayvan ve tabiat olaylarıyla alakalı hikâyeleri kendi dünyalarına yakın buluyorlar. Oyuncakların bebeklerin hayvan figürlerinin konuşturulmasıyla anlatılan hikâye ya da oynanan tiyatro çocukların fazlasıyla hoşuna gidiyor. Bu, çocuğun bazı şeyleri algılamasını, soyut fikirler geliştirme becerisini artırıyor.

Mesela, karlı bir günde dışarıda yiyecek bulamayan bir kuşun hikâyesi çok fazla dikkatlerini çeker. Onda hemen kuşa yem verme fikri oluşturur ve bunun sonunda ‘yardım’ kavramını öğretmiş olursunuz. Devamında Allah’ın mutlak rızık verici olduğunu ve Rezzâk ismini öğretebilirsiniz. Bu terbiyenin en son ucunda çocuğun ruhuna işlenmiş olan şey şu olacaktır: “Gerçek hayatta yiyecek alamayanlara tüm yoksullara mutlaka yardım etmeliyim!” Bu duyguyu kazandırmış olduğunuz çocuğunuzu, ileride bir vakfın kurucusu olarak görmeniz kaçınılmaz olur.

Tefekkür çocuğun zihin gelişimini de artıran önemli bir etkindir. Düşünen ve soru soran çocuk daima—sonunda—doğruyu bulur. “Kalplerinizi murakabeye alıştırın. Çokça tefekkür edin ve ibret alın”^[88] hadis-i şerifi bizi daima tefekkür etmeye teşvik eder.

Tefekkürle çocuğa, kendi dışındaki insanların dünyasıyla da empati yapma ufku kazandırılmış oluyor. İyilikseverlik, müsamaha gibi kavram ve duygulardan haberdar olan çocuk, bu tür hikâye ve kıssalar yoluyla çevreye karşı sorumluluklarını da kavramaya çalışırken Allah’ın (c.c.) bizim yapmamızdan hoşlandığı davranışları da öğrenmiş oluyor. Bu gibi örnekleri Esmâ-i Hüsnâ yardımıyla çoğaltabiliriz ve bu güzel isimler, bize de çocuğumuza da pek çok ufuklar açar.

2-6 yaş aralığının, çocuğun düşünce becerisi ve zekâ gelişimi açısından ‘altın çağı’ olduğunu söylemiştik. 3-4 yaş aralığındaki

çocuk, siz onun tırnaklarını keserken salt bir düşünceyle “Tırnaklarım nasıl büyüyor?” diye sorabilir. “Onu Allah yaptırıyor” dediğinizde, zaten sizden Allah’ın adını daha önce de duyduğu için “Tamam” deyip anlamışçasına tekrar sormaz.

4-5 yaşına geldiğinde ise düşüncesini derinleştirerek “Allah bunu nasıl yapıyor?” şeklinde sorar. Bu yaş çocukları en çok Allah’ın nerede olduğunu ve nasıl bir şey olduğunu bilmek isterler. Açıklamaları yetersiz bulacağı için çocuk gözle de göremediğinden ona bir gizem atfedecektir. Ve artık gizemli olan her şeyin sır perdesini aralamak peşinde olacaktır.

Allah’ın varlığı ile ilgili arkası kesilmeyen sorulara, toplumumuzda genelde anne-babalar “O bizim gibi insan değil, o her yerdedir ve bizi hep görür” gibi dinî açıdan doğru olan fakat çocuğun soyut düşünce yetisini zorlayan ve zihnini karıştırmaya müsait cevaplar verirler. Çocukların sorusunu cevaplamadan önce o soruyu neden sorduğunu çözmek, doğru cevaba ulaşmada bir ipucudur. Buradaki cevabımızın tek bir formülü de yoktur.

Sizin çocuğa 5 yaşa kadar sağladığınız Allah tasavvuru, çocuğun algılama kapasitesi ve konuştuğu kelime düzeyi, ona açıklama yapmadaki sınırlarınızı belirlemelidir. Önemli olan kafasını karıştırmadan ve zorlanmadan sizi anlayabileceği şekilde izah etmenizdir.

Çocuğun ilgisi ve çevresine yönelik izlenimleri, algılamasında daha etkili olur. Bu açıdan, “Allah çevremizde gördüğümüz varlıkları yaratan ve koruyan varlıktır” denebilir.^[89] Çocuğun sorusuna en doğru cevap şudur diye bir şey yoktur. En doğrusu çocuğa onun soru sormasını engellemeyen, düşüncesini köreltmeyen, açık uçlu cevaplar verilmesidir. Çocuğun soruları ve cevaplarıyla bir sonraki gelişim basamağına kolaylıkla geçebilmesine imkân tanınacak şekilde onunla tefekkür çalışması yapılmalıdır. Verilecek yanlış ya da hatalı cevaplar onun soru sorma hatta merak etme, meraklı olma gibi fitri özelliklerini bozacağından, en makul cevapları vermeye özen göstermeliyiz. Soru sormayı güdüleyen tek şey merak duygusudur. Merakını kaybeden insan ilgisiz kalır, ilgisizlik de insanı atalete düşürür.

Çocuklar 5 yaşına geldiklerinde, kendisi ve çevresi hakkında soruları fazlalaşır. Bilmeye ve terbiye olunmaya karşı bilinç, bu yaştan itibaren daha elverişli hâle gelir. 4-5 yaş, din eğitiminin, dolayısıyla Allah bilincinin, verilmeye başlanabileceği çağ olarak bilinir.

3 yaşa göre daha durağanlaşmış olan çocuk uyum sağlamayı da bu yaşta öğrenir. “Ne?”, “Nerede?”, “Kim?” gibi soruları sıklıkla soran çocuk, kendisini doğru ifade etmeye başlar. Sorduğu sorular onu tanımak açısından ebeveynye çok önemli mesajlar verir. Çocuğun ilgi alanları sorularında gizlidir ve bu hangi yönde eğitileceği ile ilgili ipuçları da verir. Bu sebeple “Büyüyünce öğrenirsin” deyip geçirtilmemelidir. “Babana sor ben bilmiyorum” yahut “Annen sana uygun bir zamanda anlatır” gibi çocuğa daha önemli başka işlerimizin olduğunu hissettirerek aç olduğu cevabı vermemek, en yanlış davranış olacaktır. Bu çocuğun zamanla sorularını sormayıp içine atmasını ve kendisinin önemsiz olduğu fikrine kapılmasına sebep olur. Bu dönemde çocuk hâlen somut düşünme aşamasında olduğu için fazlaca ve sabırlı açıklamalara ihtiyacı vardır.

Örneğin; yanında bir kişinin ne kadarda ‘yüzsüz’ olduğundan bahsedilse, bu hemen dikkatini çektiğinden soracaktır. “Nasıl yani adamın yüzü yok muymuş?” Somut düşünen çocuğun dünyasında ‘yüzsüz’ demek yüzü olmayan kişi demektir.

Sorularını cevapsız bırakmak, anlayacağı şekilde açıklama yapmamak, onun merakını baltalamak olacaktır ve bu da çocuğun öğrenme isteğine en büyük darbeyi vuracaktır. Böylece düşünmesine ve ahlaki algılayışlarına da zarar vermiş olacaksınız. Çocuk daima sizin davranışlarınızı kontrol altında tuttuğu için beden dilinizi de çok iyi yorumlar. Ona göre çok önemli olan soruları karşısında, meşgul olduğunuz işi bırakmadan “Seni duyuyorum” demenizle, gözlerine bakarak, “Seni dinliyorum” denemiz arasındaki farkı anlayacak ve ne derece ona alaka gösterdiğinizi anlayacaktır. “Seni duyuyorum” ile “Seni dinliyorum” arasındaki farkı çocuk, sizden daha hassas bir terazi ile tartar.

5-6 yaş dönemi çocuklarında korku ve kaygı yoğun yaşanır. Bu yaş çocuklarına cehennem, günah, ateş gibi kavramlar üzerinden Allah

tasavvuru inşa edilmemelidir. Yaşı ilerledikçe elbette Allah sevgisinin yanında Allah korkusu da, mutlaka verilmelidir. Zira Peygamber Efendimiz aleyhissalâtu vesselam bu konunun önemini şu sözleriyle vurgular: “Hikmetin başı Allah korkusudur.”^[90] Çocukta Allah kavramını zamanla; Allah sevgisi, Allah’ı tanıma-bilme, Allah’tan korkma ve Allah’ın rızası şeklinde bina etmeliyiz. Buluş çağından itibaren çocuğumuzun kişiliğinde yaptığı tüm hâl, hareket ve işlerinde, Allah’ın rızasını gözetmek ve amaçlamak yer etmelidir. Ancak rıza-i ilâhî sonucunda ahireti kazanabileceğini kavramış olmalıdır.

Bu dönem çocuğu için en iyi eğitim yolu, çocuğu soru sorar hâlde tutmak ve doğru cevaplarla onu teskin etmektir. Allah’ın varlığıyla güvende olduğunu anlayan çocuğa, olaylar sade bir şekilde anlatılmalıdır. “Ağaçları kim yapar?” sorusu 5 yaş çocuğunun sıkça sorduğu sorulardandır. Bu soruya karşı “Ağaçları Allah yaratır” ifadesi çocuğa hazır verilen bir bilgidir. Oysa çocuğu bu konu üzerinde düşünmeye sevk ederek basitçe, ağaçların toprağın içinde tohumdan büyüdüğünü söyleyerek onunla zihin egzersizleri yapmak daha doğru olur. Burada önemli olan çocuğa, “Ağaçlar hangi meyveyi vereceğini nasıl biliyor?” sorusunu sordurtabilmek, o bilginin Allah’tan geldiği düşüncesine onu hazırlamaktır. Yeri geldikçe açıklama yapmalı, ayrıntılı bilgileri çocuk büyüdükçe peyderpey vermelidir.

5-6 yaş çocuğunun kitaplara olan ilgisi artar. Bu durumu fırsata çevirmek yine anne-babanın elindedir. Bir hikâye kitabının içindeki resim ve sembollerle onun sorularına kolaylıkla cevap verebiliriz. Örneğin; ressamın resmi ne kadar güzel çizdiğinden konuya girerek, tabiattaki gerçek hâline bakarak çizdiğini, oradakinin daha güzel, canlı ve gerçek olduğunu söyleyip oradan aslını kimin yarattığı sorusuna ve düşüncesine çocuğu vardırabiliriz. Bu noktaya kendisinin gelmesi, onun düşünce ve soruya dönüştürebilme yeteneği için son derece önemlidir. Bu, çocuğun tefekkürdeki başarısını gösterir ki, görüldüğü gibi olay örgüsü kurup orada mutlak sonsuza ulaştırmıştır olayları.

6-7 yaşında bilişsel gelişimi fazlasıyla ilerlemiş olan çocuk artık her

türlü dinî ve ahlaki gelişimi için verilen bilgiyi almaya hazırdır.

Bkz. Suyuti, *Cami'ül Ehadis*, 4-111.

Bkz. *Câmiü's- Sağîr*, 2731.

Bkz. Mualla Selçuk.

Bkz. Beyhaki, *Şuabü'l İman*, 744.

Çocukta Okuma Alışkanlığı

‘OKUMAK’ DA ÇOCUKLARIMIZA kazandırmamız gereken alışkanlıkların başında gelmelidir. Zira bilmenin öğrenmenin en doğru yolu okumaktır. Fakat biz inananlar için bu gerekliliğin de ötesinde evvela bir emirdir. İlâhî bir emir! Peygamber Efendimiz aleyhissalâtu vesselama inen ilk ayet “İkra!” ile başlar. “Oku!” emri mü’minlerin uyması gereken ilk farzıdır.

Burada hemen “okumak ama ne okumak?” sorusu akla gelir. Kur’ân okumak. Gerçeği ve hayrı yazan her kitabı okumaktır bu sorunun cevabı. Daima ilim ve bilim peşinde olmak için okumak şarttır. Her iki tür okumak da her iki dünyamız için vazgeçilmezdir. Bunun alışkanlığını çocukken kazanmış olanların eğitimi ve ilerlemesi çok kolaydır. Bir mü’min kendi huzuru için ilm-i hâl, fıkıh, siyer ve dinî ilimleri bilmek zorundadır. Pozitif ilimler denilen tüm branşları da incelemeli ilgisini en çok çeken alanda derinleşmelidir. Tüm ilimler insanı yaratıcıya götüreceği için ilim öğrenmek farzdır. Bunun yolu da illa okumaktan geçer. Çocuklarımıza mutlaka okul öncesi dönemde kitapları sevdirmeliyiz ki, ilkokul çağında sevdiği için kolaylıkla okuyabilsin.

Çocuklarımıza Kur’ân okuma alışkanlığı kazandırmalıyız. Bir çocuğa erken dönem eğitim ve terbiyesi verilirken Kur’ân okuması ve bunu alışkanlık hâline getirmesi tavsiye edilmelidir. Kur’ân okumanın hafızayı canlı tutacağı öğretilmeli, okumayı ve dinlemeyi asla terk etmemesi öğütlenmelidir. Çocuk eğitiminin temeli Kur’ân olursa, eğitime dair diğer tüm konular üzerine kolay bina edilir. Bir kişinin eğitimi Kur’ân’la başlarsa tüm benliğine siner.

Çocuğun erken dönem (okul öncesi) eğitiminde Kur’ân eğitimi varsa inancının esasları kalbine iyice yerleşip kök salacaktır. Böylece ileride ne unutulması söz konusu olacaktır ne de uygulama da zorlanacaktır.

Merhum Ömer Muhtar’ın dediği gibi: “Çocuklarınıza sütle birlikte Kur’ân’dan öğütler verin. Boyları büyürken kalpleri ve bakış açıları da büyüsün.” Okumayı bilmezken sizin Kur’ân öğütlerinizi duyarak

büyüyen çocuk, okumayı öğrendiğinde onu sevdiği için, okumayı da kolaylıkla alışkanlık hâline getirecektir. Velew ki alışkanlık edindirilemiyorsa, şu yöntemler bize yardımcı olabilir:

İlk önce “Kur’ân okuyacağın zaman şeytandan Allah’a sığın.”^[91] Uyarısınca bir Eûzü besmele çekerek işe başlanmalıdır ki şeytan bu işten alıkoymaya çalışmasın. Okumanın çok olması şart değil, her gün belirlenen az miktarda okunsa kâfidir. Çünkü bir ibadetin çokluğundan ziyade devamlılığı önemlidir.

Aile içinde yahut arkadaşlarla okuma grupları kurulabilir. Bu birbirini teşvik için çok geçerli bir yöntemdir. “Zamanımız yok, işimiz çok, ödevlerimiz çok” diyenler içinse; Kur’ân okumayı, farz olan namazı kılmak gibi, işlerin başına, yani önceliklerinin arasına almalarını tavsiye ederiz. Hedef belirleme de motive edici diğer bir yöntemdir. Hangi tarihte, hangi sûrede olunacağına dair bir hedef belirlenirse daha çok okuma iştiağı oluşur. Okuma ihtiyacı hissedilir. Böylelikle Kur’ân okumak bir alışkanlık hâline getirilmiş olur.

Çocuklarımızı Kur’ân’la terbiye etmek zorundayız zira Kur’ân’ın terbiye etmediği nesli cehennem ateşi terbiye edecektir. Resûlullah aleyhissalâtu vesselam çocuklara Allah’ın kelâmı olan Kur’ân-ı Kerim’i öğretir ve ashabına da çocuklarına Kur’ân’ı öğretmeleri tavsiyesinde bulunurdu. Annesinin isteği üzerine sekiz yaşından itibaren çocukluğu Allah Resûlü’nün yanında geçmiş olan Enes b. Mâlik’e şunları tavsiye etmişti: “Evlâdım! Kur’ân okumayı ihmal etme ve (unutma ki) Kur’ân ölü kalblere hayat verir; kötü ve çirkin şeylere, haddi aşmak gibi kusurlara karşı da insanı korur...”^[92]

Keza sahabeyi bu hususta teşvik etmek için de şöyle buyurmuştur: “Çocuklarınızı şu üç hususta yetiştirin! Peygamber sevgisi, Ehl-i Beyt sevgisi ve Kur’ân kıraati. Ömrünü Kur’ân’ı okuyarak, hatmederek ve anlayarak geçiren Kur’ân hizmetkârlarına, hiçbir gölgenin bulunmadığı (kıyamet) gününde peygamberler ve salih kullarla birlikte Allah’ın gölgelikleri takdim edilecektir.”^[93]

Nahl sûresi, 16:98.

Bkz. Deylemî, *Müsnedü’l-Firdevs*, II/377.

Bkz. *Münâvî*, *Feydu’l-Kadîr*, I/225.

Çocukta Namaz Kılma Alışkanlığı

BİR MÜ'MİNİN ÜZERİNDE titizlikle durması gereken en önemli konudur. Üzerine farz olan bir kişinin, hiç vakit kaçırmadan kılıyor olmasında; çocukluk döneminde alışkanlık hâline getirmiş olmasının rolü çok büyüktür. Önce namazı sevmiş ve kılmaya başlamıştır ki, kendisine farz olduğunda da zorlanmamıştır. Böylesi bir tablo ne kadar güzeldir değil mi? Kendimiz ebeveyn olarak bunu başarabiliyorsak, evladımızın da başaracağına hiç şüphe yok. Namazı gözlerini açtığından beri ailesinde gören, model alan çocuğun 2 yaşından itibaren bunu taklit ettiği gözlemlenir. Duaları ezberledikçe taklitten öte ciddi namaz kılma başladığını kendisi de fark eder. Bunu sizden önce çevresine kendisinin söylemesi bundan ne kadar mutlu ve tatmin olduğunu gösterir.

Aile içerisinde bu kıvama gelmiş bir çocuk için 7 yaşına geldiğinde namaz kılmak, hiç de zor olmayacaktır. Yani namaz alışkanlığı kazanmak, çocuğun 7 yaşına gelene kadar aile ortamında şahit olduklarıyla ve gördüğü teşvikle çok alakalıdır. Zaten 7 yaşına kadar İslâm fıtratı üzere olan çocuğumuza, bu fıtrata uygun bir yaşam tarzı kazandırmamız onun karnını doyurmak kadar önemlidir.

İmandan sonra en önemli vecibelerden biri olan 'namaz'ın çocuklara kavratılması ve namaz şuuruyla yetiştirilmesinin, çocuk terbiyesinde çok önemli bir yeri vardır. Kulluk görevleri için her ne kadar buluş çağı öngörülmüş olsa da, Allah Resûlü, çocuklara yedi yaşına geldiklerinde alıştırmak maksadıyla namazın öğretilmesini, on yaşına geldiklerinde hâlâ namazın ifasında kusurlu davranıyorlarsa, ceza verilerek tedip edilebileceklerini ifade buyurmaktadır.^[94]

Günümüz eğitimcileri tarafından da zorunlu öğrenme devresinin yedi yaş civarı olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla çocuk, en geç on yaşında bir yetişkin kabul edilerek onore edilmeli, izzetine ihtimam gösterilmeli ve her şey, ona azim ve iştiyakla anlatılmalıdır.

Fakat bu dönemlerde onların birer çocuk oldukları asla unutulmamalıdır. Algılayışları, zekâsı, duygusallığı, gönüllü olması gibi konular göz önünde tutularak her çocuğa ayrı davranış modeli geliştirilmelidir. Namaz gibi çok ciddi bir konunun temelleri atılırken sergilenecek her tavırda, söylenilecek her sözde çocuğun seviyesine inmek ve onu anlayarak uyarılarda bulunmak en hassas noktadır.

Unutmayalım ki, her şeyi yavaş yavaş, adım adım öğrenen bir çocuk var karşımızda. İnsan, aynı anne-babadan doğsa da her biri başka fıtratta, farklı orijinalliktedir. Göreceği ilgi ile belki de muazzam bir şahsiyet hâlini alacaktır. Burada edinilen en güzel alışkanlıkların, çocukların heybesine, sabırla ve istikrarla konulduğuna dikkat çekmek isterim. Çocukluklarımızın heybesine ne koyarsak ileride onu olgunlaştırıp ortaya çıkarmış olduğunu göreceğiz.

Yazar bir büyüğüm bir hasbihâlimizde bana şunu söylemişti: “Yazar olacak hanımefendilerin çeyiz sandıklarında şiir bulunmuş meğer.” Evet, bunu bana söylemişti. Çünkü yıllar evveliden o yazar ağabeye ait bir şiiri annem çeyizlerimin arasına koymuş saklamıştı. Bilmeden tanımadan çok beğendiği için koymuştu annem. Nereden bilecekti ki yıllar sonra ben o şiirin sahibiyle tanışacağım ve bu durum ortaya çıkacak. Eğitimime ve yetiştirilmeme dair hayatımdaki çok manidar birkaç tevafuktan biridir bu olay. Heybeye ne koyarsak o çıkar karşımıza!

Namaz alışkanlığı konusuna dönecek olursak, ilk zamanlar kılacağı her vakit namaza, hediyeler vermek alışkanlık kazanması için yanlış olmaz. Aksine burada çocuğu namazdan soğutacak, caydıracak şeylerden uzak tutmak bir beceridir. Günümüzde beni bu konuda en çok üzen bazı cami cemaatlerinin, camide çocuk görmek istememesi, çocuk sesi duymaya tahammül edemeyişleridir. Yaş almış olan büyüklerimizin bu konuda düştüğü yanlış tam da uyarmak istediğim ‘kendi çocukluğumuzu unutmamamız gerektiği’ konusudur. Kendileri de çocuktı ve cıvı cıvıldılar. Camiden kabaca ve hakaretlerle bir kez kovulan çocuğu yıllarca camiye sokamazsınız. İşte bu konu bu kadar hassasken, herkesin sosyal anlamda da üzerine düşeni yapması gerekmektedir.

İmanlı, namazlı ve ihlaslı bir gelecek tahayyülü bile ne kadar

hoşumuza gidiyor öyle değil mi? O hâlde biraz sabır, biraz tahammülle bu iş çözülebilir. Camilerdeki bu durum birçoğumuzu ziyadesiyle üzerken, birkaç camide görülen şu ikaz edici yazıyla gönüllerimize su serpilmiş oldu. “Ey cemaat! Saflarda genç nesil görmek istiyorsanız, arka saflardan gelen çocuk sesleri sizi kızdırmasin!” Belki de bu sebeple, toplumumuzda namaz kılmayan her bir kişiden biz sorumluyuz. Namaz kılmaya çalışan çocukları hatalarından dolayı tenkit etmemeliyiz ki, vazgeçmesin, boş vermesin. Bir gün erişkin olduğunda da namaz ona zor ve ağır gelmesin. Bir çocuğun kendisine ait seccadesinin, takkesinin, örtüsünün olması; onu namaz için motive eder. Bazen çocuğun ailede herkesten önce namaza hazırlandığı görülür. Bu durum çocuğun namazı artık benimsediği anlamına gelir. Ergenlik de dâhil olmak üzere uzun bir süre çocuğu bu konuda onore etmeye devam etmelidir. Zira teşvik ve takdirden çok güzel sonuçlar alınır.

Bir Müslüman için namaz, dinin merkezindedir. Hayatın merkezindedir. Bir gününü ona göre planladığı en önemli denge taşıdır. Peygamber Efendimizin de çocuklarla ilişkisinin merkezinde daima namaz vardı. Bazen kendi evinde onlara abdest aldırır, bazen de birlikte camiye giderlerdi. Onlarla birlikte saf tutup namaz kılması, çocuklar için ne kadarda önemli idi.

Bir babanın çocuğunu alıp camide aynı safta namaza durması, babaya gurur verirken çocuk için de mükemmel bir özgüven sebebidir. Kendinden büyük insanlarla bir olmuş, aynı ciddi işi yapmıştır. Bu durumda namaz kılmak çocuğun maddi manevi olgunlaşmasına da mutlak hız kazandırmaktadır.

Bkz. Tirmizî, Mevâkîtü’s-Salât 183.

Çocukta Değerler Eğitimi

GÜNÜMÜZDE DEĞERLER EĞİTİMİ, okullarda dahi ders olarak verilmeye başlandı. Konuları, iyi insan olmak, ahlaklı olmak, çalışkan olmak, üretici olmak gibi bir insanda görmeyi isteyebileceğimiz tüm erdemler. Fakat günümüzde gençlerin değerler eğitiminden kastedilen konuları, kendi inanç ve kültürümüzden beslenerek öğrenemediği aşikârdır.

Televizyon ve diğer medya kuruluşlarının yanlış tutum ve tutarsız ifadeleriyle gençler kendilerini bambaşka bir kültürün içinde buluyorlar. Sonuçta üç kuşağın bir arada oturup konuşarak anlaşılamadığı gerçeği ortaya çıkıyor ki bu çok acıdır. Konuşulan dilden, giyinilen giysiden, takınılan tavırdan gençlerin maalesef hangi millete hangi kültüre ve dine mensup oldukları anlaşılamıyor. Bir özentisi ve taklit kültürü ile tekdüze hayatlar, tek tip insanlar oluşturulmaya çalışılıyor. Bunu fark ettiğimiz sürece çocuklarımızı kendi öz kültürümüze, kendi değerlerimize göre yetiştirme gayretinde olabiliriz.

Durum bazı ailelerde öyle vahim olabiliyor ki; bir anne eve dudağında ‘piercing’ ile gelen çocuğunu tanıyamazken, bir annenin torununun konuştuğu dili çözemiyor. Kısaca kendi değerlerinden uzaklaşmış bir nesil, ailesine dahi yakın olamıyor. Bu sebeple evlatlarımıza kimleri örnek göstereceğimizi, onları hangi kaynaklardan besleyeceğimizi çok iyi belirlememiz gerekmektedir. Bu da yine elbette sürekli sözlü uyarıyla başarılamaz.

Çocuğumuza bir şey öğreteceksek ona, “Bunu yap, şunu yapma!” şeklinde değil de davranışlarımızla otomatik olarak öğretmeliyiz. Bu çağın çocukları maalesef aileden çok, televizyon ve internetten görerek öğreniyor birçok şeyi. Özellikle izledikleri filmlerin senaryolarından çok fazla etkileniyorlar. Haberlerden şahit olduğumuz üzere; “Okula bıçakla girebilir miyim diye denemek istedim” diyen bir öğrencinin de, ‘kendini Pokemon zannedip balkondan atlayan çocuğun’ da izlediklerinin tesiri ile bunları yaptığını görüyoruz. Çocuklarımızı öncelikle bunların tesirinden

kurtarıp onların dikkatini aileye çekmek zorundayız.

Ailesinden aldığı telkinlerle elbette bilinçaltı işlemesi yapılmaktadır. Çocuk günde en az 2 saat kültürü bizden olmayan filmlerin davranış modellerine maruz kalıyorsa, ister istemez telkinlerimizin etkisi hafif kalıp onlar gibi olacaktır. Hiçbiri bizim kültürümüzden çıkmamış olan masallar, çizgi filmler ancak körpe çocuklarımızın ahlakını zedeler. Bizlerin hemen duruma müdahale ederek sınırları çizmemiz ve onları kendi inanç ve kültürümüze döndürmeye çalışmamız ve ona göre yetiştirmemiz şarttır. Onlara yalan söyleyince burnu uzayan Pinokyo'yu değil, doğru sözlülüğü ve güvenilirliğiyle 'emin' sıfatı kazanmış Hz. Muhammed aleyhissalâtu vesselamı anlatmalıyız.

Yüzyıl uyuduktan sonra bir prensin öpücüğüyle uyanan kızı değil, üç yüzyıl uyuyup ancak Allah'ın inayetiyle uyanan Ashab-ı Kehf'i anlatmalıyız. Külkedisinin üvey ailesiyle mücadelesini değil, Hz. Asiye'nin örnek hayatını anlatmalıyız. Hiç tanımadığı bir erkeğe saçını uzatarak yanına alan Rapunzel'i değil, iffeti ile övülen kadın Hz. Meryem'i anlatmalıyız. Hollywood'un karton karakterleri yerine gerçek kahramanları göstermeliyiz onlara. Hz. Hamza gibi cesaretiyle, Hz. Ömer gibi adaletiyle, Ebu Bekir gibi sadakatiyle, Hz. Ali gibi bilgisiyle, Hz. Osman gibi ahlakıyla bir ömür yaşamış olan gerçek karakterler göstermeliyiz.

Çocuklarımız izledikleri filmlerdeki gibi 'Noel Günü'nü ve 'Cadılar Bayramı'nı kutlamayı, zombi yürüyüşlerine katılmayı kendi kültürümüzü müşçesine, sürekli izlediği için normalleşeceğinden, ileride çekinmeden yapmak isteyecektir.

Tüm bunların yerine, çocuklarımızla birlikte, dinimize ve kültürümüze has özel günlerimizi kutlamalıyız. Kandillerimizi, bayramlarımızı birlikte kutlayarak geçirmeliyiz ki, bu öğrenmenin en güzel yoludur.

Eğitime ilk adım olan ‘Âmin alayları’nı, yeniden canlandırmalı belki de bunun yürüyüşünü birlikte yapmalıyız. Tüm değerlerimiz çocuklarımızın aklında kalacak şekilde yaşatılmalıdır. Kandil hediyeleşmelerini, bayram tebrikleşmelerini birlikte yaşarsak ancak, onlar da yaşatırlar. Böylece ‘nesilden nesile aktarım’a bizim de ciddi bir katkımız olmuş olur.

Bu özel günlerimizin sonradan uydurulan günlerden farklı olduğunu, bunların bize, Allah tarafından hediye olarak verildiği için ayrıca kutsal olduğunu öğretmeliyiz.

Kutlu doğum programlarına, hatim cemiyetlerine ve tüm özel günlerimize bir mim koyabilirsek, çocukluk döneminden aklında kalan en anlamlı şeyler olacaktır. Unutmayalım ki, çocuklarımızın din ve ahlak sahibi olmaları, meslek ve kariyer sahibi olmalarından daha önemli ve önceliklidir.

Hız. Ali (r.a), “Çocuklarınıza hedef gösterin” buyuruyor. Bu durumda çocuklarımıza hedefler belirlemeliyiz.

Çocuğun kendisine ve insanlığa gerçekten faydalı olması, ortaya çok değerli bir insan modelinin çıkması için, o hedefin büyük olması yanında, faydalı da olması şarttır. “İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olandır”^[95] hadis-i şerif anlayışı içinde, insana yakışan o

duygu ve düşüncenin çocuğa mutlaka ama mutlaka verilmesi gerekmektedir. Bu büyük vazife yalnız annelerin, babaların, eğitimcilerin, hocaların vazifesi değil; gücü yettiği oranda herkesin vazifesidir. Kur'ân'a, Resûlullah aleyhissalâtu vesselama ve tarihimize baktığımızda bu konuda çok örnekler görürüz.

Hız. Meryem'i yetiştiren teyzesinin kocası Zekeriyya aleyhisselam idi. Musa aleyhisselamı koruyan Firavun'un zahirde eşi olan Hız. Asiye idi.

O gözle bakarsak, bütün çocuklar, aslında bir bakıma bizim çocuklarımızdır. Her bir evladımız, hayalini kurduğumuz sulh içinde iyilikler dünyasını kurmaya aday, tertemiz fıtratlarla gönderilmiş cevherlerdir ki, mücevhre çevirmek, Allah'ın izni ile bizim elimizde. Anne-baba olmak, Allah'ın bize lütfettiği en güzel vazifelerdendir. İş, nasıl kullanacağımızı ve kıymetini bilmektedir.

Bazı anneler ve genelde babalar çocuklarıyla geçirecek zaman bulamadıklarını, çalıştıkları için bunun çok mümkün olmadığını söylüyorlar. Babaların ileri sürdükleri geçerlilik sebepleri ise, ailenin iâşesini temin için Allah'ın kendilerini görevlendirmiş olması.

Elbette doğrudur fakat düşünelim ki; sevdiklerinin iâşesini sağlamak için sevdikleriyle beraber olamamak ne tuhaf bir çelişkidir! İnsan bir gününün tamamını yalnızca çalışmayla geçirirse, yaşadığı hayattan geriye kendine ne kalır? "Buna maddi olarak mecburum" diyen babaları duyar gibi oluyorum ve şikâyet eden anneleri, çocukları... Belki de yaşam standardımızı yükselteceğiz diye birçoğu ihtiyaç olmayan ama ihtiyaçmış gibi algıladığımız şeyler yüzünden, maddi sorunlarımızı aşamıyoruz bir türlü. Belki de biz hanımlar eşlerimizi buna mecbur etmesek, onlar da daima daha fazlası için çalışan babalar hâline dönüşmeyecekler. Eve daha erken gelecek ve çocuklarıyla daha fazla ilgilenecekler. Bu durumda annenin de yükü biraz olsun hafifleyecek, manevi olarak rahatlayacaktır. Çocuklar da babalarıyla oynamanın tadına varacak, değerli zamanlar geçirecek; bununla birlikte baba otoritesini aile içinde daha çok hissedeceklerdir. Unutmayalım ki, çocuklarımız ileride onlara aldığımız hediyelerden çok, birlikte oynadığımız oyunları hatırlayacaklar.

Zaman bulamamak deyince; tarihin en yoğun ve zamanı en değerli şahsiyeti olan Peygamberimiz aleyhissalâtu vesselam çocuklarına ve torunlarına ayıracak zamanı bulduysa herkes bulabilir, bulmalıdır. Kimsenin zamanı onun kadar yoğun ve değerli olamaz. Zira mesuliyeti peygamberliğinin yüceliği kadar büyüktü.

Çocuğun eğitime başlaması, nerede ve ne şekilde olduğu çok önemlidir. İlkler hep akılda kazınarak kaldığı için ilk eğitime başlama tecrübesi bir çocuk için ileriki yaşantısında bırakacağı izler açısından çok önemlidir.

Osmanlı Devleti okullarında çocukların eğitime ve derslere başlaması çok önemliydi. Çeşitli törenlerle kutlanır ve genelde başkentte uygulanan bu usule “Âmin alayı” denilirdi. Şöyle uygulanırdı:

“Âdete uygun olarak okula başlayan çocuğun ailesi bir gün önceden mektebin hocasına haber gönderirdi. Hoca da merasim günü çocukları sıraya dizer, öndekiler yüksek sesle ve koro hâlinde ilahiler söyler, arkadakilerde beyit aralarında ‘Âmin’ diye bağırarak neşe içinde çocuğun evine gelirlerdi. İstanbul’da oturan ailelerin okula başlayacak çocuğu törenden önce Eyüp Sultan’a götürülerek birlikte dua etmeleri âdetti. Mektepten hareket eden Âmin alayı eve yaklaşırken çocuk kapıda bekletilir, eve varılınca da hoca kapıda dua eder herkes ‘Âmin’ derdi. Daha sonra çocuk önceden süslenmiş arabaya veya midilli denilen ata bindirilerek ilahiler eşliğinde yola çıkılırdı. Kafilenin en önünde bir kişi, atlastan yastık üzerinde cüz kesesi ile ‘elif ba’yı, hemen arkasındaki kişi de çocuğun mektepte oturacağı minderi ve rahlesini taşırdı. Üçüncü sırada süslü araba ile veya midilli at ile onları çocuk takip ederdi. Daha sonra hocalar, ilahiciler, âminciler sıra ile yürürlerdi. Çocuğun ailesi ve davetliler arkadan kabileyi takip ederlerdi. Şehrin sokaklarında bir müddet böyle dolaşılır ve çocuk mektebe getirilirdi. Usulüne uygun olarak hocası dua eder, çocuk da onun elini öper ve tören sona ererdi.”^[96]

Bkz. Buhari, Mağazi 35.

Oruç. a.g.e., s. 42.

Çocukta Dua Alışkanlığı

BİR ÇOCUK HAYATININ çok başlarında iken ona dua etmek öğretilmeli ve bunu alışkanlık hâline getirmesi sağlanmalıdır. Canını sıkı bir şey olduğunda sarf edeceği fiili çaba dışında mutlaka Allah'a dua etmesi gerektiği ancak o yardım ederse bir şeyin gerçekleşeceği söylenmelidir. Zaten çocuğumuza daha evvel Allah inancını vermiş olduğumuzdan, çocuk inandığı, güvendiği Allah'a hâlini arz etme ihtiyacı duyacaktır.

Allah ile iletişim kurmanın, onunla konuşmanın tek yolu duadır, secdedir. Kendisini kötülöklere karşı koruyamadığını ve kendisini zayıf hissettiğini söylese, ona mutlaka dua ile silahlanması gerektiğini öğütleyin. Zira “dua mü'minin silahıdır.” Bunu bilip güvenen çocuk ne şimdi ne de ileriki yaşantısında hiç zayıf düşmeyecek; güvendiği bir Allah'ı olacak ve ona dua ile ulaşacaktır. İnsanların karşısında da dua silahıyla silahlanacaktır. Güven içinde olduğunu bildiği için daha emin adımlar atacaktır. Burada evlatlarımızın terbiyesini ve alışkanlığını şu ayeti kerime ile de ziyadeleştirmeliyiz: “Allah'a güven, vekîl olarak Allah yeter.”^[97]

En çok anne ile bir arada olan çocuk, annesini namazları ardından dua ederken görüyorsa, darda kaldığında hemen Allah ile konuşmuşçasına ihlasla yalvardığını görüyorsa, kendisinin de hemen her fırsatta duaya sarılması kaçınılmaz olur. Bu konuda çocuğa çok özel bir çaba sarf etmeden böyle bir alışkanlık edinmiş olduğunu, anne mutlaka görecektir. Çünkü çocuk annesini sıkça dua üzere görüyordur ve bunun hayatında kabul edilebilir bir yöntem olduğunu benimsemiştir. Özellikle ergenlik dönemi öncesinde bir çocuk için, bir şeyi anne yapıyorsa o doğrudur. Öğretmen yapıyorsa o doğrudur. Yahut baba yapıyorsa o doğrudur. En çok kimin davranışlarına şahit oluyorsa ona güvenir ve mutlaka model alır. Peygamber aleyhissalâtu vesselam buyuruyor ki: “Anneler, dua ettiklerinde çocuklarının çevresindeki zırrı görselerdi duayı hiç bırakmazlardı.”

Çocuklarımızı yetiştirirken zaman zaman bizi zorlayabilir, bazı

konularda ciddi problemler yaşatabilirler bize. Onları yetiştirirken yüce Yaraticımızdan dua ile destek almak bizim yükümüzü hafifletecektir. İşlerimizi kolaylaştıracaktır ve bizi sıkıntılarımız karşısında rahatlatacaktır. Evlatlarımızı düzgün ve kolaylıkla yetiştirebilmek için biz de bol bol dua edelim. Onların da dua eden kullar olması için dua edelim.

Öyle ki, dua etmek ve şükretmek hayatımızın ve çocuklarımızın hayatının en önemli iki ilkesi hâline gelsin. Burada el-Vekîl esmasıyla dualarımızı ziyadeleştirebiliriz. Vekîl ve Kafi isimleriyle zorlandığımız her işimizi Allah’a havale edebiliriz. Problemimizi O’na teslim edip, yalnızca O’na güvenerek yardım bekleyebiliriz. Sen bizim vekilimizsin, Sen bize yetersin. Sen bize kafi gelensin. Ancak ve yalnızca Sen bize yetersin, Kafi olan Allah’ım. Sen Mucibsin, duaları kesinlikle en uygun şekilde kabul edensin.

el-Vekîl: O Allah ki, kendisine güvenen kullarının işlerini en iyi şekilde üzerine alıp, yoluna koyandır. Koruyucudur, görüp gözeten ve her şeyi yönetendir.

el-Kâfi: O, kullarına yetendir. Yardım ederek koruyandır. Vekîl olarak yol gösteren, yaptıklarını bilen ve yol gösterendir.

er-Râfi’: Dilediği mü’minlerin itibar, şan ve şereflerini arttıran, makam ve mertebesini yükseltendir. O, dilediğini aziz kılan ve göğü yükseltendir.

el-Mucîb: Duaları istekleri kabul eden, ihtiyaçları karşılayan sıkıntıları giderendir.

Bu esmaları kendi hayatımızdan asla çıkarmadığımız gibi çocuklarımızın da aklına cevher niteliğinde kazımalıyız. En güzel ve kıymetli elbiseleriymiş gibi giydirmeliyiz. En tatlı lokmalarıymiş gibi yedirmeliyiz, içirmeliyiz.

Dua etme olgusu çocuğa, her konuda Allah’a yönelmek, her şeyi O’ndan istemek gerektiği mesajını verir. İnsan, ihtiyacı olan her şeyi Allah’tan istemeli, O’na yönelmelidir. Bir kişi üzerine düşen görevleri

yaptıktan sonra işini Allah'a havale etmeli, o işin olması için Allah'tan yardım dilemelidir.

Çocuğun din eğitiminde büyükler, çocuğa ne zaman ve nasıl dua etmesi gerektiğini zamanı geldikçe göstermelidir. Ona bu konunun ciddiyetini Kur'ân-ı Kerim'de ne kadar çok yer ettiğinden bahsederek anlatabiliriz. Ona bak Allah her konuda bizim yanıımızda diyerek şu ayetleri okuyalım: "O alay edenlere karşı biz sana yeteriz.^[98] Hesap görücü olarak Allah yeter.^[99] Dost olarak Allah yeter.^[100] Yardımcı olarak Allah yeter.^[101] Bilen olarak Allah yeter.^[102] Vekîl olarak Allah yeter.^[103] Şahit olarak Allah yeter."^[104]

Aynı zamanda eğitimciler ve anne-babalar, çocuğu güzel bir şekilde terbiye etmek için de Allah'a dua etmelidir. Sözlerinin tesirli olmasını ve neticeye ulaşmayı da Allah'tan beklemelidir. Özellikle anne ve babanın çocuğuna dua etmesi çok önemlidir. Çünkü anne ve babanın çocuğuna yaptığı dua makbul olmaktadır. Bir anne-baba çocuğuna samimi ve içten dua ederse, bu dua daha makbul olur.

Peygamber Efendimiz herkesin dua etmesi gerektiğine dikkat çekecek şekilde, duaları kişilere göre şöyle gruptandırmış ve şu duaları tavsiye buyurmuştur:

Çocuklara: "Rabbi yessir vela tuassir Rabbitemmim bil hayr" (Rabbim işlerimi kolaylaştır zorlaştırma hayırla neticelendir).

Gençlere: "Ya müfettihal ebvab iftah lena hayral bab" (Ey kapıları açan Rabbim bana hayır kapıları aç). "Ya muhavvilel havli vel ahval. Havil halena ila ahsenil hal" (Ey hâlleri sıkıntı ve korkuları değiştiren Rabbim benim hâlimi en güzel hâle çevir).

Hanımlara: "Allahümme ya mukallibel kulub. Sebbit kalbi ala dinik. Ya musarrifel kulub. Sarrif kalbi ala taatike" (Ey kalpleri değiştiren Allah'ım benim kalbimi dinin üzere sabit kıl. Ey kalpleri döndüren benim kalbimi Sana çevir).

Nisâ sûresi, 4:81.

Hicr sûresi, 15:95.

Ahzâb sûresi, 33:39.

Nisâ sûresi, 4:45.

Nisâ sûresi, 4:45.

Nisâ sûresi, 4:70.

İsrâ sûresi, 17:65.

Nisâ sûresi, 4:166.

Çocukta Zaman Yönetimi

“NEDEN PLANLI OLMALIYIM?” sorusunun tek ve net bir cevabı vardır. Çünkü zamanımız sınırlı! Bize bahşedilmiş olan bir tek ömrümüz var. En iyi şekilde geçirebilmemiz ve hiç bitmeyen vazifelerimizi kısıtlı zamanımıza sığdırabilmemiz için o zamanı en iyi şekilde yönetmemiz gerekir. Bu da iyi bir planla mümkün olur. İşlerimizin planlı olması demek, düzenli olması demektir. İşlerimizin düzenli olması demek, ömrümüzün düzenli olması anlamına gelmektedir. Plansızlığın en acı sonucu ‘zaman israfı’ olarak karşımıza çıkar ki bunun da telafisi yoktur. Harcadığımız her anın, hesabını da vermekle yükümlüyüz.

Dinimiz zaman kavramına o kadar önem verir ki; yüce Allah, Asr sûresinde zamana yemin etmiştir. Peygamber Efendimiz daima “Allah’ım beni gözümü açıp kapayınca kadarki süre için dahi nefsimin eline düşürme”^[105] duasında bulunurdu. O hâlde çocuklarımızı da ‘elimizdeki tek sermaye olan zaman’ bilinciyle yetiştirmek durumundayız.

Yine okul öncesi dönemde bunun öneminden zaman zaman bahsederek, kısa planlar yapmayı öğretebiliriz. Bunu öğrenmesi, işlerini zamanında yapmasına ve erteleme hastalığına tutulmamasına vesile olur. İşini zamanında yapma alışkanlığını kazanmış bir çocuk, ileride kendi zaman yönetimini yapmakta zorlanmayacaktır. Bu onun okul başarısını olumlu etkileyeceğinden kendisine özgüven kazandıracaktır. Hiçbir zaman işleri aksamayacak, zamanı doğru kullandığı için sınavlarında soruları yetiştirememe gibi sorunlarla da karşılaşmayacaktır. Plansız yetişen bir çocuk kolaylıkla işlerini erteleyebilir. Çünkü bunu yapmak daha kolaydır. Fakat zamanla bu durum onu tembelliğe iter. İpin ucunu baştan kaçırmamak gerekir ki, bu durum ileride baş edilemez hâl almasın.

Aslında zamanı yöneten çocuklar yetiştirmek çok kolaydır. Zira bebeklikten itibaren uyku ve beslenme saatine dikkat edilmiş olduğundan çocuk, buna alışkanlık edinmiş durumdadır.

“Zaman yönetimine yatkın olan çocuklarımız, saati bilmediklerinden zamanı nasıl yönetecekler?” şeklinde soru akıllara gelebilir. Okul öncesi dönemi çocuklarının bunu başarmaları için ‘önce’ ve ‘sonra’ kavramlarını bilmeleri yeterlidir. Yemekten önce ellerini yıkamalı ve ancak yemekten sonra boyama yapabilir gibi kuralları uyguluyorsa işte zaman yönetimi başlamış demektir. Uyumadan önce dişlerini fırçalayıp uyanınca da kahvaltı etmeli, sonra kitaplarını incelemeli gibi kısa zaman planlaması yapabilen bir çocuk için düzen ve plan oturmuş demektir. Zaman kavramını öğrenmenin bir diğer yolu düzenden geçmektedir. “Oyuncaklarını toplu tutarsan aradığını daha kısa sürede bulursun. Kitabını daima aynı rafa koyarsan okuma saatin geldiğinde kolaylık yaşarsın” gibi telkinlerde bulunmak düzen, zaman, süre plan gibi kavramları daha iyi anlamasına yardımcı olur. Okul çağı geldiğinde de mutlaka günlük plan tablosu yapmayı öğrenmelidir. Bunu uyguladığı sürece daha tatmin ve mutlu olacağını kendisi de görecektir.

Öğrencilik yıllarımız çok programlı ve ders sayısı diğer okullara göre fazla olan okullarda geçtiğinden oldukça zorlanıyorduk. İmtihanlarımız, ezberlerimiz, testlerimiz ve dönem ödevlerimiz üst üste gelebiliyordu. Bizi bu kargaşadan daima annemizin yardımıyla hazırladığımız ders çalışma tablosu kurtarırdı. Öyle ki, okullar kapandığında dahi hemen tatil çetelemizi hazırlamamız konusunda annemiz bizi uyarırdı. Odamızın duvarına yapıştırdığımız tabloya göre yaşamak bize hem zevk verirdi hem de asla canımız sıkılmazdı.

Kitap okuma saati, dersleri hatırlama saati, elişi, serbest oyun saati, anneye ve babaya yardım saati, kardeşle ilgilenme zamanı gibi birçok faaliyetin olduğu yaz tatili tablomuzu mutlaka uygulardık. Bugünün işini yarına bırakmazdık. Yanına çentik atmadığımız iş ya da görev bizi rahatsız ederdi. Çünkü bu, yarına aktarılacağından yarın yapacaklarımıza engel olurdu. Bu bilinçle hâlen saat saat plan yaparak yaşama alışkanlığımı sürdürürüm.

İşte çocuklukta edinilmiş iyi bir alışkanlık olarak zaman yönetimi böylece plansızlığı, düzensizliği, tembelliği her zaman başından savmış oluyor. Hiçbir zaman zamanın yetmediğinden şikâyetçi

olunamıyor. İşlerini yetiştirenlerin de yetiştiremeyenlerin de 24 saatleri var. Ama benim çok fazla işim ve vazifem var diyenler için de, az uyuyarak gecenin bereketinden ekstra zaman üretme taktiğini verebiliriz. Günümüzde zamanımızı yutan birçok canavarın olduğunu düşünecek olursak, zaman üretmeye mecbur olduğumuzu söyleyebiliriz. Ya da o canavarların eline düşmemek için azami güç sarf etmemiz gerekir. Televizyon ve internet gibi sanal (gerçek olmayan) dünyaların içine düşmemek elimizde... Güçlü bir iradeyle planlamayla bunu başarabiliriz. Zira varlıkları yetmiyormuş gibi sürekli insanlar için cazip şeyler üretmeye devam ediliyor. Kapitalist dünyanın reklamlarından kulağıma çalınan şu cümleler çok dehşet vericidir aslında: “Şimdi sınırsız internet yanınızda. Daima cebinizde! Daha fazla eğlence için şu kadar ödeyin!” sınırsız eğlence vaadi benim hayatımı sınırsızca eline geçirmesi bana zaman bırakmaması demek! Paramla zamanımı ona satmış olmuyor muyum?

Elbette öyle. Sınırsız olması en cazip şeymiş gibi görünse de en tehlikelisi o aslında. Bir şeyin sınırsız olması onun başıboşluğunu gösterir. Her şeyde sınır mutlaka olmalıdır. Biz ebeveynler daima çocuklarımızla çevirim içi olup onlarla ilgili olmalıyız ki bu tür tuzaklara düşmesinler. Zira günümüzde internet başından kaldırılamayan çocukların ve ergenlerin sayısı arttı. Çocukluk döneminde planlı olmaya alıştırılmamış çocukların ileriki yaşantılarında işlerini bir türlü yetiştiremedikleri, her yere geç kaldıkları görülür. Zamanla daima problemi olanlar için kararlılıkla birlikte dua desteğini öneririm. Bu konuda bize ve çocuklarımıza yardımcı olacak olan esmalarımız:

el-Metîn: O, çok kuvvetli ve çok dayanaklı olandır. Acziyeti ve gevşekliği olmayandır.

el-Hâkim: Hükmeden, karar veren ve haklıyı haksızı ayırandır.
Bkz. İbni Hanbel, V, 42.

Yazarla Baş Başa...

BİR GÜN İKİ ÇOCUĞUMUN sağ ve sağlıkla bana hediye edilişini düşünürken öte yandan da hakikaten çok hareketli, sözümü hemen dinlemek yerine bolca alternatifler üreten, inatçı kısacası zor mizaçlı çocuklarım olduğunu düşünüyordum. Bu durum karşısında çevrem bana “Nasıl sabrediyorsun işin hakikaten zor, ben olsaydım dayanamazdım...” gibi güya beni takdir edici cümleleri karşısında çocuklarıma daha katı davranışlar sergilemeye başladığımı fark ettim. Belki hoş görecektim. Belki daha fazla sabredebilecektim. Çevremın söylemi ile bilinçaltımda oluşın, “Çocuklarım zor, işim zor” düşüncesi beni kendime acıyıp çocuklarımin bana olan davranışlarını hak etmediğimi düşündürmüş olacak ki, her dediğimi yapsınlar istiyor yapmadıklarında eskiye göre daha çabuk sinirleniyordum. Farkında olmadan çevremiz bizi bu denli etkisi atına almışken öte yandan da kitabımı çalışıyordum.

Kitabımla en çok bu konuda Rabbimin önce beni terbiye ettiğini fark ettim. Tefekkür etme, Allah’a iman gibi konuları işlerken bana ve okuyan herkese ne derece farklı kapılar açabileceğine bir kez daha emin oldum. Her esmanın binbir cihetiyle insanları tesiri altına alarak şifa ve terbiye vesilesi olduğunu gördüm.

Çevremizdeki her annenin görüşü, tavsiyesi bize uyacak diye bir şey yok. Bizi bizden daha iyi tanıyamayacakları gibi çocuklarımızı da bizden daha iyi değerlendiremezler. Bu sebeple her aile kendi edep-adap çizgisini kendisi oluşturmak zorunda ve sabrının sınır çizgisini de gönlünün yettiği kadar uzağa çizmeli. Biz annelerin ‘çocuk yetiştirme işi’ çok hassas, bir o kadar da çabuk hata yapmaya müsait. Çok şükür ki, davranışlarımda ben olmadığımı çabuk fark edip ruhumun ve fıtratımın ne dediğine dönmeyi başardım. ‘Çevre için yaşamak’, ‘çevre dedi’ diye yaşamak, ‘çevre ne der?’ diye yaşamak, iyi bir terbiye eğitimi getirmiyor. Çünkü anne-baba davranışlarında tutarsızlaşıyor.

Çevrenizin size söylediklerini hemen çokça düşünölmüş, gayet tecrübeli ve iyi niyetli olduğunu hemen düşünmeyin. Zira genelde

böyle olmuyor ve boş konuşmalara maruz kalmamız daha muhtemel. Bunu fark ettiğim an dışarıya kulaklarımı tıkadım. Dışarıdan gelen etkiye maruz kalmak yerine, o zamanı çocuklarımızı ve kedimizi tahlil etmeye ayırırsak biz anneler bu işten çok kârlı çıkarız.

Çok sevdiğim bir söz vardır: “Yapılacaksa çocukken yapılmalı, büyüdüğünde birçok şeyin zamanı geçmiş oluyor” diye. 7 yaşına gelmiş çocuğunuzu keyifle besleyemezsiniz, 10 yaşına gelmiş kızınızla oturup top yuvarlamaca oynayamazsınız, 12 yaşına gelmiş çocuğunuzu elinden tutup parka götüremezsiniz. Çünkü bunların zamanı geçti. Kucağınıza alıp iyice sevginizi göstermek istediğinizde bile belki bunun da zamanının geçmiş olduğunu göreceksiniz. O artık 13 yaşındadır ve boyu boyunuzda neredeyse yetişmiştir. Kucağınıza almak isteseniz sığmaz.

İşte belki de bebekken çevrenin, “Kucağa alıştırma!” uyarılarını dinleyip onu beşiğine bırakıp arkanızı döndüğünüz için bugün ona sarılmayı çok özölüyorsunuz. Akşam yemeğini yetiştirmek telaşından çocuğunuzu keyifle beslemediyseniz, “Ev işlerini yetiştiremiyorum” diye elinden tutup parka gitmediyseniz bugün pişman olmanızın bir anlamı yok.

Toplumumuzda çoğu art niyetle olmasa bile doğru zannedilen yanlışlar çoktur.

“Sakın kucağa alıştırma!”

“Bir yaşından fazla emzirme, ayıramazsın!”

Bebekken sarılıp koklayamayacaksak ne zaman yapacağız bunu? Emzirme süresi ayeti kerimede^[106] 2 yıl derken emzirme keyfimizi hazzımızı niye erken keselim?

İçinizden geldiği gibi anneliğinizi yaşamak önceliğiniz olmalı. Hem kendi anneliğinizi doyasya tatmak için hem de çocuğunuza iyi bir kişilik inşa etmek için. Anneye doyulmazmış ama doyma derecesine yaklaştırmalıyız onları. Bugün psikolojik sorunların çoğu duygusal eksiklikten kaynaklanıyor. “El ne der?” kalıplaşmış anlayışıyla çocuğunuza davranmayın. El ne derse desin, gönlünüz ne diyor, çocuğunuz ne istiyor, neye ihtiyacı var, ona bakın. Fitri davranın. İçinizden geldiği gibi...

Tüm dengeler ailede kazanılır veya kaybedilir. Bu sebeple annelerin ve babaların dikkatli olması gerekiyor. Özellikle annelerin bir psikolojik baskı ile çocuklarını yetiştirdiklerini gözlemliyorum. Örneğin; çocuğunuzun özgürce yemek yemesini istersiniz ama üstünü kirleterek yemesine müsaade etmenizi, komşunuz ya da akrabanız ayıplar diye “Bırak sen yiyemezsin ben yedireyim” dersiniz. Aslında bu sizin arzunuz değil, bu siz değilsiniz. Davranışlarınızı analiz edip fark edin ki, bu size içsel bir çatışma getiriyor beraberinde.

Kimine göre koltuktan yere atlamak şımarıklıktır. Kimine göre gürültü, kimine göre kalabalık şehirde çocuğun özgürlüğü, eğlencesi. Şımarıklık anlayışı ailelere göre değişir. Terbiyenin bazı maddeleri de aileden aileye değişir.

Çocuk kendini keşfetmek için tabiata salınmalı, parka, bahçeye gönderilip özgürce oynaması sağlanmalı. Düşünün ki oynaması için kapı önüne çıkarılan ama asla üstünü kirletmemesi tembihlenen aksi takdirde bir daha sokağa çıkamayacağı söylenen çocuk bunu nasıl algılar. “Üstün kirlenir oynamal!” diye algılar. Sonuçta ne olur. Üstünü kirletmemek için arkadaşına ve oyuna yaklaşmamış sosyofobik bir çocuk ortaya çıkar.

Çocuğu uyarırken ebeveyn çok dikkat etmeli! Sözlerimizin çocukta ne tesir bırakacağı düşünülmeli. Tenkit etmemeli. Güya sokağa oynaması için salınan çocuğu zincirlemiş olan anneler bunu fark etmeli. Çocukların kendilerinden memnun bir anne-babalarının var olduğunu bilmeye ihtiyaçları var. Bunu düşünerek daima olumlu cümlelerle konuşmalı.

Arkadaşlarıyla anlaşamadı mı? Olsun kavga bile bir etkileşimdir. Bir aktivasyondur. Çocuğun o sosyal ortama girmesi önemlidir. Kendine çekilmesi eve kapanıp asosyal olması arkadaşıyla anlaşamamasından daha kötüdür. Anne ve babalar bazı kendi korkuları yüzünden çocuklarını çok sınırlıyorlar. Sonra da “Bu çocuk neden böyle korkak oldu?”, “Neden çekingen oldu?” diye soruyorlar.

İlkokul hayatı boyunca gitar çalmaya heves eden ama beceremez diyerek ailesinin göndermediği bir komşunun çocuğu vardı. Çok üzülürdüm ona. Gitar çalmadığı ya da öğrenmediği için değil. 5 yıl

boyunca sen beceremezsin cümlesiyle muhatap edildiği için... Veleve ki beceremez, olsun. Gitar kursuna gönderilseydi eğer o çocuk, çalmayı becerebilen arkadaşlarının arasında “Ben de yapabilirim çabalamalıyım, yapmalıyım” mesajı alacaktı kendisine. Ama ısrarla istemesine rağmen gönderilmeyen çocuk ailesinden sürekli ne mesajı almış oldu? “Sen yapamazsın” söylemi karşısında, “Ben yapamam!” mesajı aldı. “Git bir dene” denilseydi ve yapabildiği kadarıyla ailesinden takdir görseydi “Ben bu kadarını yaptım ve daha iyisini de yapabilirim” düşüncesiyle motive olurdu. Her çocuğun hatta bireyin, sosyal onaya mutlaka ihtiyacı vardır.

Çocuğa iyi bir terbiye vermek ve sözünüzü dinletmek isterseniz iki önemli şeyi asla unutmayın:

Birincisi, önce onu iyi tanıyın.

İkincisi, onunla aranız daima iyi olsun.

Köprülerinizi sağlam tutun. Aranızdaki köprüleri yıkarsanız çocuğunuza yaptırdığınız davranışlar sizi ileride mutlu etmeyecektir. Çünkü o davranışları aslında kabullenip benimsemişiyordur. O an için yapıyordur. Ama aranız iyi ise yapmasını söylediğiniz şeyi yapmak istemiyorsa dahi düşünerek içselleştirecektir. Ve ileride doğruyu yanlıştan ayırt edebildiğinde, sizin tembihlerinizi hatırlayacak ve uygulayacaktır. Bu durumda onu davranış olarak kabullenmesi daha kolay olacaktır.

Unutmayın!

‘Tenkit’ tüketir ‘takdir’ üretir...

Bakara sûresi, 2:233.

Kitapta Adı Geçen Esmâ-i Hüsnalar:

Allah (c.c.)
Rabb
el-Kuddûs
el-Mücemmil
es-Settar
el-Afüvv
el-Azîm
er-Rezzâk
el-Mu'ti
el-Halîm
er-Rahîm
es-Sabûr
el-Mü'min
el-Velî
el-Vâlî
el-Cemîl
el-Melîk
el-Musavvir
el-Latîf
el-Hafîz
el-Hayy
es-Selam
el-Muhyî
el-Gafûr
el-Vedûd
el-Metîn
el-Berr
el-Hâdî
eş-Şekûr
el-Alîm
er-Reşîd

et-Tevvâb
er-Raûf
el-Ğaffâr
er-Rahmân
er-Refîk
el-Hannân
Mâlikü'l-Mülk
el-Ğaniyy
el-Muğnî
el-Câmi'
el-Habîr
el-Hasîb
el-Vekîl
el-Kâfi
er-Râfi'
el-Mucîb
el-Cebbâr
el-Celîl
el-Mâni'
el-Müheymin
el-Kadîr
el-Mübdi'
el-Bedî'
el-Muktedir
el-Hâkim.